

ANKARA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

YAŞAMBOYU ÖĞRENME VE YETİŞKİN EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
YETİŞKİN EĞİTİMİ PROGRAMI

YAŞAR KEMAL'İN İNCE MEMED ROMANININ
ELEŞTİREL PEDAGOJİ BAKIŞ AÇISINDAN İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ÂDEM KOTAN

ANKARA, EKİM, 2018



**ANKARA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**YAŞAMBOYU ÖĞRENME VE YETİŞKİN EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
YETİŞKİN EĞİTİMİ PROGRAMI**

**YAŞAR KEMAL'İN İNCE MEMED ROMANININ
ELEŞTİREL PEDAGOJİ BAKIŞ AÇISINDAN İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ÂDEM KOTAN

DANIŞMAN: PROF. DR. MERAL UYSAL

ANKARA, EKİM, 2018

Eğitim Bilimleri Enstitüsü M¼d¼rl¼đ¼'ne

Âdem Kotan'ın hazırladığı “*YAŞAR KEMAL'İN İNCE MEMED ROMANININ ELEŞTİREL PEDAGOJİ BAKIŞ AÇISINDAN İNCELENMESİ*” başlıklı bu çalışma j¼rimiz Yaşamboyu Öğrenme ve Yetişkin Eğitimi Anabilim Dalı / Yetişkin Eğitimi Programı'nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

İMZA

Başkan (Tez Danışmanı): Prof. Dr. Meral UYSAL

Üye: Doç. Dr. Fevziye SAYILAN

Üye: Dr. Öğr. Üyesi Ayhan URAL

ONAY

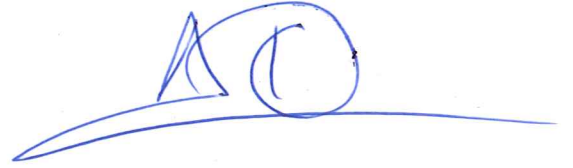
Bu tez Ankara Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği'nin ilgili maddeleri uyarınca yukarıdaki j¼ri üyeleri tarafından .../.../2018 tarihinde uygun gör¼lm¼ř ve Enstitü Yönetim Kurulunca .../.../2018 tarihinde kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Yasemin KEPENEKÇİ

M¼dür V.

TEZ BİLDİRİMİ

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını bildiririm.

Âdem KOTAN

ÖZET**YAŞAR KEMAL'İN İNCE MEMED ROMANININ ELEŞTİREL PEDAGOJİ
BAKIŞ AÇISINDAN İNCELENMESİ****Kotan, Âdem****Yüksek Lisans, Yaşamboyu Öğrenme ve Yetişkin Eğitimi Anabilim Dalı****Yetişkin Eğitimi Programı****Tez Danışmanı: Prof. Dr. Meral UYSAL****Ekim, 2018, ix + 88 Sayfa**

Bu çalışmada, Yaşar Kemal'in İnce Memed Romanında yer alan karakterlerin eleştirel pedagoji bakış açısından incelenmiştir. Bu amaçla öncelikle yetişkin eğitimi ve edebiyat arasında ilişki kurmaya yönelik olarak epistemolojik bir çerçeve çizilerek yazarın dört ciltlik İnce Memed romanında yer verdiği karakterler; direnişin temsilcileri, eşraf ve ağalar, bürokratlar, din adamları, köylüler olarak sınıflandırılarak yetişkin eğitimi pratiklerinden elde edilmiştir.

Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemeden yararlanılarak eserde yer alan karakterler yetişkin eğitimi pratiklerinden elde edilmiş bilgilerden hareketle yorumlanmıştır.

Çalışmada elde edilen bulgular sonucunda, İnce Memed romanının kurgusunun temelinde gerçeklik prensibine yer verdiği ezen ve ezilenler arasındaki mücadele, topraksız köylüler, eğitimden mahrum kalma biçimleri yetişkin eğitimi açısından bilinç/perspektif dönüşümüne dair önemli bir zemin ve araçtır.

Anahtar Sözcükler: Türk Edebiyatı, İnce Memed, Yetişkin Eğitimi, Eleştirel Pedagoji

ABSTRACT**REVIEWING OF YASAR KEMAL'S NOVEL NAMED İNCE MEMED WITH
PERSPECTIVE OF CRITICAL PEDAGOGY****Kotan, Adem****Masters Degree, Department of Lifelong Learning and Adult Education****Adult Education Programme****Thesis Advisor: Prof. Uysal, Meral****October, 2018, ix + 88 pages**

In this study It is aimed to examine Yasar Kemal's novel name İnce Memed from a critical pedagogical point of view. To this end, an epistemological framework is drawn, primarily for the purpose of establishing a relationship between adult education and literature. The representatives of the resistance, the notables and the aghas, the bureaucrats, the clergy, the peasants were classified as information from adult education practices.

In this study, characters from qualitative research methods are interpreted by using the information obtained from adult education practices.

As a result of the findings obtained in the study, the struggle between the oppressor and the oppressed, the landless peasants, the deprivation of education, which the İnce Memed novel places on the basis of the fiction, is an important ground and means of transformation of consciousness / perspectives in terms of adult education.

Key Words: Turkish Literature, İnce Memed, Adult Education, Critical Pedagogy

ÖNSÖZ

Bu araştırmada kapsamlı ve çok boyutlu bir olgu olan yetişkin eğitimi/öğrenmesine bir tahkiyeli anlatım üzerinden bakılmıştır. Bu doğrultuda Yaşar Kemal'in *İnce Memed* adlı romanı seçilmiştir. Öncelikle yetişkin eğitiminin temellerine bakıldığında enformal öğrenme konusundaki çalışmalar, öğrenmenin dört duvarla çevrili mekânlar ya da belli bir müfredatın dâhilinde olmadığı gerçekliliğiyle karşılaşılmıştır. Klasik pedagojiden farklı öğrenme ihtiyaçları ve öğrenme yöntemleri söz konusu olmaktadır.

Bu çalışma kapsamında da öğrenmenin, herhangi bir disipline bağlı olmadan bir bilinç hali, farkına varma vurgusu, daha ileri bir boyuta edebiyat yoluyla yetişkinin öğrenmesi süreci dikkate alınmıştır. Enformal yetişkin öğrenmesinin gerçekleşme halini ve dönüştürücü boyutunun açığa çıkmasını anlatıma dayalı kurgu bir eserin karakterleri üzerinden tespit edilmiştir. Eserdeki karakterler; direnişin temsilcileri, eşraf ve ağalar, bürokratlar, din adamları, köylüler olarak sınıflandırılarak yetişkin eğitimi pratiklerinden elde edilmiştir. Özellikle roman kahramanının dönüşümünde, romanın şahıs kadrosunda yer alan halkın eski kabullerini, dünyayı anlama yollarını gözden geçirdikleri bilinç düzeyindeki dönüşümleri gözlemlenmiştir.

Çalışmamızda, bilinçli olarak “*ben değişimin, dönüşümün romancısıyım*” diyerek kendini tanımlayan evrensel bir yazar olan Yaşar Kemal seçilmiştir. Sosyal gerçekçi çizgiden ayrılmadan yıllarca köy köy, dağ dağ, oba oba gezen yazar, bu toplumun panoramasını ortaya koymuştur. Bunda şüphe yok ki benimsediği görüş olan Marksizm'in rolü de göz ardı edilemez.

Çalışma beş ana bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde; araştırmanın problemi, amacı, önemi, sınırlılıkları ve kısaltmalara yer verilmiştir. Kuramsal çerçevenin olduğu ikinci bölümde; (1). Edebiyatta kurgusal gerçeklik bağlamında: yetişkin eğitimi ve edebiyat ilişkisi, (2). Yaşar Kemal'in hayatı ve eserleri, (3). İnce Memed romanının tanıtımı, (4). Eleştirel pedagoji yaklaşımı üzerinde durulmuştur. Üçüncü bölümde; araştırmanın modeli, dokümanlar, verilerin toplanması ve toplanan verilerin sentezine ilişkin bilgiler yer almıştır. Dördüncü bölümde; Bulgular ve Yorumlar ile İnce Memed romanının metin analizi, İnce Memed romanı karakterlerinin eleştirel pedagoji bakış açısından incelenmesi başlıkları altında; direnişin temsilcileri, eşraf ve ağalar, bürokratlar, din adamları, köylüler, ezen-ezilen diyalektiği açıklanmaya ve yorumlanmaya çalışılmıştır. Sonuç bölümünde ise romanda sosyal ilişkilerin ezen ve

ezilen gruplar ekseninde oluşturulduğunu ve yazarın kendi dünya görüşünü de yansıtacak şekilde sosyal sınıflaşmalar ve çatışmalar üzerinde yoğunlaştığı görülmüştür.

Son olarak derslerine katılma şansı bulduğum, öğrencisi olmaktan onur duyduğum **Cevat GERAY**'a, araştırma sürecinde önerdiği okumalar ve sunmuş olduğu kaynak eserlerle her daim yol gösteren, tez danışmanım **Prof. Dr. Meral UYSAL**'a, tez jürimde yer alarak katkıda bulunan **Dr. Öğr. Üyesi Ayhan URAL**'a sonsuz teşekkürler.

Hayat Boyu Öğrenme ve Yetişkin Eğitimi Programı yüksek lisans derslerinde akademik eğitimime katkısı olan hocalarım; **Prof. Dr. Hayat BOZ**, **Doç. Dr. Ahmet YILDIZ**, **Doç. Dr. Fevziye SAYILAN**, **Dr. Niyazi ALTUNYA** ve **Dr. Mehmet BİLİR**'e ayrıca teşekkürlerimi sunuyorum.

Yetişkin Eğitimi ile tanışmama vesile olan, tez konumun belirlenmesinden, tezin tüm aşamalarında desteğini esirgemeyen **Doç. Dr. Ömay ÇOKLUK BÖKEOĞLU**'na ne kadar teşekkür etsem azdır.

İÇİNDEKİLER

ONAY.....	ii
TEZ BİLDİRİMİ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
ÖNSÖZ.....	vi
İÇİNDEKİLER.....	viii

BÖLÜM I

1. GİRİŞ.....	1
1.1. Problem.....	1
1.2. Amaç.....	3
1.3. Önem.....	3
1.4. Sınırlılıklar.....	4
1.5 Tanımlar.....	4
1.6 Kısaltmalar.....	8

BÖLÜM II

2. KURAMSAL ÇERÇEVE	9
2.1. Edebiyatta Kurgusal Gerçeklik Bağlamında: Yetişkin Eğitimi ve Edebiyat İlişkisi.....	9
2.2. Yaşar Kemal'in Hayatı ve Eserleri	19
2.3 İnce Memed Romanının Tanıtımı	23
2.4 Eleştirel Pedagoji Yaklaşımı.....	25

BÖLÜM III

3. YÖNTEM	34
3.1. Araştırma Yöntemi	34
3.2. Araştırma Dokümanları	35
3.3. Verilerin Toplanması ve Analizi	35

BÖLÜM IV

4. BULGULAR VE YORUMLAR.....	37
4.1. İnce Memed Romanının Özeti.....	37
4.2. İnce Memed Romanının Metin Analizi	49
4.3. İnce Memed Romanı Karakterlerinin Eleştirel Pedagoji Bakış Açısından İncelenmesi	53
4.3.1. Direnişin Temsilcileri.....	56
4.3.2. Eşraf ve Ağalar.....	63
4.3.3. Bürokratlar	68
4.3.4. Din Adamları.....	72
4.3.5. Köylüler	73

BÖLÜM V

5. SONUÇ VE TARTIŞMALAR	77
KAYNAKÇA	82



“Kanun kâğıtlarda kaldı. Böyle Yaz.”

[Kemal, Y. (1993). İnce Memed I]

BÖLÜM I

1. GİRİŞ

Bu bölümde, araştırmaya ilişkin yetişkin eğitimi ve edebiyat arasında ilişki kurmaya yönelik olarak epistemolojik bir çerçeve çizilip araştırmanın konusu dâhilinde problem durumu ile araştırmanın amacı, araştırmanın önemi ve sınırlılıklar yer almaktadır.

1.1. Problem

Yetişkin eğitimi, edebiyattan yararlanabilir mi, ya da ne ölçüde yararlanabilir? Edebiyat ve yetişkin eğitimi arasında ne tür bir ilişki kurulabilir, bu ilişki zaruri midir? Kısaca, problemi edebiyat yoluyla yetişkinin öğrenmesi olarak ortaya koyduğumuz zaman, sosyal bilimlerin temel sorunlarıyla da yüzleşmiş oluruz. Bu sebepten araştırmada öncelikle bu sorunun ne olduğunu ortaya koymamız gerekiyor.

Bilim cemaatlerinin kendi paradigmalarına sadakatle bağlanmalarının eseri olan, uzman görüşü, burjuva düşünüş biçiminin uzantısı görünümünü sürdürmeye devam etmiştir. Bu burjuva düşünüş biçiminin bizlere dayatmış olduğu “uzmanlaşma çabası”, her alanda kendini hissettirdiği gibi, sosyal bilimlerde de disiplinler ve alt-disiplinler olarak temel ayrımlar üzerinden kendisini hissettirmiştir. Uzman görüşü dayatmasının sonucu olarak diğer disiplinlerin sınırları sadece konunun uzmanlarına açık olmuştur. Özellikle farklı disiplinlerin bir araya gelmesi, disiplinler arası çalışmalarda bulunması ve kabul görmesi giderek zorlaşmıştır. Çalışmalarda da sosyal bilimci kendi alanıyla sınırlı kalarak, diğer alanlardan kendini muaf tutmuştur. Bu yüzden bir durum tespitiyle alakalı bütünlüklü bilginin nasıl sağlanacağı hususu karşımızda bir problem olarak çıkmaktadır.

Bu ekseninde özellikle John Holloway, *İktidar Olmadan Dünyayı Değiştirmek* (Holloway, J., & Siral, P. (2006).) adlı eserinde; sosyal bilimlerin öğrenimi sırasında “anlamanın yolunun nesnellikten ve duyguların bir kenara koyulmasından geçtiğini” (Holloway, 2006:12) belirterek akademik çalışmanın, bize kendi çığlığını dışarı vurmamayı

güçleştiren bir lisanı ve düşünme biçimini dayattığını söyler. Sosyal bilimlerin anlamak ve değiştirmekten çok var olanı korumaya yönelik bir işleve sahip olduğu ifade eder.

Bu temel zorluk dışında sosyal bilimlerin bir diğer çalışma, inceleme zorluğu da sadece metin odaklı çıkarımların yapılmasıdır. Metni çalışmanın merkezine koyup yazarın, toplumun incelemeye dâhil edilmemesidir. 19. yüzyıl pozitivist yaklaşımının hastalıklı tezahürlerinden olan öznelliği devre dışı bırakma, birey-toplum diyalektiğini açıklama gibi bir zahmete girmemiş, bunu sürekli göz ardı etmiştir. Bu durumun bir sonucu olarak da sosyal bilimler de matematik gibi nesnel olmaya özendirilmiştir. Bir araştırmadan topluma dair çıkarımlarda bulunmak bu açılardan problemlili sonuçlar ve engellerle karşılaşmaktadır.

Edebi metinlerin sosyal yaşama dair deneyimleri bilimsel çalışmalarda çok fazla yer almayan, bazen de alması mümkün olmayan boyutlarıyla kavrayabilmesi, onlara ayrı bir değer katmaktadır. Edebi metinlerde sosyal ortam; insani ilişkiler, deneyimler ve duygulanımları da içerecek biçimde ve akademik çalışmaların çoğu zaman kavraması mümkün olmayan boyutlarıyla da ele alınabildiği görülmektedir.

Öğrenme kavramı ise karşımıza bir müfredata bağlı, programlı, kurallı “bilgi edinmek” olarak çıkmış olsa da asıl öğrenmenin belirli bir kalıp veya program dâhilinde olmadığı, çok boyutlu bir olgu olduğu bir hakikattir. Bu hakikatin adına da “yetişkin öğrenmesi” olarak adlandırmak mümkündür. Yetişkin öğrenmesi, okulla, çocuklukla belirli bir programla sınırlı değildir, hayatın içinde hayatın kendisidir.

Akıp giden yaşamın içerisinde öğrenme, dinamik bir süreçtir. Birey, eş, anne, baba, kadın, erkek, sevgili, komşu, işçi, patron, çırak, işsiz, öğrenci, öğretmen, memur, vb. roller ile içerisinde olduğu yaşamı farklı türden öğrenmelerle anlamlandırmaktadır. Birey, öğrenmenin dört duvar ile çevrili, müfredata bağlı öğrenme ortamları dışında da oluşabildiğini fark etmesi, enformal öğrenmenin dönüştürücü boyutunun farkına varması son derece kıymetlidir. Bu kıymetlerden, enformal öğrenimin dönüştürücü boyutunun açığa çıktığı bağlamlardan biricisi, kurgunun, edebi eserlerde bulunan kahramanların dönüştürme sürecine katılmasıdır. Bu kapsamda, bir edebi eserdeki karakterler; direnişin temsilcileri, eşraf ve ağalar, bürokratlar, din adamları, köylüler olarak sınıflandırılarak yetişkin eğitimi pratiklerinden elde edilmiştir.

Paulo Freire'nin "ezilenlerin pedagojisi" çalışmasında bahsettiği "sosyal, siyasi ve ekonomik çelişkileri kavramak ve gerçekliğin insanları ezen koşullarına karşı harekete geçmek için gereken öğrenme süreci" (Freire, 2006: 15) Yaşar Kemal'in de en fazla üzerinde durduğu durumlardan olmuştur. Çok boyutlu ve kapsamlı bir olgu olan yetişkin öğrenmesinin, müfredat, diploma, sertifika, odaklı formal ortamlardan ve ticari kaygılardan uzak enformal öğrenme süreci ve "özgürleşme", "farkındalık" "özne olma", "dönüştürücü öğrenme" kavramları etrafında şekillenmiştir. Bu şeklin temelleri, özellikle inceleyeceğimizin eserin de ruhunu oluşturmaktadır.

1.2. Amaç

Bu çalışma ile İnce Memed Romanında yer alan karakterler; direnişin temsilcileri, eşraf ve ağalar, bürokratlar, din adamları, köylüler olarak sınıflandırılarak yetişkin eğitimi pratiklerinden ezen-ezilen diyalektiği yorumlanması amaçlanmıştır.

Bu genel amacı gerçekleştirmek için aşağıdaki sorulara yanıtlar aranmıştır:

1. İnce Memed romanındaki karakterlerin kişisel özellikleri ve eğitime bakışları nasıldır? Bu karakterlerin politik tutumları nasıldır? Neyi temsil ediyorlar?
2. İnce Memed romanının olay örgüsünde, Yoksul Köylülerin (ezilenler) dönüşümlerini tetikleyen olaylar nelerdir? Bu olayların Paulo Freire'nin "ezilenlerin pedagojisi" kuramı çerçevesinde önemi nedir?
3. İnce Memed (direniş temsilcisi, eşkiya) Ağalar (iktidar\ezenler) ve yoksul köylüler (ezilenler) ilişkileri nasıl betimlenmiştir?
4. İnce Memed romanının bağlamı (feodal ilişkiler) ile günümüz perspektifinin toplumsal değişim süreci ezen\ezilen çerçevesinde nasıl olmuştur?

1.3. Önem

Türkiye'de "Yetişkin Eğitimi ve Edebiyat" üzerine araştırmalar yok denecek kadar azdır deneysel olarak uygulama ve araştırma süreçlerinin birlikte yürütüldüğü bir grup okuma modellemesi dışında örnek bulmak mümkün değildir. Bu kapsamda "yetişkin eğitimi ve edebiyat" ilişkisine katkı sağlayacağı oranda ve bu alanda çalışabileceklere yeni bir bakış kazandırabileceği düşünülmektedir.

Tüm bunlara ek olarak; İnce Memed romanı, kurgusunun temelinde gerçeklik prensibine göre yer verdiği ezen ve ezilenler arasındaki mücadele, topraksız köylüler,

eğitimden mahrum kalma biçimleri yetişkin eğitimi açısından da inceleme önemi taşımaktadır. Bu kapsamda eserde yer alan karakterler; direnişin temsilcileri, eşraf ve ağalar, bürokratlar, din adamları, köylüler olarak sınıflandırılarak yetişkin eğitimi pratiklerinden ezen-ezilen diyalektiği yorumlanması yetişkin eğitimi pratikleri açısından ayrıca önem kazanmaktadır.

1.4. Sınırlılıklar

Bu çalışma, Yaşar Kemal'in dört ciltlik İnce Memed (I, II, III, IV) romanıyla sınırlı tutulmuştur.

1.5. Tanımlar

Kurgu: Bir şeyin zembereğini kurmak için kullanılan araç, anahtar. Bir bütün oluşturmak için parçaları takip birleştirme işi (TDK: 1998: 1410). Fiil haline geçemeyen sadece tasavvurda kalan şey, spekülasyon; film parçalarını belli bir düzen içinde birleştirerek bütün filmi meydana getirme işi, montaj (Doğan 2005:810). Yalnızca bilmeyi, öğrenmeyi ve tanımayı amaçlayan ve çıkar gözetmeyen bilgiye, buradan hareketle gerçeklik üzerine soyut, zaman zaman keyfi ve doğrulanması hiçbir şekilde mümkün olmayan düşünce ya da görüş (Cevizli 1996:327) şeklinde tanımlanır. Kurgu kavramı edebi eserde “hayali, uydurma ve yalan olanla ilgili bir çağrışım yapar. Bu anlamda, eserdeki yapıları bir araya getirme uğraşısından ziyade, bu yapıları oluşturan olgu ve olayların gerçeklik boyutunu ifade eder” (Günay 2000:190).

Kurmaca: TDK'ya (1998:1411) göre “Tasarlayıp üretilen.” Doğan'a (2005:810) göre “Hayal mahsulü, hayali” olarak tanımlarken, Yazar (2006:15) kurmacayı “dış gerçekliğin doğrudan sunulmadığı, üreticinin yaratıcılığını, kişisel bakış açısını simgeleyen, gerçek ya da hayal edilmiş bir evrene ait gerçeklik duygusunu uyandıran olayların anlatımı” şeklinde tanımlar. “Kurmaca kavramını daha iyi kavrayabilmek için filmlerdeki kahramanların, tiyatrolardaki oyuncuların rol gereği hastalandıklarını, öldüklerini birbiriyle kavga ettiklerini düşünmek yerinde olur. Kendileri gibi, film veya oyunda canlandırdıkları ve temsil ettikleri de sanatçılar tarafından kurulmuşlardır, düzenlenmişlerdir. Hiçbir kahramanın nüfusta kaydı yoktur. Hiç kimse filmde ve oyunda rol gereği işlediği suçtan dolayı yargılanmaz. Sanat eserlerinde yaşanan değil, bir gayeden hareketle düzenlenen ile karşı karşıyayız.” (Aktaş 2009:24). İster “kurgu” isterse “kurmaca” ifadesini ele alalım açıklamalardan da anlaşılacağı gibi tam bir “gerçek”likle

karşı karşıya değilizdir. “Searle’ün belirttiği gibi, yazar gerçek bir beyanda bulunuyormuş ‘gibi yapar’. Biz de kurmaca anlaşmasını kabul eder ve onun anlattıkları gerçekten olmuş gibi davranırız.” (Eco 2011:101-102). Bize tanıdık gelen, olabileceğini düşündüğümüz bir gerçekliktir.

Olay Örgüsü: Olay, Aristo’nun başı, ortası ve sonu olan (Aristo1987:27) diye ifade ettiği Aktaş’ın (1984:44) “Bir arada bulunan en az iki kişinin karşılıklı münasebetleri” dediği “şey”dir. Anlatma esasına göre kurgulanmış türlerin en temel unsurlarının başında olay örgüsü yer alır. Olay örgüsü, Çetişli’nin (2009:34) “adeta ağaçtaki gövde gibi, tahkiyeli eserlerin esas unsuru” dediği eserde bahsedilen olaylar bütünü veya hikâyenin içinde olan biten her şeydir. Yazar, hikâyede olmuş veya olması mümkün olayları kurgulayarak anlatır. Kurmacanın içinde yer alan olaya edebi eser diyebilmek için romanın unsurlarına (zaman, mekân, şahıs kadrosu) ihtiyaç vardır.

Anlatıcı: Bir olayı anlatan, aktaran kişi; olay anlatımına dayalı metinlerde olayları, kişileri, mekânı okura anlatan kişidir. Bu tür metinlerde üç tür bakış açısından söz edilebilir: İlâhî bakış açısı, kahraman anlatıcının bakış açısı ve gözlemci bakış açısı. İlâhî bakış açısındaki anlatıcı, olayların gelişiminden, kahramanların neler düşündüklerine kadar her şeyi bilir. Kahraman anlatıcı, anlatıcının bildikleri kahramanın bildikleri kadardır. Gözlemci bakış açısında ise anlatıcı tarafsız bir gözle olayları veya durumları anlatır. Dolayısıyla metnin yazarı her zaman olayları anlatan kişi değildir, çünkü yazar, anlatımı bir anlatıcıya devredebilir (MEB 2005:384).

Bakış Açısı: Genelde bakış açısı; olay, çevre ve kişilere bakılan “optik açı” (Aytür 1974:38) “vaka zincirinin meydana gelmesinde kullanılan mekân, şahıs kadrosu gibi unsurların kim tarafından, kime nakledilmekte olduğu sorularına verilen cevap” (Aktaş 1984:84) olarak tanımlanır. Sanat, yorumun yanı sıra biraz da “perspektif” meselesi olduğu ve eşyanın hangi sanat dalında olursa olsun, sanatçının bulunduğu konuma göre anlam kazandığı bilinmektedir. Her sanatçının bir perspektifi vardır. Romanı okurken olay ile aramızda birinin varlığını hep hissederiz. Bu olayı kendi bakış açısıyla bize anlatan anlatıcıdır. Okur olarak bizler, romanda olup bitenleri sadece anlatıcının bakış açısıyla görürüz. Bu yüzden anlatıcıdan bahsedilen her yerde mutlaka bakış açılarından da söz edilebilir. Şahıslar: Anlatılarda, macerası veya maceraları anlatılan insan ya da insan gibi işlev gören bütün canlılar, hikâyelerde “şahıs kadrosu” nu oluşturduğu ve anlatıların tek kişiden oluşmadığı vurgulanmıştır. Ancak insan dışında

soyut, somut, canlı ve cansız varlıklar da (cin, peri, ağaç dağ, taş vb.) şahıs kadrosu içinde yer alabilirler. Bir kişinin ya da objenin hikâyede “şahıs” olabilmesi için gerekli şartların ne olduğu sorusuna (Sağlık 2003:26) o kişi ya da objenin “anlatılmaya değer bir öyküsünün” olması gerektiğini söyleyebiliriz. Bazı güçlü yazarlar roman ve hikâyelerinde öyle mükemmel kahramanlar meydana getirirler ki akıllarda sadece o kahramanlar kalır. Pek çok hikâyeye ve romanın adını doğrudan kahramanlardan (Nur Baba, Kuyucaklı Yusuf, İnce Memet, Dürdane Hanım vb.) almasının sebebi yazarın konu ve temayı kahramanlarla özdeşleştirmesinde aramak gerekir. Kahramanları tip ve karakter oluşturmaları açısından iki gruba ayırabilir. Birincisi olay örgüsü boyunca herhangi bir değişime uğramayanlar. Bu tip kahramanlar tek bir fikrin sembolüdürler. İkincisi ise, yuvarlak kahramanlardır. Olay örgüsü boyunca gelişmelere göre devamlı değişirler.

Karakter: Yunanca ‘basma, basım’ kelimesinden gelir. Karakter, kendine özgüdür. Geneli temsil etmez. Karakter, kişiyi diğer insanlardan ayıran özelliktir. Romanda işlenen karakterlerde yazarlar şahsın karakterini derinlemesine inceleyerek onların zenginliklerini ortaya koymaya çalışırlar. Karakterler sosyal çevreden bağımsızdırlar. Karakter, romandaki başkişidir. Bütün olaylar onun etrafında döner. Romandaki diğer şahısların karakterle mutlaka bir ilişkisi vardır. Merkezi konumda karakter bulunur, diğer kişiler karaktere göre tavır alırlar. Tip ve karakterin en önemli farkı temsillerinde görülür. Tip ait olduğu sosyal durum ve olay onun üzerinden işlenir. Karakterde ise birey olarak görülür. Çelişkiler, acılar, mutluluklar bireyin kendine aittir ve sınırlandırılmıştır. Tahkiyeli metinlerde bir karakter temsil ettiği zümrenin olumlu ya da olumsuz niteliklerini barındırıyor aynı zamanda “tip” olabilir. Bunlarda kesin bir çizgi kullanılmaz. Oğuz Kağan'da tüm olayların merkezinde Oğuz Kağan olduğu için Oğuz Kağan karakterdir ama aynı zamanda tüm Türklerin savaşçılık, yiğitlik, güçlü olma gibi niteliklerini barındırdığı için alp tipidir. Tahkiyeli metinlerdeki şahıs kadrosu açısından ele aldığımızda “tip” ten ziyade “karakterler daha zengin bir anlatımı getirdiği” söylenebilir. Metinlerdeki tiplerin ne yapacağı, hangi durumda nasıl davranacağı bellidir. Ama buna karşılık karakterler ise gizemlidir. Hangi durumda ne yapacağı ve nasıl davranacağı şartlara, duruma ve o andaki kahramanın psikolojik durumuna göre farklılık gösterebilir. “Her insan, belli düşüncelere, dünya görüşlerine, yaklaşım biçimlerine sahip olsa bile başlı başına ayrı bir âlemdir (Çetin: 2009:159).

Çatışma: Tahkiyeli metinde olay örgüsüne biraz hareket/heyecan vermek için yazar bazı yöntemlere başvurur. Bunların başında çatışma gelir. Çatışma, tenâzû, mücadele, ihtilaf (Hençerlioğlu 1996:43) olarak tanımlanırken bu ifadenin “karşıtların savaşı” nı da dile getirir. Çatışma farklı şekillerde olabilir. İşçi-patron, fakir-zengin gibi zıt güçlerde; güzellik-çirkinlik, doğruluk-yanlışlık gibi zıt kutuplarda çıkabileceği gibi; iyilik, töre gibi soyut kavramlarla da temsil edilebilir. Kurgunun özü bir çatışmaya dayanır. Bir romanda ne kadar çatışma ve gerilim varsa, o romanın kurgusunun o kadar başarılı (Sağlık 2003:32) olduğunu söyleyebiliriz. Tahkiyeli metin yazarı “çeşitli amaçlara yönelik sahneler kurar. Bu sahneler sayesinde, yazar karakter oluşturur, çatışma meydana getirir ve olaylar hakkında bilgi verir. Bu bilgiler yardımıyla okur öyküyü daha iyi kavrar” (Çakır 2002:145).



1.6. Kısaltmalar

a.g.e.	Adı geçen eser
a.g.m.	Adı geçen makale
a.g.s.	Adı geçen söyleşi
Ank.	Ankara
Akt.	Aktaran
AÜ	Ankara Üniversitesi
Bkz.	Bakınız
Bs.	Baskı
C.	Cilt
Çev.	Çeviren
Der.	Derleyen
Ed.	Editör
gzt.	Gazete
Haz.	Hazırlayan
İ.M.	İnce Memed
m.	Mektup
s.	Sayfa
S.	Sayı
söy.	Söyleşi
TDK.	Türk Dil Kurumu
vs.	Vesaire
vb.	Ve benzeri
Yay.	Yayın
y.t.y	Yayın Tarihi Yok

BÖLÜM II

2. KURAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde yetişkin eğitimi, yaşam boyu eğitim, yaşam boyu öğrenme, yetişkin ve yetişkin öğrenen kavramları irdelenerek, edebiyatta kurgusal gerçeklik bağlamında: yetişkin eğitimi ve edebiyat ilişkisi üzerinde durulmuştur. Daha sonra Yaşar Kemal'in hayatı, edebi kişiliği ve eserleri, İnce Memed romanının tanıtımı, eleştirel pedagoji yaklaşımı başlıkları altında açıklanmıştır.

2.1. Edebiyatta Kurgusal Gerçeklik Bağlamında:

Yetişkin Eğitimi ve Edebiyat İlişkisi

Yetişkin eğitimi üzerine yapılmış çalışmalar tarandığında, karşımıza daha öncesinden yetişkinlerin edebiyat yollu öğrenmeye dair kapsamlı bir çalışma ve ayırımın yapılmadığı görülmüştür. Bu nedenler kuramsal çerçevede öncelikle ve yetişkin eğitimi, yetişkin öğrenmesine dair temel başlıkları, yaklaşımları açıklamak zaruridir. Daha sonrasında edebiyat ve gerçeklik ilişkisi, bir eserde yetişkin eğitiminin izleri eserdeki karakterlerden hareketle açıklanmıştır.

Yetişkin Eğitimi

Yetişkinin kim olduğu ve yetişkinliği belirleyen özelliklerin ne olduğu ile ilgili sosyal, bilişsel, ekonomik ya da duygusal alanların göz önünde bulundurularak yapıldığı çeşitli tanımlamalar mevcuttur. Yetişkin tanımı yapılırken yetişkinlik kavramı da gündeme gelmektedir. Yetişkinlik toplumların kişilere yüklediği sorumluluklar göz önünde bulundurulduğunda çeşitli özellikleri de bünyesinde barındırmaktadır. Genel olarak dört tür yetişkinlikten söz edilir. Bunlar yasal, biyolojik, toplumsal ve psikolojik yetişkinlik anlayışlarıdır. Yasal yetişkinlik oy kullanabileceğimiz, sürücü belgesi alabileceğimiz ya da kendi arzumuzla kendimizle ilgili kararları uygulayabileceğimiz yaşa gelmemizi ifade eder ki bu 18 yaş olarak kabul edilir. 18 yaşını bitiren kişi yasal olarak yetişkin kabul edilir. Biyolojik yetişkinlik ise, biyolojik olarak kendi türümüzü üretecek olgunluğa gelmeyi ifade eder. Toplumsal olarak ise tam zamanlı çalışan, eş ya

da anne-baba olan ve oy kullanabildiğimiz zaman da yetişkin sayılırız. Psikolojik olarak ise kendi yaşamımızdan sorumlu olmaya, kendi kendimizi yönetebildiğimizde ve kendimizle ilgili bir benlik bütünlüğüne ulaştığımızda yetişkin sayılırız. Yetişkinliği ayrıca gelişim dönemleri içerisinde değerlendirdiğimiz de üç yetişkinlik döneminden söz edebiliriz. Bunlar: İlk yetişkinlik, Orta yetişkinlik (Orta yaşlılık) ve İleri Yetişkinlik (Yaşlılık)'tır. Bu dönemlerin yaş sınırları bireyin yaşadığı çevrenin sosyal koşullarına bağlı olmakla birlikte; genellikle bireyin eğitimini tamamlayıp iş ve aile yaşamına giriş yaptığı 18-29 yaş ilk yetişkinlik dönemi, 30 yaş sonrası emekliliğe kadar geçen dönem orta yetişkinlik ve emeklilik sonrası ölüme kadar geçen sürede ileri yetişkinlik olarak kabul edilmektedir. Bireyler bu dönemlerde o döneme özgü gelişim ödevlerini de gerçekleştirmektedirler. Örneğin; İlk yetişkinliğin gelişim ödevleri, öğrenimini tamamlamak, iş bulmak, eş seçmek, evlenmek, çocuk sahibi olmak ve büyütme'dir. Bireylerin yaşam dönemleri ve gelişim ödevleri; yetişkinlerin temel gereksinim, güdü ve öğrenme ilgilerini anlamak ve bunları yaş gruplarına göre ayırt etmeye yarayan çok önemli kavramlardır. Bunun için de yetişkin eğitimi programlarında gerek amaçlar gerek içerik gerekse kullanılacak öğretim yöntemlerinin belirlenmesi açısından önemli belirleyicilerdir (Duman, 2007:148).

Yetişkin Eğitimi tanımı yaşam boyu eğitim anlayışının gelişmesi ile birlikte son yirmi yılda daha yaygın kullanılmakla birlikte yetişkin eğitimi yerine çoğu kez yaygın eğitim, halk eğitimi, sürekli eğitim tanımları da kullanılmaktadır. Aslında her yetişkin eğitimi tanımı, bu tanımın yapıldığı çevresel ve kültürel bağlama; bu tanımın yapıldığı yerdeki ideoloji-erk-bilgi birikimi etkileşimine; okul eğitimi (formal eğitim) hizmetlerinin sunumu ve yapısına; yetişkin eğitimi hizmetlerinin yönetimi ve sunumuna, eğitim sisteminin genel amaçları ve içeriğine; öğretim yöntem ve tekniklerine, öğrenme olanaklarının zenginliğine koşut bir biçimde göreceli olmak durumundadır (Geray:1978:12).

Yetişkin eğitimi, zorunlu öğrenim çağının dışına çıkmış ve asıl uğraşısı artık okula gitmek olmayan kimselerin, hayatlarının herhangi bir aşamasında duyacakları öğrenme ihtiyacını veya ilgiyi tatmin etmek üzere düzenlenen faaliyetleri ya da programları kapsar. Bu faaliyetlerin ve programların içine, mesleki eğitim dışındaki eğitim, meslek eğitimi, genel eğitim, biçimsel nitelik taşıyan ve taşımayan öğrenme türleri girdiği gibi ortak sosyal amaçlara yönelik eğitim de girer.

"Kitle eğitimi, yetişkin eğitimi, yığın eğitimi, toplum eğitimi, temel eğitim, sosyal eğitim, yaygın eğitim ve benzeri adlar altında girilen yetişkin eğitimi yetişkinlere ve okul dışındakilere yönelmiş düzenli, dizgeli ve örgütlü bir eğitim çabasıdır" (Geray, 1978:10).

Yetişkin eğitimi etkinliğinin hedef kitesinde eğitim, yaş, cinsiyet, zekâ açısından birbirinden oldukça farklı her meslekten, her kültürden kişiler bulunur. Yetişkin eğitimi çalışmalarının en önemli özelliği örgün eğitime devam eden, örgün eğitimi tamamlayan ya da terk edenlerle hiç başlamamış olanların bilgi, beceri, yetenek, davranış ve hareketlerini geliştirmeyi, değiştirmeyi veya bunlara yenilerini kazandırmayı amaçlıyor olmasıdır.

Herhangi bir eğitsel çalışmanın yetişkin eğitimi sayılması için aşağıdaki koşulların gerçekleşmesi gereklidir (Geray, 1978:2).

Eğitimin, işi okula gitmek olmayan fakat toplumda sorumluluk yüklenmiş ya da yüklenmeye elverişli olan yetişkinlere ya da okul öncesi veya zorunlu okul çağındakilere okul dışında yönelmiş olması, yeteneklerini, hareketlerini, davranışlarını geliştirmek amacıyla bir öğrenci-öğretici, daha doğrusu katılımcı-eğitici ilişkisinin kurulması, bu ilişkinin rastlantıya bırakılmaması, düzenli, tasarlı biçimde olması gerekir.

Yetişkin eğitimi tanımlarından bazıları şunlardır:

"Yetişkin eğitimi, insanlara yapmak istediklerini yapabilmeleri için eğitim yoluyla yardım etmek demektir. Yetişkin eğitiminin en gereklisi, insanlara geçimin temel sorunlarını çözümlenmekte yardım edendir" (Dickerman, 1956, s. 17).

UNESCO yetişkin eğitimi "genellikle on beş ya da daha ileri yaşta olup, normal okul ve üniversite sisteminin dışında bulunan kimselerin yararına sunulan ve gereksinimlere göre düzenlenen eğitim" olarak tanımlarken, yetişkin eğitiminin daha kapsamlı bir tanımına ise "yetişkin olarak düşünülen kişilerin yeteneklerini geliştirmelerine, bilgilerini arttırmalarına, teknik ya da mesleki yeteneklerini iyileştirmelerine ya da bu yetenek, bilgi ve yeterliliklerine yeni bir yön vermelerine, tutum ve davranışlarını, hem kişisel gelişme bakımından hem de dengeli ve bağımsız bir toplumsal, ekonomik ve kültürel gelişmeye katılma bakımından değiştirmelerine olanak sağlayan düzenli eğitim süreçlerinin tümü" olarak belirtmektedir (1993, UNESCO, 1975; Akt. Okçabol, 2006).

Bülbül (1991) ise yetişkin eğitimi ile ilgili görüşlerini şu şekilde ifade etmektedir: Yetişkin eğitiminin hedef grubuna, herhangi bir örgün eğitim kurumunun tam zamanlı programlarına devam eden belli yaş grubundaki çocuk ve gençler dışında, herkes girmektedir. Yetişkin eğitimi hedef grupları, amaçları ve hedefleri belli olan düzenli, planlı bir eğitimidir. Yetişkin eğitimi, yetişkinlerin bireysel özelliklerinin, gereksinimlerinin ve koşullarının dikkate alındığı, kuralların esnek tutulduğu bir eğitimidir. Özetle, yetişkin eğitiminin içeriğini, yetişkinin gereksinimi belirlemektedir. Öğrenme gereksinimi duyulan her konu, yetişkin eğitiminin kapsamına girmektedir. OECD'ye göre yetişkin eğitimi; zorunlu öğrenim çağının dışına çıkmış ve asıl uğraşısı artık okula gitmek olmayanların, yaşamlarının herhangi bir aşamasında duyacakları öğrenme gereksinimlerini ve ilgilerini tatmin etmek üzere özellikle düzenlenen programları kapsar (OECD 1977, Akt. Okçabol, 2006: 20).

Çoğu kez yaygın eğitimle eş anlamda kullanılan yetişkin eğitimi, kimilerine göre eğitim sürecinin yetişkinlere özgü bir biçimde sürdürülmesi olarak tanımlanırken; kimilerine göre de yetişkinlerin katıldığı öğrenme süreci, toplumda yetişkin statüsünde olan kişilerin anlamasına ve öğrenmesine yönelik, planlanmış ve insancıl temelleri olan olaylar dizisi olarak düşünülmektedir (Jarvis, 1993, Akt; Okçabol 2006: 19).

Yetişkinlerde Öğrenme

Yetişkin öğrenmesi ile ilgili çalışan akademik disiplin alanı andragoji'dir. Andragoji, Yunanca'da adam anlamına andros ve eğitim anlamına gelen agein sözcüklerinden türetilen ve 'adam eğitimi' anlamına gelen ve önceleri yetişkinlerin öğrenmesine yardım etme bilim ve sanatıdır. Daha sonraları bu tanım genişletilerek 'yetişkinlerin öğrenmesine yardım etme bilim ve sanatı ve yetişkin eğitimi kuramı, süreçleri ve teknolojilerinin ele alındığı akademik disiplin' olarak tanımlanmaya başlamıştır. Kavramın ortaya çıkışı ve kullanılışı ile ilgili olarak kesin bir yargı bulunmamakla birlikte yetişkin öğrenmesine yönelik farklı bakış açıları geliştirmiş olması önemlidir.

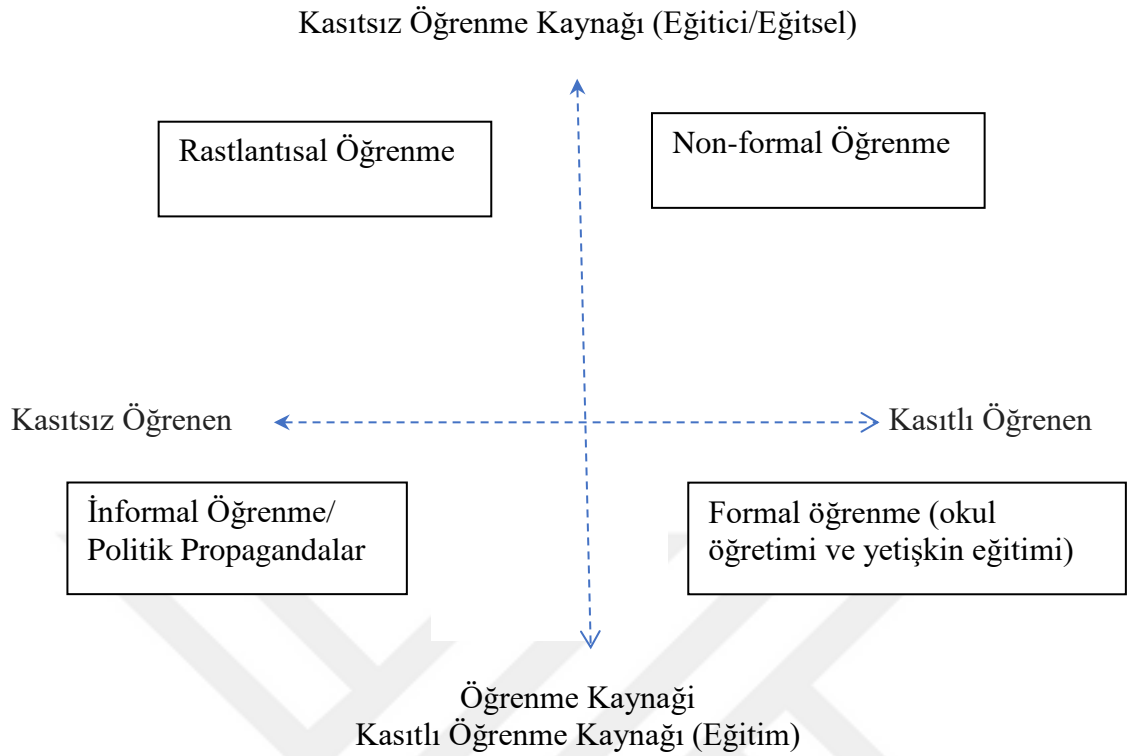
Her insanın bir öğrenme kapasitesi vardır. Bu öğrenme yetisi farklı gelişim dönemlerinde farklı hızda olmakla birlikte herkes öğrenebilir. Öğrenmede sinir, kas yapısının yansıra uygun eğitsel ortam ve uyarıcıların etkisi de büyüktür. Tüm bu değişkenler öğrenme ile ilgili birçok görüşün de ortaya çıkmasını sağlamıştır.

Öğrenme ile ilgili merkeze aldığı değişkenlere göre çeşitli kuramlar bulunmakla birlikte yetişkinlerin neleri nasıl öğrendikleri önem kazanmaktadır. Yetişkinlerde öğrenme konusunda öncü araştırmacılardan biri olan Thorndike (1928), yetişkinlerinde öğrenebileceğini ve yaşlanan kimsenin zekâsının anlamlı bir biçimde azalmadığını belirtmektedir. Genel sağlık ve enerji öğrenmeye ilgi duyma ve fırsatlar, öğrenmeyi zekâdan daha çok etkilemektedir. Yetişkinlerde az ya da sınırlı öğrenme, hoş olmayan ilgi ve düşünceler sonucu olmaktadır (Okçabol, 2006: 56).

Ayrıca yetişkinleri öğrenmeye iten durumlar incelendiğinde; güdülemenin yetişkinlerin öğrenmesinde çok önemli olduğu görülmüştür. Çünkü yetişkinler neyi, niçin, nasıl öğrenmesi gerektiği konusunda derinlemesine bilgiye gereksinim duyarlar. Houle yetişkin öğrenenlerle yaptığı araştırmalar sonucunda üç tür güdüsel yönelimle yetişkinlerin öğrendiğini tespit etmiştir. Birinci gruptaki öğrenenler amaç yönelimlidirler ve eğitim öğretim etkinliklerine net olarak belirlenmiş belirli amaçları gerçekleştirmek için katılırlar. İkinci gruptaki öğrenenler etkinlik yönelimlidirler ve etkinliğin içeriğini değil de etkinlik sayesinde oluşacak öğrenme ortamı ve toplumsal ilişki kurma hali onlar için daha anlamlı gelmektedir. Üçüncü gruptaki yetişkinler ise öğrenme yönelimlidirler ve bir eğitim öğretim etkinliğine katılma nedenleri bilişsel alanlarındaki gelişmeyi sağlamaya dönük güçlü öğrenme ve bilme isteğidir. Yetişkin öğrenenlerin güdüsel yönelimlerinin saptanmasıyla, o gruptaki yetişkinlerin nasıl öğrendiği, niçin öğrendiği ve ne zaman, neyi öğrendiği bilinebileceği gibi;

- Öğrenenin tutumu,
 - Uyarımı,
 - Etkilenmesi,
 - Yeterliği,
- Pekiştirmesi konularında öğrenmeyi kolaylaştırıcı çok önemli ipuçları elde edebiliriz. Buna uygun hazırlanacak öğretim planları da öğrenmeyi daha kalıcı hale getirebilecektir. Bu bağlamda, yetişkin öğrenmesi ve yetişkin eğitimi kavramları arasında bir ayırım yapmak gerekmektedir. Yetişkin öğrenmesi, yaşam boyu eğitim bağlamında sürekliliği olan temel bir davranış biçimidir. Bireyler istemese de bazen rastlantısal ya da kazara da öğrenebilir. Tüm bu öğrenmeleri yetişkin eğitiminden ayırmak gerekir. Yetişkin eğitimi ise, yetişkin olarak adlandırılan kişilerin gereksinimlerini karşılamak üzere tasarlanmış olan düzenli, planlı ve programlı öğrenme deneyimleri kazandırmayı amaçlayan etkinliklerdir.

Öğrenme Kaynağı



Şekil: Yetişkin öğrenmesinde öğrenme kaynağı ve öğrenenin öğrenme kasıtları matrisi (Rogers, 1992, 11).

Yetişkinlerin öğrenmesinde ayrıca etkili olan durumlar ise;

- Yetişkinlerin genel olarak sahip oldukları sağlık ve enerji düzeyleri,
- Yetişkinlerin öğrenmeye olan ilgileri,
- Yetişkinlerin geçmiş yaşantı ve tecrübelerini yeni öğrenme ortamında kullanabilir olmaları,
- Yetişkinlere gerçek problemler uygun öğrenme fırsatlarının sunulup-sunulmadığı,
- Öğrenme fırsatlarının yeri, zamanı, süresi,
- Yetişkinlerin geçmişte sahip oldukları öğrenme deneyimleridir.

Modern yetişkin eğitimi kuramının oluşmasına büyük katkılarda bulunan ve öncü sayılabilecek yetişkin eğitimcilerden olan Eduard Lindeman'ın yetişkin öğrenmesi konusunda varsayımları şu yönde olmuştur.

- Yetişkinler, bir problem durumun çözümüne ihtiyaç duyduklarında ya da ilgilerini çeken konularda öğrenmeye güdülenirler. • Yetişkin öğrenmesine uygun etkinlikler planlanırken konulardan ziyade yaşantılara önem vermek gerekir. Yaşantılar yetişkinlerin öğrenmesinde kullanılması gereken en zengin kaynaktır.
- Yetişkinler kendi öğrenme sorumluluklarını alabilecek öz-yönelimli bireylerdir. Yetişkin eğitimcisi öğretmenlikten çok kolaylaştırıcıdır. Böylece yetişkin eğitimci yetişkinlerle bir araştırma sürecine girerek yetişkinlerin öğrenmesini kolaylaştırır. İnsanlar arasındaki bireysel farklılıklar yaşla doğru orantılı olarak artabileceğinden; yetişkinlerin öğrenmesinde yer, biçim ve öğrenme hızlarındaki farklılıklar dikkate alınarak programlar düzenlenmelidir.

“Yetişkin eğitimi yurttaşların çalışma gücünü artırmak, yaşam seviyelerini yükseltmek, milli ve insani meziyetlerini geliştirmek amacıyla okul eğitimi dışında ve yanında yapılan eğitim ve öğretim çalışmalarıdır” (MEB, 1962). "Örgün eğitim sistemini tamamlamış veya herhangi bir kademesinden çıkmış veya bu sisteme hiç girmemiş fertlerin temel eğitim ve mesleki bilgi ve beceri kazanmalarını veya yeteneklerini geliştirmelerini sağlamak üzere verilen kısa süreli eğitimi kapsamına alır” (DPT, 1973, s. 775). "Birey ve toplumların çalışma gücünü artırmak, yaşayış ve seviyelerini yükseltmek, ulusal ve çağdaş değer yargılarını geliştirmek üzere örgün eğitimin dışında ve onun tamamlayıcısı olarak yapılan planlı, programlı, sistemli ve sürekli bir eğitimidir" (MEB, 1972).

Edebiyat ve Gerçeklik

Tanımların sürekli birbirini tamamlar nitelikte olduğu, bireyin yaşamına temel oluşturucu ifadelerin yer aldığı, eğitimin işlevsel olmasına ve yararlılık ilkesi üzerine oturduğu, yetişkin eğitiminin bireylerin ilgi, istek ve ihtiyaçlarına dönük olduğu, gönüllülük ilkesiyle katılımın sağlandığı amaçlı, sistemli, planlı çalışmalar olduğu ifade edilebilir. Tam bu noktada bireyin gerçek yaşamına tekabül eden yetişkin eğitimi ve edebiyat arasındaki ilişkiye girmeden önce “gerçeklik” kavramını açıklamak son derece önemlidir.

Orhan Okay Sanat ve Edebiyat Yazıları isimli kitabının başında “Estetik ve Güzel Sanatlar” başlığı altında insan davranışlarının dört önemli gayeye yöneldiğinden bahseder bunlardan ikinci sıraya “gerçek” kavramını koyar. “Hiçbir insanın ne menfaatlerinden vazgeçmesi ne de gerçek iyilik ve güzellik duygularına ilgisiz kalması mümkündür.” (Okay 2011:14) der.

Tarih boyunca anlatıcılar (yazar) en temel kaygılarından biri gerçekliği kavramak ve onu anlatmak olmuştur. Gerçek ve gerçeklik kelimelerinin anlam sınırları çok geniştir. Gündelik hayattan sanata oradan bilime kadar farklı anlam değerleriyle karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca, “anlayışa ve dünyaya bakış biçimine göre de gerçek ve gerçekçilik yeni anlam değerleri kazanmaktadır.” (Aktaş 2009:22) Kelime olarak gerçeklik kavramı, “Bir durum, bir nesne veya bir nitelik olarak var olan, varlığı inkâr edilemeyen, olgu durumunda olan, hakiki” (TDK 1998:840) “sanatçının zihninde şekillendikten sonra kağıda dökülen şey” (Tosun 2000:160) şeklinde tanımlanırken felsefi bir terim olarak “gerçek” (İng. Real, Actual; İt.Reale) “insan bilincinden bağımsız, somut ve nesnel olarak varolan” (Hançerlioğlu 1996:131) olarak tanımlanmaktadır.

Bu tanımlardan da anlaşılacağı üzere gerçeklik çevremizde yaşadıklarımız, tanık olduğumuz varlığı inkâr edilemeyen, tabiatı olduğu gibi yansıtan olaylardır. Yani nesnel olarak var olan her şeydir diyebiliriz. (Toyman 2006:8) Sanatçıda toplumun bir ferdidir ve toplumdan kendini soyutlayamaz.

İç ve dış gerçekliğin sanat eserinde birlikte ifadesi görülür. Bu çatışmada vak’anın esere yansması sırasında ortaya bazen insanı şaşırtan bazen insana hoş gelen bazen de beklenmeyen kurgular çıkar. Sanatçı bu kurguyu yaparken üç unsur birbirinden ayrılmaz: Sanatçı, toplum ve okuyucu. Bu üçgen bize “Yansıtma Kuramı”nı hatırlatır. Bu görüş “ayna” benzetmesiyle yola çıkar. Bu kuramcılarının amacı hayatı, insanı ve toplumu ayna tutarak anlatmaktır. Yansıtmacılar, gerçeklik nedir? Sorusuna farklı şekilde cevap vermişlerdir.

Bu üç farklı görüş şöyledir:

- 1- Sanat görüngüyü olduğu gibi yansıtır.
- 2- Sanat geneli ya da özü yansıtır.
- 3- Sanat ideal olanı yansıtır. (Moran 1981:16)

“Sanat görüngüyü olduğu gibi yansıtır” diyen birinci grup sanatçılar yaşadığımız dünyayı olduğu gibi anlatması gerektiğine inanırlar. Bu fikirdeki yansıtmacılar, Platon’un görüşlerini odağa alırlar.

İlkçağ felsefesi Platon ve Aristoteles’ten bu tarafa sanatı mimesis (taklit) olarak görmüştür.

“Platon’un geliştirdiği ideal kuramında, görüngüler dünyasını, temel ve gerçek varlık olarak gördüğü idealara, yani duyularla tanıdığımız varlıkların öncesiz-sonrasız ve duyuyüstü asıllarına benzeyen bir şey olarak görür.” (Köksal 2004:3)

Aristoteles Poetika’da ifade ettiği “şairler yalan söyler” ifadesiyle bir anlamda gerçeğin şairdeki yansıması olan “kurgu”ya dikkat çekmiştir. Sanatın yalan yani mimesis olduğunu ifade eden Aristoteles sanatı taklit ve benzetme olarak ifade eder. Bu anlamda sanatı, “kendine özgü araçlarıyla inandırıcı olmasını ve insan gerçekliği içinde gerçek yerini bulabilmesini” (Köksal 2004: 3) ifade eder. Ayrıca Aristoteles Poetika’sında kurmacayı edebiyatın temelinde görür ve yazarın ‘muhtemel’ ile ‘mümkünü’ eşlemesi gerektiğini söyler.” (Aytaç 1995:34) “Edebiyat, hayatı temsil eden bir güzel sanat olduğuna göre fizikî âlemin bütün göstergelerini ve iç dünyamızın bütün çatışmalarını esere aktarma işlevi sanatçıya aittir.”

Sonuç olarak diyebiliriz ki, edebiyatta “gerçeklik” arayışları teorisyenler tarafından farklı şekilde anlatılmıştır. Platon ve Aristoteles’ten başlayarak edebi metnin dış gerçekliği yansıttığı anlayışı Batı kuramcıları tarafından benimsenmiştir. Bu anlayış daha sonra 19. yüzyılın edebiyatına da hâkim olmuştur. 20. yüzyıla gelindiğinde ise edebiyatın estetik boyutu önem kazanmış ve öne çıkmıştır. Bu çağda ise artık gerçeklik ile edebiyat birlikte olduğu ve birbirinden ayrı düşünülmeceği görüşü savunulmaktadır.

Öte yandan da edebiyat fikrî bir zemine ihtiyaç gösterir. Bu ihtiyaç ancak felsefe ile karşılanabilir. Çünkü felsefe de edebiyat gibi bir inşa faaliyetidir. Ama zihnî, aklî, mantıkî, fikrî bir inşa faaliyeti. Felsefe insanın duygularına değil doğrudan aklına, mantığına hitap eder. Edebiyatın insanı güzellik yolu ile etkilemek gayesine karşılık felsefenin insanı hakikat sevgisi veya varlık kategorilerinin hakikatini anlamak için sorular sorarak ikna veya etkileme gayesi söz konusudur. Felsefe için güzellik şart değilse de edebiyat için tefekkür yani felsefe ihtiyaçtır. Çünkü edebiyat daha öce ifade edildiği gibi insanın ruhuna olduğu kadar aklına da hitap etme özelliği taşımaktadır. (Gündoğan, 1996:8)

Kısaca; insanın düşünce ve yapıp-etmeleriyle ilgili faaliyetlerini üç temel başlık altında toplamak mümkündür. Bunlar felsefe, sanat ve bilim olarak adlandırılabilir. Genel olarak, tarih boyunca insanlığın başarıları da bu üç alanda kendisini göstermiştir, denilebilir. İnsanın düşünce ve yapıp etmeleriyle ilgili diğer alanlar ise doğrudan veya dolaylı bir şekilde bu üç alanla ilgili olarak bulunurlar. Kaynağı vahiy olan din ise, insani olanı aşan ve kaynağında ilahi olan bulunduğu için insani faaliyet alanlarından ayrılır. Ancak dinin felsefe ve sanatla olan ilişkisinin olduğunu da belirtmek gerekir. Hatta her dinin bir felsefesi ve sanat anlayışı vardır. Her toplumda da ya bir felsefe ya bir din ya da her ikisi birlikte bulunur. Zaten her dinde muhakkak surette bir felsefe gizlidir. Özellikle ilahi dinlerin dışında ve kaynağı daha çok toplum olan dinlerin felsefeyle olan ilişkisinin boyutu çok daha yoğundur. Ancak bütüncül bir bilgiye ulaşmak isteyen bilgi dostu bilimden, sanattan, dinden, ahlaktan hem faydalanmak hem de bütün bu alanlara etkiye bulunmak durumundadır. Felsefe ile yakın ilişkisi bulunan disiplinlerden biri de sanattır. Edebiyat da güzel sanatların bir türüdür ve bu özelliğiyle de felsefeden ayrılır. Felsefe ile ilgili ilk düşünce kırıntılarının dini metinlerde, trajedilerde, efsanelerde bulunduğu gerçeği ve 20. asırdaki felsefi roman türünün gündeme gelişi dikkate alınacak olursa, felsefe ile edebiyat arasında önemli bir ilişkinin bulunduğu düşünülecektir. Ama bu ilişki, felsefeyi edebiyata, edebiyatı da felsefeye indirgeyici olmamalıdır. Sanat hayatı kopya eder ve hayatın belirtileri hakkında hükümler verir (Plehanov, 1987: 15). Sanat olayları, fizik olayları gibi belli birtakım sebeplerden doğar. Eserler, gelişigüzel olmaz, gökten inmez. Eserlerin icatçıları, ülkelerinin iklimi, fiziksel, politik ve toplumsal şartları tarafından belirlenir (Moran, 70). Sanatçı, içinde yaşadığı tabii ve toplumsal çevrenin büyük ölçüde etkisi altındadır. Ormanlık veya dağlık bölgelerde, sisli veya güneşli ülkelerde yaşayan sanatçılar eserlerinde geniş ölçüde tabii çevrelerini yansıtır (Erdem, 1982: 168). Güneşsiz, yağmurlu, sisli kuzey iklimi hüzün verici bir edebiyata; güneyin güneşli iklimi ise neşeli bir edebiyata yol açar (Moran, 71).

Tüm bu bilgiler ışığında Yetişkin Eğitimi, edebiyattan yararlanabilir mi, ya da ne ölçüde yararlanabilir? Edebiyat ve Yetişkin Eğitimi arasında ne tür bir ilişki kurulabilir, bu ilişki zaruri midir? Sorusuna cevap aramadan önce dayanağı tamamen gerçeklik olan dinamik bir disiplin Yetişkin Eğitimi ile kurgusal bir dünyanın eseri olan Edebiyat arasındaki disiplinlerarasılık üzerinde durmak elzemdir.

“Bir kurmaca yapıtı okumak, kurmaca dünyasını yöneten iktisadi ölçütler ile ilgili bir tahminde bulunmak demektir. Bunun bir kuralı yoktur; daha doğrusu, her yorum bilgisel çevirmede olduğu gibi, metni temel alarak kuralı çıkarsama girişiminde bulunduğunuz anda belirlemeniz gerekir kuralı. Bu nedenle, okumak bir bahistir. Bize ne önerdiğini açık biçimde söylemeyen bir sesin önerilerine bağlı kalacağımıza bahse gireriz.” (Eco 2011:145)

Post modern çağın önemli bir getirisi olan disiplinler arası bakış, tek disiplinin çözümlenmesinin mümkün olmadığı, karşılaşılan sorulara tek bakış açısıyla yanıt verilemediği ve sorunlara çözüm bulunamadığı durumlarda başvurulan bir analiz yöntemi olarak görülebilir. Yaşanılan dünyanın çapraşık ve karmaşık yapısı, eğitimin sağladığı çeşitli bilgilerle bütünleşmiş bir dünya görüşünü gerekli kılmıştır. Disiplinler arası bakışın temel amacı, farklı alanların değerlendirme biçimlerini, yöntem ve bilgi birikimlerini kullanarak girift bir konuyu daha derinden algılamayı mümkün kılmaktır. Farklı alanların aynı olaya farklı yaklaşımlarını bir araya getirerek yeni bir bilgi dağarcığı oluşturmak, bu bakışın sağladığı önemli faydalardandır.

Edebiyat toplumun ifadesidir (Meriç, 1973: 87, 6). Hayatı temsil eder (Wellek vd., a.g.e., 123). Onunla hayat arasında karşılıklı bir bağlılık vardır. Edebiyat günlük hayattan, hayat edebiyattan etkilenir (Özdemir, a.g.m., 35). Bu nedenle edebiyatı toplumsal tarihten ayrı düşünmemize imkân yoktur (Özdemir, a.g.m., 29). O, bütün tarihin ruhu, özü ve özetidir (Wellekvd., a.g.e., 125).

2.2. Yaşar Kemal’in Hayatı ve Eserleri¹

Yaşar Kemal (Göğceli) 1923 yılında Osmaniye’nin Hemite (Göğceli) köyünde doğar. Annesi Nigâr Hanım, babası Sadık Yaşar Efendi’dir. Önceleri Van’da yaşayan ailesi, Birinci Dünya Savaşı yıllarında düşman işgali nedeniyle göç etmek zorunda kalmıştır. Bir Kürt aşiretinden olan bu aile bir buçuk yıllık bir göç sonrasında Çukurova’ya yerleşmiştir. Anne tarafının erkeklerinin hemen hepsi eşkıyadır. Yaşar Kemal, Doğu Anadolu’nun İran’dan Kafkasya’ya kadar en ünlü eşkıyası Mahiro’nun kendi dayısı olduğunu ifade eder. Belki eserlerinde eşkıya tipine fazlaca yer vermesinde bunun etkisi olmuştur.

¹ Çalışmamızın bu bölümündeki biyografik bilgileri, Kemal, Yasar. “*Yaşar Kemal’le Yaratıcılığın Kaynakları Üzerine Söyleşi*”. Erdal Öz’le Söyleşi. Ağacın Çürüğü. Alpay Kabacalı (hızl.). 3. Basım. İstanbul: Can Yayınları, 1995. ss.223-258.adlı yazısından derlenmiştir.

Yaşar Kemal, kendisi için kurban kesildiği bir gün, yanlışlıkla gözüne bıçak değmesi sonucu sağ gözünü kaybeder.

Göç sırasında Sadık Yaşar'ın yolda hasta bir halde bulup büyüttüğü Yusuf adındaki oğulluğu bir gün camide Sadık Yaşar'ı hançerle öldürür. Beş yaşındaki Yaşar Kemal, bu olaya şahit olur. Gördüklerinden etkilenerek kekeme olur. Bu durumu on iki yaşına geldiğinde düzelir. Babası ölünce annesi, amcasıyla evlenir. Yaşar Kemal, bu göç olayını ve babasının Yusuf tarafından öldürülüşünü Kimsecik adlı romanında işlemiştir.

Çocukluk yıllarından itibaren şiire merak salan Yaşar Kemal, çokça halk şiiri ezberlemiş, âşıklarla atışabilir hale gelmiştir. Bir süre sonra, söylediği şiirleri ezberinde tutamayacağını düşünerek 1932'de dokuz yaşında okula başlamıştır. Okul yıllarında saz çalıp bazı âşıklarla tanışır. Âşıklar onun ileride Karacaoğlan gibi bir âşık olacağını düşünürler.

Bir yandan okula gidip bir yandan değişik işlerde çalışmayı sürdüren Yaşar Kemal, 1941'de ortaokul son sınıftan ayrılır. Bu arada 1939'da on altı yaşındayken ilk şiiri "Seyhan" yayımlanır. Bir yandan da köy köy dolaşp folklorik derlemeler yapar.

İnşaat kontrol memurluğu, arzuhalcilik, ırgat kâtipliği, tarlalarda amelebaşılık, su bekçiliği, çiftliklerde kâtiplik, traktör sürücülüğü, Bahçeköy'de öğretmen vekilliği, Adana Ramazanoğlu Kütüphanesi'nde memurluk gibi türlü işlerde çalışırken, aynı zamanda da edebiyatla ilgilenir. Değişik dergilerde şiirleri yayımlanır.

Yeni Işık dergisinin şiir yarışmasında birinci olur. 1943'te ilk kitabı "Ağıtlar" yayımlanır. Aynı yıl solculuk yaptığı gerekçesiyle Adana Pamukpazarı Karakolu'nda on gün yatar. 1950'de Komünist Partisi kurma teşebbüsünden tutuklanarak Kozan Cezaevi'nde üç ay yatar.

1951'de İstanbul'a gelen Yaşar Kemal, Cumhuriyet gazetesinde çalışmaya başlar. Bu arada Thilda Serrero ile tanışır ve onunla evlenir. Lise mezunu olan ve İngilizce ve İspanyolca bilen Thilda, Yaşar Kemal'in eserlerini İngilizceye çevirerek onun yurtdışında tanınmasına yardımcı olur. Evlilikleri boyunca eşine büyük destek çıkan Thilda'dan bir oğlu olur. Thilda'nın ölümünden sonra Yaşar Kemal, 2002'de Semiha Baban'la evlenir. 1955'te kitap haline gelen "İnce Memed" in ilk cildiyle Varlık 1955 Roman Armağanı'nı kazanır.

Daha sonraki yıllarda da çokça eser yazan yazar, çokça da ödül alır. Birçok eseri de oyun haline getirilerek tiyatrolarda oynanır. Bazıları da senaryolaştırılıp sinemaya uyarlanır.

“Alageyik” ve “Karacaoğlan’ın Kara Sevdası” adlı senaryolar Atıf Yılmaz tarafından filme alınır. “Yer Demir Gök Bakır” oyunlaştırılarak 14. Uluslararası Nancy Tiyatro Festivali’nde birincilik kazanır. 1974’te “Ağrıdağı Efsanesi” önce tiyatroya 1975’te de sinemaya uyarlanır. “Ortadirek”, “Ovadan Esen Rüzgâr” adıyla tiyatrodan oyunlaştırılır. 1981’de “Yılanı Öldürseler” Türkan Şoray’ın yönetmenliğinde filme uyarlanır. Yurt içinde kendi oyunlaştırdığı “Teneke” ile 1966’da İlhan İskender ve Ankara Sanatseverler Derneği ödülleri aldı; 1984’te TÜYAP Edebiyat Halk Ödülü’nü, 1985’te Sedat Simavi Vakfı Ödülü’nü kazandı. 1992’de Kültür Bakanlığı Kültür ve Sanat Büyük Ödülü’nü ve TÜYAP Onur Ödülü’nü aldı. 1993’te Paris’te oluşturulan Dünya Kültürleri Akademisi’nin kurucu üyeliğine seçilmiştir.

Çok sayıda eser vermiş olan sanatçı, 14 Ocak 2015’de solunum yetmezliği nedeniyle İstanbul Üniversitesi Çapa Tıp Fakültesi Hastanesi’ne kaldırılan Yaşar Kemal aynı hastanede 28 Şubat 2015 tarihinde de vefat etmiştir.

Eserleri

Şiirler

Yaşar Kemal’in şiirleri Görüşler, Ülkü, Başpınar, Kovan adlı dergilerde çıkmıştır. 1939–44 yılları arasında çıkan bu şiirlerden bazılarının adları: Merhaba, Seyhan, Yalnızlık, Masal, Korku, Halay, Zafer, Işık, Güzelleme, Bekle, Misafir, Ağıt

Hikâyeler

1. Sarı Sıcak, (1952): Memetle Memet. Bebek, Yatak, Dükkâncı, Süpürge, Keçi, Sinek, Hançer, Sarı Sıcak.
2. Sarı Sıcak-Bütün Hikâyeler, (1967): Önceki hikâyeler, Halis Serkisof, Yeşil Kertenkele, Bana Bak Kardaş, Yolda, Kavun Karpuz, Turnalar, Ekin, Sahan Ahmed, Pis Hikâye. Kalemler, Avcı.

Romanlar

1. Teneke, (1955). Tiyatroya da uyarlanan bu roman, Bulgaristan, Almanya, Bağımsız Devletler Topluluğu, Danimarka, İngiltere, ABD ve İsveç’te yayımlandı.
2. İnce Memed I, (1955). Birçok baskı yapan ve Yaşar Kemal’e ödüller kazandıran roman, çeşitli isimlerle Fransa, İngiltere, ABD, Bulgaristan, Çekoslovakya, Yugoslavya, Romanya, Macaristan, İtalya, İspanya, Portekiz, Hollanda, Almanya,

- Avusturya, Azerbaycan, Özbekistan, Hindistan, Moldova, İsveç, Norveç, İran, Finlandiya, Ermenistan, Yunanistan, Danimarka, Çin, Arnavutluk, İzlanda, Lübnan, Brezilya ve Irak'ta yayımlandı.
3. İnce Memed II, (1969). İngiltere, İsveç, Norveç, Finlandiya, Fransa, ABD, İspanya, Danimarka ve Almanya'da yayımlandı.
 4. İnce Memed III, (1984). Fransa, İsveç ve Finlandiya'da yayımlandı.
 5. İnce Memed IV, (1987). Fransa'da yayımlandı.
 6. Orta Direk- Dağın Öte Yüzü I, (1960). Alan Seymour tarafından tiyatroya uyarlanan roman, İngiltere, ABD, Fransa, Danimarka, İsveç, Bulgaristan, Norveç, Çekoslovakya, Arnavutluk, Finlandiya, Macaristan, Yunanistan, Almanya, İran ve İsrail'de yayımlanmıştır.
 7. Yer Demir Gök Bakır-Dağın Öte Yüzü II, (1963). İsveç, İngiltere, Fransa, Norveç, Finlandiya, ABD, İran ve Almanya'da basıldı.
 8. Ölmez Otu-Dağın Öte Yüzü III, (1968). İsveç, İngiltere, ABD, Fransa, Norveç, Finlandiya, Bulgaristan, Almanya ve İran'da okurla buluştu.
 9. Üç Anadolu Efsanesi, (1967).
 10. Ağrı Dağı Efsanesi, (1970).
 11. Binboğalar Efsanesi, (1971). Gerard Gelas'ın tiyatroya uyarladığı bu eser, İngiltere, İsveç, Norveç, Finlandiya, Fransa, İsviçre, Almanya, Yunanistan, Polonya, Fransa'da yayımlandı.
 12. Çakırcalı Efe, (1972).
 13. Demirciler Çarsısı Cinayeti-Akçasazın Ağaları I, (1973). İsviçre, Fransa, Finlandiya, İran, Hollanda ve Danimarka'da yayımlandı.
 14. Yusufçuk Yusuf, (1975). Fransa, İsveç, Finlandiya ve İran'da basıldı.
 15. Yılanı Ördürseler, (1976). Fransa, Bağımsız Devletler Topluluğu, İsveç, Almanya, İran, İngiltere'de yayımlandı.
 16. Al Gözüm Seyreyle Salih, (1976). İsveç, İngiltere, ABD, Finlandiya, Norveç ve Fransa'da basıldı.
 17. Filler Sultanı ile Kırmızı Sakallı Topal Karınca, (1977). Göteborg'daki Nationalteatern tarafından tiyatroya uyarlanan eser, İsveç ve Almanya'da yayımlandı.
 18. Kuşlar da Gitti, (1978). Fransa, İsveç, Finlandiya, Almanya ve İngiltere'de okurla buluştu.

19. Deniz Küstü, (1978). İngiltere, ABD, İsveç, Fransa, Finlandiya, İran, Hollanda ve Danimarka'da yayımlandı.
20. Yağmurcuk Kuşu-Kimsecik I, (1980). Fransa'da yayımlandı.
21. Kale Kapısı-Kimsecik II, (1985). Fransa'da yayımlandı.
22. Kanın Sesi-Kimsecik III, (1991).
23. Hüyükteki Nar Ağacı, (1982). İran'da yayımlandı.
24. Fırat Suyu Kan Akıyor Baksana-Bir Ada Hikâyesi, (1998).
25. Karıncanın Su İçtiği- Bir Ada Hikâyesi, (2002).
26. Tanyeri Horozları- Bir Ada Hikâyesi, (2002).

2.3. İnce Memed Romanının Tanıtımı

Yaşar Kemal'in romanları arasında ayrı bir yeri ve önemi olan İnce Memed dizisi, aslında beş cilt olarak tasarlanmış ama dört ciltte tamamlanmış bir ırmak romandır. Yazar İ. M'in ilk cildini yazmaya 1947'de başlamış, 1986'da 59 yılda tamamlamıştır. İlk cilt 1954-55'te Cumhuriyet'te yayımlandıktan sonra 1955'te kitap biçiminde basılmış, 1956'da Varlık Roman Armağanına layık görülmüştür. Yaşar Kemal'e yurtta ve dünyada geniş bir ün sağlayan bu eser, 50'dan çok ülkede yayımlanarak Türk romanının dünya ülkelerinde tanınmasını sağlamıştır. 1992'de Türkiye'de 25.basıma ulaşan roman, dünyada en tanınmış 100 roman arasına girmiştir. C.Orhan Tütengil ve N. Ziya Bakırcıoğlu'nun belirttiklerine göre Türkiye'de en çok satan ve okunan romanlar arasında bulunmaktadır.

Yaşar Kemal'in ilk romanı olan İ.M. 1,1985'te Peter Ustinov yönetmenliğinde sinemaya aktarılmıştır. İ.M dizisi hakkında günümüze kadar yurtta ve dünyada birçok değerlendirme ve araştırma yayımlanmış, diziyile ilgili olarak yazarıyla da epeyce görüşme yapılmıştır. Yazar, kendisiyle yapılan bir görüşmede İM I'i yazış hikâyesini şöyle anlatmıştır:

"1947-48 yıllarında uzun hikâyeler yazıyordum. "Bebek", "Demir Çarık" filan." Pis Hikâye" de bunlardan biridir. O aralarda "Çakır Diken" diye bir hikâye de düşünüyordum. Çok sarmıştı bu hikâye beni. Bir eşkıya hikâyesi okumuş bir eşkıya bu hukuku bir derebeyi. Fransızlar'a karşı döğüşmüş, sonra dağa çıkmış. 10 yıl dağda kalmış. Ben bu adamla tanıştım. O da bana Safiye Memed diye tanıdığı başka bir eşkıyanın hikâyesini anlattı. "Çakır Diken"nde ben Safiye Memed'i anlatmayı düşündüm. Sonra başka bir eşkıya Memed daha tanıdım: Şahin'in kardeşi Memed.Şahin'le Memed'e saklandıkları yere yiyecek götürürdüm ben. Arkadaş olmuştuk. 1947'lerde eşkıya hikâyemi yazmaya başladım. Önce

uzun hikâyeydi. Ara vermişim, yıl 1950'yi bulmuş. Bir gün öteki hikâyelerimi de alıp İstanbul'a geldim.1951 Nisan'ında... Cumhuriyet gazetesine girdim. O sıralarda İpekçi kardeşler benden bir senaryo istediler İ. M'i senaryo yapmaya kalktım. Para için yapıyorum bunu ama bekledim, bekledim para veren yok. Süründürdüler beni. Vermediler... Vermeyince, ben bu sefer tekrar hikâyeye döndüm. Romana dönüştü iş" (Avcı, 1985:12)

Aynı söyleşiden İnce Memed Romanının doğuşuna dair de şunları aktarmaktadır:

"Filmciden umudu kesince Cevat Bey'e işi anlattım. (...) 'Ben zaten bu konuyu roman olarak tasarlamış, birkaç bölüm de yazmışım. Onu bu yıl bitirmek istiyorum. Ama paraya gereksinmem var. Bana avans olarak bin lira verirseniz...' Cevat Fehmi Bey, önüne bir kâğıt çekti yazdı, 'Git Ziya Bey'den bin lira al,' dedi. Gittim bin lirayı aldım ki dünyalar benim. Beşiktaş'ta, Serenc'e beyde yeni yapılmış, daha da her yeri tamamlanmamış bir kat tuttuk. Ben yazmağa koyuldum. Yıllar yılı düşünmüşüm, ezbere biliyorum romanı. 1955 yılının o dehşet görülmemiş kışı başlamasın mı? Bizde küçük bir çini sobadan başka bir şey yok. Sobada odun yakıyoruz. Aşağıdaki katın bacası bizim duvarın ortasından geçiyor. Thilda yatağın içine oturuyor, belini bacanın geçtiği duvara dayıyor, orada kitap okuyor. Ben de Erzurum'dan aldığım kalın eldivenler elimde İM'i yazmağa çalışıyorum. Arada sırada biraz odun bulursak evde düğün bayram. Şubata doğru olacak, havalar daha da azıttı. Boğaz 'a buzlar indi, yeryüzü gökyüzü dondu. İstanbullular Boğaz'da buzların üstüne binip resimler çektirdiler. Bu karda kıyamette, buz gibi evde ben üç ayda İ.M.'i bitirdim. Böylece bir ay sonra romanı okuyup beğenen Cevat Fehmi, Cumhuriyet' te yayınlanmasına razı olur, ama bir şartla Yaşar Kemal'den baştaki Çukurova tasvirini çıkarmasını ister. Yazarın da bir şartı vardır da eserin kendi imzasıyla tefrikasını istememektedir. "Çünkü ben bu romanı para için yazdım. Üstelik de üç ayda. Benim iyi romanlarım bundan sonra olacak." demektedir. Böylece gazeteden ayrılma noktasına kadar gelen bu tartışmalar, sonunda tatlıya bağlanır ve 1954-'te İM I, Cumhuriyet'te yayımlanır (Avcı 1985:12)

Konur Ertop'un "Acaba sizin yaptınızda, gerçeğin ve gözlemin payıyla yaratma gücünüzün payını ve destanın katkısını birbirinden ayırmak veya bunların birbiriyle bütünleşmesi hakkında bir açıklama yapmanız mümkün mü?" biçimindeki sorusunu ise şöyle cevaplamıştır:

"Niye İ.M. adını koydum ki? İM türküleri diye Afyon yörelerinden toplanmış bir türkü var. Zannediyorum ki benim de yayınladığım o türkü. Ve ben ilk kez Ruhi Su'dan duydum, bu türküyü. Sonra bir takım İM'ler, başka türküler de var. Onları da biliyorum, onları da duydum. Plaklarda da var. Zülfü Livaneli söylemişti, Kâmil Sönmez söylemişti. Böyle birtakım türküler dolaşüyor. Bulgarların ünlü bir yazarı var, Yordan Yolkov.Varlık Yayınlarında kitabı çıkmıştı. Bir eşkıyası var adı

İnce.İnce üzerinde bir halk edebiyatı oluşmuş. Çukurova'da benim çocukluğumda çok eşkıya vardı. Bir kısmının adı da Memed'di.Ama İM diye bir eşkıya yoktu. Benim İM romanım tamamen benim yarattığım bir tiptir. Ve romanın yapısı modern bir roman yapısıdır. Çok ilginç bir şey oluyor (...) Osman Şahin, Çukurova'da köyümün yakınındaki köylerde bir çalışma yapıyor. Köylülere İM'i soruyor. Şöyle bir şeye rastladım, bir kadın diyor ki,'Bir gece İM bizim eve geldi ve yemek yedi.' Hürriyet' ten arkadaşım Celalettin Çetin, Toroslara gidiyor ve'İM'in torunuyla konuştum' diyor. İM yoktu ki oralarda!... Yani romandan yaşama geçiyor. Ben, İM'i yüzde yüz yarattım. Bir örneği yok. İM diye bir tipi alıp yazmadım ben. İM diye bir tipi yarattım, fakat o kadar benimsendi, Celalettin Çetin, gidiyor torununu buluyor, Toroslarda." (Ertop, 1993:17)

Yaşar Kemal'in eşkıyalık temasını ele alıp 2200 sayfalık bir dizi yazmasının, Çakırcalı Efe'nin yaşamını biyografik bir roman olarak ele almasının erken yaşlarda duyduğu ve içinde yaşadığı eşkıyalık hikâyeleriyle yakından ilgisi vardır.

Yazarın ailesinden bazı kişilerin çok önceleri eşkıyalıkla ilişkilerinin bulunmasının da bu konu üzerinde fazlaca durmasında etkili olduğunu sanıyoruz.

Yazar, "Anadolu bir başkaldırılar ülkesidir. Bu da başkaldıran insanı anlatan bir romandır. İM bir başkaldıran insandır. Anadolu'daki başkaldıranlarının mirasçısıdır ve İM'in temel filozofisini 'mecbur' olması oluşturur." diyerek İM'de bir 'mecbur insan tipi'ni yansıttığını açıklamıştır:"18 yaşımdan beri 'mecbur' insanlar çok ilgilendirdi beni" diyen Yaşar Kemal, "İM'in üstünde bu kadar duruşumun nedeni, bu 'mecbur' insan tipini iyice işleyebilmektir" görüşünü de buna eklemektedir.

İnce Memed, 1957'de Nazım Hikmet'in çabalarıyla ilk olarak Sovyetler Birliği ve Bulgaristan'da yayımlanır. 1961'de İngiltere'de yayımlanmaya başladığında ise uzun süre ülkede bestseller olarak kalacaktır. Roman İskandinavya'da da çok ünlenir, onu Fransa ve Amerika izler, sayısız ülkede tercüme edilecektir. Dört ciltten oluşan bu kült yapının teşekkülü yazarın otuz dokuz yılını almıştır.

2.4. Eleştirel Pedagoji Yaklaşımı

Eğitimin aileden, okuldan ve çevreden edinilmesi talep ediliyorsa ve tartışılıyorsa; bu eğitimin nasıl ve de niçin edinildiğinin de sorgulanması ve bu temelde eleştirel bir yaklaşımın geliştirilmesi gerekir. Fakat eleştirel bir eğilim kazanmak ve kalıcılığını sağlamak için de bu eleştirilerin çok boyutlu ve sistematik olması gerekir. Ancak o zaman eleştirel anlayışın her alandaki etkisini görmek mümkün olabilir. Bunun yanında eleştirel anlayış, mevcut durumun daha iyi olmasını sağlar. Buna karşılık eleştirel

anlayış yıkıcı, yıpratıcı ve düzen bozucu bir durumun oluşmasına yol açmaz. Fakat eleştirel anlayışın doğasında bulunan süreklilik ve diyalektik, insanların düşünce ve inanç sistemlerini tehdit ettiği için bu şekilde düşünülür ancak bu çalışmaya konu olan eğitim problemlerine yöneltilen eleştiriler daha çok toplumsal kurumların ve özellikle eğitimin özgürleşmesine, demokratikleşmesine, şeffaflaşmasına ve bireyi yüceltmesine yönelik olarak yapılan eleştiriler olarak düşünülmelidir.

Eğitime eleştirel yaklaşımı radikal eğitim, eleştirel pedagoji, radikal pedagoji, anarşist pedagoji gibi kavramlarla nitelendirilebilir. Tüm kavramların dayandıkları temel tezleri bireyin özgürlüğünü engelleyen, nesneleştirilen ve doğasına aykırı eğitim uygulamalarını saptamak ve bunlara alternatifler sunmak; bireyi kendi sorumluluğu çerçevesinde kendini gerçekleştirmesine olanak tanıyacak görüşler ortaya koymak; mevcut uygulamaları pedagojik, sosyal, kültürel ve varoluşsal bir bakış açısıyla değerlendirerek çözüm sunmak olarak sıralanabilir. Bu anlamda eleştirel yaklaşımın etki alanının geniş olduğu söylenebilir. Yani eleştirel yaklaşım sadece öğretmen-öğrenci veya okul-çevre ilişkisi çerçevesinde oluşan bir pratik değil; bunun yanında ekonomik, sosyal, kültürel, felsefi, ideolojik ve politik ilişkileri analiz eden; bunlar arasında ilgi kuran, birbirlerine yansıyan etkilerini saptayan çok yönlü bir eylemsellik olarak düşünülebilir.

Eleştirel eğitim yaklaşımını radikal eğitim tanımlamasıyla, geleneksel değerlere karşı yeni bir akım olarak gelişen toplumsal hareketlere bağlamak gerekir. Çünkü yenileşmenin ve devrimlerin yaşandığı Avrupa’da sistemlerin Rönesans ile birlikte değiştiğini görmek mümkündür. Daha evvel Kilise’nin etkisinde olan birey ve toplum daha sonraki süreçlerde yeniliklerle birlikte farklı paradigmlar temelinde bir yaşam biçimi benimsemeye başlar. Bu anlamda eğitimdeki yenilikler de bireyin merkeze alındığı sistemler tarafından oluşturulmuştur. Radikal eğitim yorumunun da bu anlayışların bir sonucu olarak doğduğu söylenebilir.

Eleştirel pedagojinin ilham kaynağı olarak, eleştiri kültürünün beslendiği en büyük kaynak olarak Rousseau’nun altını çizmek önemlidir. Bu nedenle radikal eğitim anlayışının tarihsel olarak toplumsal sorunlara paralel oluştuğunu ve geliştiğini görmek mümkündür. Eleştirel eğitim yaklaşımı adı altında radikal eğitim ve eleştirel pedagoji gibi terimler anlam ve öz itibarıyla aynı sorunsal üzerinde yoğunlaşmalarına rağmen birtakım farklılıklarla bazen birbirinden ayrıldığı söylenebilir. Buna göre radikal eğitim anlayışının, eleştirel eğitim yaklaşımının felsefi temellerini oluşturduğu söylenebilir.

Temelde çocuk üzerine yoğunlaşan daha sonra da çocuktan bireye doğru yönelen bir öneme sahip olan bu anlayışı J.J. Rousseau'nun Emile adlı pedagoji kitabıyla başlatılabilir. Çünkü bu bir pedagoji kitabı olmasının yanında bir toplumun, milletin ve zihniyetin nasıl daha özgür, daha sağlıklı, daha doğal ve hakikate daha yakın olabileceğinin ipuçlarını veren bir yol gösterici niteliğinde olduğu söylenebilir. Bu anlamda Emile, radikal eğitimin temel referansı olarak düşünülebilir (Walter, 1996:262).

Rousseau'nun radikal anlayışıyla başlayan eleştirel eğitim yaklaşımı, çocuk eğitiminde ve toplumsal kurumlarda radikal değişiklikleri öngören bir öneme sahiptir. Rousseau'nun görüşleri ilk etapta geleneksel eğitim anlayışına karşı ortaya çıkarak modern eğitim anlayışına ilham kaynağı olur. Fakat modern eğitimin de insan doğasını çağdaş yöntemlerle bozmaya başlamasıyla birlikte Rousseau'nun görüşleri bu anlayış için de geçerli olmaya başlar. Bu anlamda günümüzdeki eğitim problemlerini ortaya koyan ve çözümler sunmaya çalışan eleştirel pedagoji radikal geleneğin geldiği son nokta olarak düşünülebilir. Yani radikal eğitim bir başlangıç iken eleştirel pedagoji bir gelişme, bir süreç olarak düşünülebilir.

Eleştirel pedagoji günümüz eğitim sorunlarını sistematik olarak tartışan bir eğitim yorumudur. Bu yorum içinde eğitim ile sosyal kurumlar arasındaki ilişki, çocuk/eğitim- okul ilişkisi, eğitim kurumları-sanayi-sermaye-ticaret ilişkisi, birey-okul ilişkisi, öğretmen-öğrenci-aile ilişkisi, müfredat-ideoloji ilişkisi, okul-otorite ilişkisi, eğitim ile siyasal politikalar arasındaki ilişki, felsefi öğretiler ile toplumsal zihniyet arasındaki ilişkiler söz konusudur. Bu anlamda eleştirel pedagoji eğitim-toplumsal kurumlar arasındaki ilişkileri ve ortaya çıkan sorunları felsefi, sosyolojik, ideolojik ve politik boyutlarıyla ele alır.

Eleştirel pedagojinin bu nitelikte olması eğitimle ilişkili olan her şeyi, açık ya da örtük olarak politik ve ideolojik bir yöne doğru sürükler. Bunun sonucunda eğitimle doğrudan veya dolaylı olarak ilişkili olan herkes aynı zamanda toplumsal kurumların etkileşim alanına girer. Eleştirel bir pedagoğ olan McLaren (2006: 221)'e göre de eleştirel pedagojinin anahtar odaklarından biri ideoloji ve onun eleştirisidir. Bu yaklaşımla eleştirel pedagojinin eğitimi, siyasal ve ideolojik boyutlara sahip bir araç olarak düşündüğü anlaşılmaktadır.

Eleştirel pedagoji, Rousseau'nun ortaya koyduğu temel sorunsallar ekseninde oluşan bir anlayış olarak varoluşçuluk, hegelmilik, marksizm, anarşizm ve sosyalizmden etkilenmiştir. Fakat eleştirel pedagojiye ilham kaynağı olan bir başka öğreti de Frankfurt Okulu ya da Eleştirel Kuram'dır. Nitekim Frankfurt Okulu'nun geliştirdiği eleştirel dil ve eleştirel tutumdan etkilenen eleştirel pedagoji (Gur-ze'ev: 2005: 9) toplumsalın çözümlenmesinde eğitim-kurum diyalektiği ortaya konulmaya çalışılır. Özellikle günümüzde Amerika'da eleştirel pedagoji çalışmalarıyla bilinen Michael Apple, Stanley Arnowitz, Henry Giroux gibi pedagogların eserlerinde bu etkiyi görmek mümkündür.

Eleştirel pedagojinin kaynaklarından biri ve bugün de toplumsal sorunların ortaya konulmasında etkisi olan Eleştirel Kuram'ın temel prensipleri disiplinler arasındaki sınırı zayıflatmak, kesin sınırlara karşı çıkmaktır. Bunun yanında toplum ve kültür, ekonomi ile politika ve felsefe arasındaki bağı da vurgular. Ayrıca felsefe ve sosyal teori arasında kurulmuş sınırları yıkar ve teori ile siyasa arasında, süreç içerisinde ağırlıklı olarak felsefeyle tarih, toplum ve insan odaklı ayrılıkları yok etmeye girişir (Kızılcılık, 2000: 44). Frankfurt Okulu'nun ümitsiz dünya görüşü, biçimsel bir anlamda, son döneminde modern Batı toplumunun çözümlenmesinden kaynaklanmaktadır (Bottomore, 1994: 44). Bu çözümlülük sosyal, siyasal, kültürel ve politik problemlerin doğmasına sebep olmuştur. Zaten Okul'un temsilcileri de bu problemleri vurgulayarak çok yönlü eleştiriler geliştirmişlerdir.

Eleştirel pedagoji Adorno, Horkheimer ve Habermas'ın üzerinde çalışmalar ortaya koyduğu otorite, bireysel psikoloji, profesyonellerin egemenliği, iletişim süreçleri ve tahakküm unsurları gibi temel problemler üzerine yoğunlaşır. Eleştirel pedagojinin bu problemleri toplumsal kurumlar temelinde tartışması, onun sınırlarını ve boyutlarını da belirler. Bu bağlamda Giroux, eleştirel bir pratik olarak pedagojinin, öğrencilerin tarihsel geçmişle bir diyalog içine girebilmelerini, otoriteyi sorgulamalarını, mevcut iktidar ilişkileriyle mücadele etmelerini ve kendilerini eleştirel aktif yurttaşlar olarak yerel, ulusal ve uluslararası düzeyde hazırlanmaları için gereken bilgi, beceri ve sorgulama kültürünü sunan sınıf koşullarını sağlaması gerektiğini belirtir (İnal, 2009: 2).

Ayrıca Marksist bir gelenek üzerine temellenen okulun yapısı ile eleştirel pedagojinin problemleri Marksist bir ekseninde düşünmesi birbiriyle örtüşür. Kısacası kendi kendine sahip olma arayışının, bireyi içselleştirilmiş otoriteden ve ideolojik tahakkümden kurtulmaya izin verecek bir yöntem ya da kurumsal bir düzenleme bulmaya

yönelmesi (Spring: 1997: 27) eğitimde eleştirel bir geleneğin oluşmasına sebep olmuştur. Bu geleneğe ilham kaynağı olan ve günümüzde sürdürenler şunlardır; Michel Foucault, Antonio Gramsci, Louis Althusser, William Godwin, Francisco Ferrer, Max Striner, Paul Goldman, A.S.Neill, Paulo Freire, Ivan Illich, Henry Giroux, Stanley Arnowitz Michael Apple, Peter McLaren, Basil Bernstein, Pierre Bourdieu, Samuel Bowles, Herbert Gintis'dir. Bunlardan Freire ve Illich üzerinde durulmaya değer düşünürlerdir.

Giroux, Adorno ve Freire'nin eğitim ve özgürlük arasındaki ilişki üzerine yaptıkları tartışmalarını ve özgürleştirici eğitim sürecini yeniden gündeme taşımış ve dokuz ana başlık altında toplamış olduğu eleştirel pedagojinin temel ilkelerini şöyle açıklamıştır (Somersan, 2004: 111):

1	Eğitim sadece bilgi değil, aynı zamanda siyasi bireyler de üreten süreçtir. Dolayısıyla eleştirel pedagoji, siyasetin ilkelerini red etmek yerine kamu eğitimini, demokrasinin zorunlulukları ile bağdaştırmalıdır.
2	Ahlâk, eleştirel pedagojinin odak noktasıdır. Eğitimciler farklı söylemlerin öğrencileri nasıl biçimlendirdiğini, toplumla ilişkilerini yapılandırmak üzere nasıl farklı etik göndermeler sağladığının bilincine varmalıdır.
3	Eleştirel pedagoji, farklılık konusunda sistemi sorgulayacak ve siyasi olarak dönüştürecek bir şekilde etik olarak odaklanmalıdır. Eğitimciler, öğrenci kimliklerinin nasıl çoklu ve zıtlaştırıcı bir şekilde yapılandığını fark etmelidir.
4	Eleştirel pedagojinin, yarışan dayanışmalar ve siyasi sözlüklere izin veren, iktidar, adalet ve savaşım ve eşitsizliği tek bir lügate indirgemeyen, gündeliği, tarihi ve koşullu olanı yok etmeyen bir dile ihtiyacı vardır.
5	Eleştirel pedagoji, bilginin üretileceği yeni mekânları sağlamak üzere, disiplinlerarası katı duvarları yıkacak yeni bilgi biçimleri oluşturmalıdır.
6	Mantık, masum değildir. Aydınlatma Çağının mantık nosyonu, eleştirel pedagoji bağlamında yeniden formüle edilmelidir. Eğitimciler, gerçeği açığa çıkardığını iddia eden herhangi bir mantık konusunda kuşkucu olmalıdır.
7	Eleştirel pedagoji, eleştiri ile olasılıklar dilini birleştirerek çeşitli seçeneklerin yeniden farkına varmalıdır.
8	Öğrencileri profesyonelliğin dar haline hapsedmek yerine, belirli siyasi ve toplumsal konular çerçevesinde, dönüştürücü entelektüeller olarak içeren konular geliştirmelidirler.
9	Eleştirel pedagoji anlayışının merkezinde, postmodernizmin farklılık değerlendirmesi ile feminizmin 'siyasiliğin önceliği' üzerindeki vurgusunu birleştiren 'ses siyaseti' anlayışı yatar.

Eleştirel pedagojinin temel kavramlarını ve eleştirilerini bir takım sorunsalla ele alan bu iki eğitimcinin görüşleri dünya çapında etki uyandırmıştır. Nitekim Freire'nin *Ezilenlerin Pedagojisi* adlı eseri, bireyin özgürlüğünü ve özne olma durumunu temel alan önemli kaynaklardan biri olarak kabul edilir (Peters, 2005: 35). Bu eserde Freire, eleştirel

pedagojiyi oluşturan temel problemleri ortaya koyarak irdeler. Freire'nin pedagojik tespitleri eleştirel geleneğin mihenk taşı olarak kabul edilir. Bu bağlamda Freire pedagojinin merkezine insanileşmeyi yerleştirir. Freire'ye göre insanileşmeye ihtiyacımız vardır. Yani herkesin varlığı bir diğerine bağlıdır (Rozas, 2007: 562). Bu anlamda ortak paydada buluşmak ve onu sağlayacak bir uygarlık inşa etmek gerekir. Bunun için de Freire, ezen-ezilen diyalektiğine vurgu yaparak bu temelde toplumsal ve kültürel ilişkileri kendine özgü kodlarıyla ele alır. Bu nedenle eleştirel pedagojinin önemli bir aktörü olarak Freire üzerinde çalışılması kararlaştırılmıştır.

Çalışmanın ileriki bölümlerinde de görüleceği üzere Freire'nin diyalog, praxis, ezen-ezilen diyalektiği, bankacı eğitim modeli, sorun tanımlayıcı anlayış, sessizlik kültürü, okuryazarlık ve özgürleşme gibi konularda ileri sürdüğü düşünceler eleştirel pedagojinin referans problemleri olmuştur.

Eleştirel eğitim üzerinde yeniden ve yeniden ısrar etmeliyim. İçeriğin öğretilmesinin, öğrenciye depozito edilmesinin er ya da geç gerçeğin eleştirel bir kavrayışını getireceği argümanı beni ikna etmiyor. İlerici perspektifte öğretme süreci, eleştirel kavrayışın, nesnenin varoluş nedeninin kavrayışının, bir alıştırmalarını ima eder. Freire'nin eleştirel pedagojiyi oluşturan görüşlerinin incelenmesinin yanında Okul temelinde tüm kurumlara eleştiri getiren ve bu eleştirilerini tarihsel bir sorunsala indirgemekten ziyade mevcut toplumsal ve kültürel pratiklerine dayanarak ele alan Ivan Illich'in de eleştirel pedagojinin okul yönüne yaptığı eleştirileri incelenmeye değerdir. Illich bu tespitlerini ve eleştirilerini Okulsuz Toplum ve Okulsuz Toplumdan Sonrası adlı eserlerinde ortaya koyar. Ayrıca Illich'in kurumların eleştirisi temelinde okulu ele alması önemlidir. Çünkü okul bir eğitim kurumu olmaktan daha fazla anlam taşır. Bu anlamda Silberman öğretmen ve eğitimeci kavramını okulda, kolejde, üniversitede ders veren değil aynı zamanda liderlerin, medya yöneticilerinin, gazetecilerin, dini liderlerin, avukatların kısaca insanlara yaptıkları işin inceliklerini öğreten herkesi kapsadığını söyler (Scotter vd., 1979: 121). Bu şekilde oluşan sosyal organizasyonlarda kurumlar evrensel birer okul, toplum da küresel değerleri benimsemek zorunda olan öğrenciler olarak yer alırlar.

Bu bağlamda F. Ferrer; "Hükümetlerin okulları istemelerinin nedeni, eğitim yoluyla toplumun yenilenmesini ummalarını değil, sanayi şirketlerini ve buralara yatırdıkları sermayeyi kârlı hale getirmek için insanlara, işçiler ve mükemmel emek araçlarına duydukları ihtiyaçtır" (Spring, 19: 1997). Yani okul kurumu eğitimin de içinde

bulunduğu çok boyutlu ve ideolojik bir kurumdur. Bu nedenle Illich'in okula karşı geliştirdiği görüşleri ve okulsuz bir toplumu arzulaması, üzerinde çalışılmaya değer bir sorunsal olduğu düşünülmelidir. Freire'nin eğitim anlayışı temelde eleştirel bir eğilim içermektedir. Bu eleştirelliğin içinde iki yönlü bir yaklaşım vardır. Bunlardan biri sorunu ortaya koyma; öbürü sorunun kotarılması için çözüm önerilerinde bulunmadır. Freire'nin eleştirel pedagojisinin temel özelliğini bu iki yön oluşturmaktadır. Freire'nin eleştirel pedagojisini özetleyen birtakım kavramlar ortaya koymak gerekir. Bu kavramlar, ortaya koyduğu pratiklerin temelini oluşturan bir felsefeye sahiptirler. Bu anlamda insanın kendini gerçekleştirmesinde büyük bir öneme sahip olan kavramların başında praksis kavramı gelir. Praksis eylem ile söylemin bütünleştiği, bilinçli eylemin özünü ortaya koyan bir kavramdır. Martin Buber'da bu kavram action-words (Bartholo vd., 2007: 3) olarak bilinir. Bu kavram bir anlamda Freire'nin eğitim anlayışını ve görüşlerinin işlevselliğini dile getirmektedir. Freire ortaya attığı diğer kavramların temelinde de praksis kavramını koyar. Freire'nin üzerinde durduğu bir diğer kavram sessizlik kültürüdür. Sessizlik kültürü sınır-durumdan kurtulamamanın bir sonucudur. Yani bireyin sürü hâline gelmesi, zincirlerini kıramamasıdır. Bu anlamda sessizlik yanıltıcıdır çünkü bu konuşmayan bir sessizlik değildir. Yalnızca kendi adına konuşulmasını yasaklayan bir sessizliktir (Baudrillard, 1998: 20). Zaten sessizlik kitle olmayı gerektirir. Praksisten yoksun bir toplum olma sonucunu doğurur. Bununla beraber kitlelerin ne geçmişte ne de gelecekte yazabilecekleri bir tarihleri yoktur. Özgürleştirilebilecek gücül bir enerjileri ve yerine getirmek istedikleri bir arzuları yoktur. Onların gücü günceldir. Bu güç sessizliklerinde yatmaktadır (Baudrillard, 1998: 8). Bu sınır-durumdan kurtulmak için bilinçlenme (conscientização) kavramını da kullanır. Bu bilinçlenme hâli bireyin özne olmasına, kendini gerçekleştirmesine yol açar. Ayrıca Freire bireyi merkeze almayan eğitim sistemine karşı da diyalog anlayışını ortaya koyar. Diyalog bu anlamda varoluşsal bir öneme sahiptir. Kısaca Freire'nin üzerinde durduğu kavramları verdikten sonra eleştirel pedagojisinin hangi kodları taşıdığı üzerinde durmak gerekir.

Sessizlik kültürünü benimseyen ezilenler, baskıyı varlıklarının değişmez bir durumu olarak kabul ederler. Freire bu kaderciliği, ezenin yansıttığı bir içselleştirme olarak görür. Böylece ezilen "kendisi için" değil de fakat kendileri için özgürleşmeyi çelişkili hatta zararlı olarak kabul eder. Bunun neticesinde özgürlük ezilenlere verilmez yerine ezilenler organizeli olarak özgürleşmenin bir parçası olarak aktif rol almalıdırlar. Bu şekilde oluşan bir ilişki biçimi ezenin ya da otorite olanın meşruluğunu sağlamış olur

(Pitts, 1972: 113). Freire pedagojisinde çelişki ezen-ezilen şeklinde formüle edilir. Fakat bu otoriter-özgürlükçü, anti-demokratik/demokratik şeklinde de düşünülebilir. Bu anlamda Freire pedagojinin temel pratiği ise insanlığı bu kısır döngüden kurtarmaktır. Bunun için de eğitim etkinlikleri ‘kurum’un sürekliliğine katkı sunmaktan ziyade insana fayda sağlamalıdır. Fakat bir çelişki olarak Freire’e göre, eğitimin insanlığa daha iyi hizmet ettiği yolundaki efsanevi evrensellik birçok kişiyi, okulu terk ettikleri için öğrencilerin kendilerini suçlamaya yöneltir. Okulda kalmak ve başarılı olmak istiyorlarsa bu onların kararı olacaktır. Eğitimin siyasal boyutunu kabul ettiğiniz zaman, egemen sınıfın verdiği sonucu yani terk edenlerin suçlanması gerekir sonucunu kabul etmek zorlaşır. Eğitimin siyasal boyutunu ne kadar yadsırsanız, o ölçüde kurbanları suçlamak için ahlaki potansiyeli üstlenirsiniz. Bu bir bakıma paradoksaldır. Okulu tekrarlayan, egemen sözcükleri okumaya direndikleri ve yadsımadıkları için sonuçta okumaz-yazmaz olan birçok kişi, kendini doğrulamanın temsilcisidir. Bu kendini doğrulama, kendini doğrulamak açısından, terimin normal ve küresel anlamıyla bir okuryazarlık sürecidir. Yani, öğretmen tarafından seçilen sözcüğü okumayı yadsıma, öğrencinin kendi dünyasını çiğniyor olarak algılanan şeyi kabul etmeme kararı veriyor olmasının gerçekleşmesidir. Sonunda öğretmen ve öğrenciler arasında sınıfsal bir ayrışma ortaya çıkıyor (Freire, 1998a: 183). Bu anlamda eğitimin politik yönü ortaya çıkmaktadır. Freire’nin politik anlamda eğitim problemlerinde üzerinde durduğu nokta ise okul ile kültürel hâkimiyet arasındaki ilişkidir (Giroux, 1979: 267). Yani okulun kültürel çalışmalara bağlanması ve etkisinin ona göre değerlendirilmesi gerektiğini savunur. Bu kültürel çalışmalar eğitimi doğrudan veya dolaylı olarak ilgilendiren her türlü faaliyettir. Böylelikle Freire politik/eğitimsel praksisler üzerinde durarak eğitimin hem teorik hem de pratik yönünü göstermeye çalışır (Apple, 1999: 7)

Freire eleştirel pedagojinin bilinçlenme (conscientizaçao) ile var olabileceğini vurgular. Çünkü bilinçlenmeyi, eleştirel düşünmeye doğru yönelen bir süreç olarak görür. Bilinçlenme bireyin sosyo-kültürel gerçekliğiyle yaşamını ve gerçekliğinin kapasitesini dönüştürebilmesi, derin bir farkındalığa sahip olarak pasif alıcılar olarak değil, aktif özneler olarak bilme sürecinin içinde olmasıdır. Toplumun yeniden yapılanmasına bilinçli katılım, ulusal yaşamın farklı düzeylerinde ve en farklı kesimlerde gerçekleşir. Bu zorunlu olarak, ulusun devrimci değişimine ilişkin eleştirel bir anlayışı gerektirir. Sözü edilen eleştirel anlayış da gerçekte kendisine saygınlık kazandıran katılımcı uygulama ile üretilir (Freire, 1998a: 114).

Freire'nin üzerinde durduğu bir başka unsur adalet kavramıdır. Aslında Freire'in yazılarının kalbi adil bir topluma olan derin bir bağlılıktır; bu adalet kavramı ezilenlerin birlik, özgürlük gibi kavramlarına bağlanır (Rozas, 2007: 562) Bu adalet ekseninde Freire sosyal cinsiyet gerçeklikleri, ırksal problemler ve eşitlik konularında da görüşler ileri sürmüştür (Apple, 2003: 107).

Freire'nin pedagojisi yöntem olarak sorgulama üzerine kuruludur. Ona göre sadece cevap vermek üzere kurulan bir eğitimdeki yanlışlığın, cevapların kendisinde değil ama cevaplarla arasındaki kopuşta olduğu açıktır. Yanlışlık, cevabın onu tetikleyen sorudan bağımsız olarak verilmesinde yatmaktadır. Aynı şekilde, sadece cevaplardan oluşan bir eğitim, eğer cevap sorunun bir parçası olarak kavranmıyorsa yanlış olacaktır. Sormak ve cevaplamak, merakı giden yapıcı bir yolu temsil eder (Freire, 2000: 24).

Soru(n) temelli bir eğitim yorumu Freire'nin savunduğu ve uygulamaya çalıştığı bir durumdur. Bu durum öz ve yöntem olarak tüm eğitim sürecinde kullanılır. Zaten sessizlik kültüründen sıyrılarak bilinçlenme durumu Freire pedagojisinin nirengi noktasıdır. Bu özelliklere sahip olmayan bir eğitimin özgürleşmesine olanak yoktur. Bu nedenle eğitim bir özgürleşme süreci olmalıdır.

BÖLÜM III

3. YÖNTEM

Bu bölümde; araştırmanın modeli, dokümanlar, verilerin toplanması ve toplanan verilerin sentezine ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

3.1. Araştırma Yöntemi

Araştırma, İnce Memed Romanında yer alan karakterler; direnişin temsilcileri, eşraf ve ağalar, bürokratlar, din adamları, köylüler olarak sınıflandırılarak yetişkin eğitimi pratiklerinden ezen-ezilen diyalektiği yorumlanması üzerine odaklanmıştır. Dolayısıyla nitel araştırma yöntemlerinden doküman inceleme ile uyumludur. Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya da olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin çözümlemesini kapsar (Yıldırım ve Şimşek, 2006: 187).

Dokümanlar, nitel araştırmalarda etkili bir şekilde kullanılan önemli bilgi kaynaklarıdır. Belgeler üzerinde çalışan araştırmacılar; ihtiyacı olan veriyi, gözlem veya görüşme yapmaya gerek kalmadan elde edebileceği gibi onları desteklemek amacıyla da kullanabilmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2006: 188).

Geleneksel olarak doküman incelemesi, tarihçi, antropolog ve dilbilimcilerin kullandığı bir yöntem olarak bilinir. Oysa sosyolog ve psikologlar da bu yöntemi kullanarak önemli kuramların geliştirilmesini sağlamışlardır. Örneğin, Marx ve Engels İngiliz işçi sınıfını incelerken fabrika denetim raporlarından önemli bilgiler elde etmişlerdir.

Aynı şekilde Durkheim “din” ve “intihar” konusundaki çalışmaları sırasında resmi istatistiklerden yararlanmıştı. Weber “din sosyolojisi” ve “kapitalizmin temelleri” konusundaki tezlerini geliştirirken, din ile ilgili belgelere ve mezheplere ait ilan küçük notları kullanmıştır (Forster, 1995. Aktaran: Yıldırım ve Şimşek, 2006).

Kurgu metinler olarak Roman da belge olarak değerlendirilebilirler (McCulloch, 2004).

3.2. Araştırma Dokümanları

Çalışmanın dokümanlarını Yaşar Kemal'in İnce Memed (I, II, III, IV) romanı oluşturmuştur. Çalışma için gerekli veriler belge\doküman inceleme yöntemine dayalı olarak elde edilmiştir. Bu doğrultuda:

- (1) Yetişkin Eğitimi ile ilgili literatür taraması,
- (2) Yaşar Kemal'in İnce Memed romanının (I, II, III, IV) temel metin odaklı veri olarak kullanımı,
- (3) İlgili makaleler, kitaplar, dergiler, tezler, internet sayfaları vb. yazılı kaynaklardan yola çıkılarak gerekli taramalar,
- (4) Romanın değerlendirilmesinde kaynaklık edecek olan alanyazın araştırılmasından faydalanılmıştır.

3.3. Verilerin Toplanması ve Analizi

Yaşar Kemal'in İnce Memed romanı (I, II, III, IV) karakterleri; (Direnişin Temsilcileri, Eşraf ve Ağalar, Bürokratlar (Hükümet Adamları), Din Adamları, Yoksul Köylüler) için çözümleme yöntemiyle metnin içeriğinde yer alış biçimleri ve toplumsal yapı ile olan ilişkileri eleştirel pedagoji bakış açısı çerçevesinde incelenerek yorumcu yaklaşımla metin anlatı analizi yapılmıştır.

İlgili literatürde (Yıldırım ve Şimşek, 2006; McCulloch, 2004) belge incelemesi için "içerik çözümlemesi", "söylem çözümlemesi", "anlatı çözümlemesi" gibi farklı teknikler yer almaktadır.

Edebiyatın gerçekte ilişkisi olduğunu savunan edebiyat kuramları Moran'a göre (2008) ikiye ayrılır: "sezgisel hakikat" ve "önermesel hakikat". Sezgisel hakikat, gerçekliğe duyular ve akıl dışında ulaşılabileceğini iddia eder. Önermesel hakikat ise kendi içinde ikiye ayrılır: "Belirtik hakikat" ve "örtük hakikat". Moran bu iki kavramı aşağıdaki gibi açıklamaktadır:

"Düşünsel cümleler, eserdeki olaylar, kişiler, tasvirler vb. ile birlikte eserde belirtik (explicit) bir tez meydana getirebilirler. Açıklanan hakikat ne denli belirtik olursa, eser o oranda bir sosyoloji, politika, ahlak ya da felsefe söylemine yaklaşmış sayılır. Örtük anlam daha çok eserde açık bir şekilde belirtilmeyen örtük tez anlamında kullanılmaktadır. Açık tez, daha çok düşünsel cümlelerden ya da kişilerin bir konu

üzerindeki fikirlerini açıklayan konuşmalarından çıkarılır. Örtük teze gelince, yazar bunu bize açıkça söylemediğine göre biz bunu ancak kişilerin çizilişinden, olayların sıralanışından, tondan vb. den çıkartmaya çalışırız. Uyduruk cümleleri yorumlamak suretiyle çıkartırız örtük hakikati (Moran, 2008: 278-281).”

Bu anlamda roman, sosyal ve kültürel gerçekliğin anlaşılması bağlamında kullanılabilircek sağlam bir veri kaynağıdır. “İnce Memed” romanı da çalışmamızın veri kaynağıdır.



BÖLÜM IV

4. BULGULAR VE YORUMLAR

Bu bölümde; İnce Memed Romanının Özeti, İnce Memed Romanının Metin Analizi, İnce Memed Romanı Karakterlerinin Eleştirel Pedagoji Bakış Açısından İncelenmesi başlıkları altında; direnişin temsilcileri, eşraf ve ağalar, bürokratlar, din adamları, köylüler, ezen-ezilen diyalektiği açıklanmaya ve yorumlanmaya çalışılmıştır.

4.1. İnce Memed Romanının Özeti

İnce Memed I

Yaşar Kemal'in bu romanı ağalık düzeninin hüküm sürdüğü Çukurova'da geçmektedir. Romanın kahramanı İnce Memed aşağı yukarı on bir yaşındadır. Babası ölmüştür. Abdi Ağa'nın çiftini sürmesine, işlerini görmesine rağmen Abdi Ağa onu her gün dövmektedir. Abdi Ağa'nın dayaklarına dayanamayan İnce Memed, Değirmenoluk köyünden kaçar. Yine Abdi Ağa'nın yavaşması olan Dursun'un köyüne gidecektir. Ancak misafir kaldığı komşu köyden Koca Süleyman, İnce Memed'i bırakmaz. İnce Memed onun keçilerini otlatacaktır. Kesme köyünden Koca Süleyman, İnce Memed'e çobanı gibi değil oğlu gibi davranır. Onu sever. İnce Memed keçileri otlatırken köyüne yaklaşır ve ekin biçmekte olan Pancar Hösük'le görüşür. Ona, kendisini gördüğünü hiç kimseye söylememesini tembih ederse de Pancar Hösük, İnce Memed'i gördüğünü annesine söyler. Bu haber hemen köyde yayılır. Abdi Ağa Kesme köyüne giderek İnce Memed'i alıp köye getirir. İnce Memedlerin bir göz evleri, bir inekle buzağuları vardır. Abdi Ağa, ekinin çoğunu alıp azını onlara bırakmıştır. Kışın Memedlerde olduğu gibi, bütün köy halkı da unu tüketmiş, Abdi Ağa'nın kapısına dayanmıştır. Ağa, Döne'den başka herkese ekin verir, İnce Memed kaçtığı için onları böyle cezalandırmaktadır. Altmış yaşındaki Durmuş Ali, kendi payından biraz un getirir ve Döne'ye verir. Ancak bu on beş gün idare eder. Çaresiz kalan Döne, ineğini Abdi Ağa'ya satar. İnce Memed'le Kel Ali'nin oğlu Mustafa, kasabaya gezmeye giderler. Giderken, yolda bir zamanların ünlü eşkıyası Koca Ahmet'le karşılaşır ve konuşurlar. Bu kişinin, Koca Ahmet olduğunu kesinlikle bilmezler, ama konuşmalarından anlarlar. Koca Ahmet onlara, Abdi Ağa'nın çok korkak

olduğunu, karısını eşkıyaların elinden kendisinin kurtardığını söyler. İki genç, kasabada bir gece kalarak gezer dolaşırlar. Handa kaldıkları gece Hasan Onbaşı adında birisiyle tanışırlar. Kasaba ve Hasan Onbaşı Memed'e büyük etki eder. Kasabanın ağasız olduğunu öğrenmişlerdir. Herkes kendi işinde gücündedir, zulüm de yoktur. Bu düşüncelerle köye dönerler. Memed çocukluğundan beri âşık olduğu Hatçe'yle, kasaba dönüşünde buluşur, kaçmaya karar verirler. Bunu annesine söyler, ancak annesi karşı çıkar. Hatçe, Abdi Ağa'nın köyde oturan yeğenine nişanlıdır. Nişandan sonra Abdi Ağa, Memed'i evine çağırıp kızın ardını bırakmasını söyleyip bir de onu döver. İnce Memed'le Hatçe, kararlaştırdıkları üzere kaçarlar. Şiddetli yağmurda, ormanın içinde bir kaya kovuğuna sığınır. Sabah olunca Memed'le Hatçe'nin kaçtıkları bütün köyde duyulur. Abdi Ağa ve yeğeni, Memed'in annesini öldüresiye döverler. Memed'le Hatçe'nin yakalanmasında, iz sürmekte usta, Topal Ali'nin yardımı istenir. Pancar Hösük, Topal Ali'den, Memed'e acımasını ve onları yakalatmamasını ister. Ali de kabul eder. Abdi Ağa ve yanındaki yedi sekiz kişiyi bir süre oyalar. Ama yine de istemediği halde Memed'le Hatçe'yi gizlendikleri yerde yakalarlar. Memed ateş ederek Abdi Ağa'yı yaralar, yeğenini öldürür. Hatçe'ye de şimdilik köye dönmesini söyleyerek karanlıklara karışır.

Kesme köyünde daha önce tanıdığı Koca Süleyman'ın evine sığınır. Dağa çıkacağını söylemesi üzerine, Koca Süleyman onu, eşkıya Deli Durdu'nun çetesine götürür, İnce Memed, Deli Durdu ve adamlarıyla ilk soygununu yapar. Yoldan geçmekte olan insanları donlarına varıncaya kadar soyarlar. Memed gördüklerinden tiksindir. Abdi Ağa'nın yeğeni Veli, köye doktor ve savcı geldikten sonra gömülür. Abdi Ağa, köylülere, Veli'yi Hatçe'nin öldürdüğünü söylemelerini tembih eder. Bunun üzerine Hatçe tutuklanır. Kasabaya hapishaneye götürülür. Jandarma, Asım Çavuş'un idaresinde Memed'i takibe çıkar. Deli Durdu ve çetesini saklandıkları yerde kısıtırlarsa da, çete kurtulmayı başarır. Memed ve eşkıya Recep Çavuş yaralıdır. Memed'le Cabbar yiyecek bulmaya giderler. Gittikleri çadır, obanın ağası Kerimoğlu'nun çadırıdır. Kerimoğlu, Cabbar ve Memed'in karınlarını doyurur, yaralarını sarar, onlara giyecek ve yiyecek verir. Dönüşlerinde, onlardan Kerimoğlu'nun zengin birisi olduğunu öğrenen Deli Durdu, Kerimoğlu'nu soymayı kafasına koyar. Çetesini ile birlikte çadıra gelirler.

Kerimoğlu'nun elinde neyi varsa alırlar. Ayrıca, Deli Durdu, her soygunda yaptığı gibi Kerimoğlu'nun donunu da çıkarmasını ister. Memed ve Cabbar,

Kerimoğlu'ndan gördükleri iyilik karşısında, Deli Durdu'nun yaptıklarına dayanamazlar ve ondan ayrılırlar.

Memed, Cabbar ve Recep Çavuş, Abdi Ağa'yı öldürmek üzere köye inerler. Memed, komşuları Durmuş Ali'den, annesinin öldüğünü, Abdi'nin köyden kaçtığını ve Hatçe'nin hapisanede olduğunu öğrenir. Memed, arkadaşlarıyla Abdi'nin evini basar, ama Abdi evde yoktur. Memed, Topal Ali'yi buldurarak ona iz sürdürmeyi düşünür. Kör Ali, Topal Ali'yi getirmek için Çağşak köyüne gider ve getirir. Topal Ali kendisinin öldürüleceği düşüncesiyle çok korkar. Ancak düşündüğü gibi olmaz. Abdi Ağa'nın izini sürmekle görevlendirilir. Bu işi canla başla yapacaktır. Çünkü evi Abdi Ağa ve adamları tarafından yakılıp yıkılmıştır, Topal Ali yerinden yurdundan olmuştur. Hemen kasabaya iner. Mustafa Efendi adında bir dükkân sahibinden, Abdi Ağa'nın Aktozlu köyüne gittiğini öğrenir. Gerçekten de Abdi Ağa'yı muhtar Hüseyin'in evinde bulur. Ev sahibine Abdi Ağa'nın köylüsü olduğunu ve ona bir haber getirdiğini bildirir. Abdi Ağa'yla böylece görüşür ve orada olduğu haberini Memed ve arkadaşlarına ulaştırır. Yakın bir köyde, Sarı Ümmet'in evinde bekleyen Memed ve arkadaşları, Aktozlu'ya gitmek üzere yola çıkarlar. Topal Ali onlardan ayrılır. Gece muhtar Hüseyin'in evini basarlar. Ev sahibi ve evde bulunanlar dışarıya çıkarılır. Abdi Ağa içeriden kurşun yağdırmaktadır. Dışarı çıkmayınca evi ateşe verirler. Bütün köy, rüzgârın da etkisiyle alevler içindedir. Memed ve arkadaşları yangın devam ederken köyden ayrılırlar. Asım Çavuş, jandarma ve köylüler peşindedirler. Ancak yakalanmazlar, Anavarza kayalıklarına sığınır. Recep Çavuş ölür. Memed ve Cabbar kaçıp saklanarak Değirmenoluk köyünde, Durmuş Ali'nin evine giderler.

Durmuş Ali'ye Değirmenoluk ve öteki dört köyden bazı insanları çağırırlar. Memed toplanan köylülere, Abdi Ağa'nın öldüğünü, artık tarlalarının sahibi olduklarını, istedikleri gibi ekip biçebileceklerini söyler. Çakırköy'e gelen Topal Ali hiç beklenmedik bir haber getirir: Abdi Ağa sağdır ve kasabaya yerleşecektir. Bu haberin öğrenilmesi üzerine ortalığı bir sessizlik kaplar. Memed, Çiçeklidesi köyünde gizlenirken, Hatçe'yi görmek için kılık değiştirip kasabaya gider. Hatçe'yle görüşür. Topal Ali de kasabadadır. Topal Ali, Hatçe'nin birkaç gün içinde Kozan'a nakledileceğini Memed'e bildirir. Memed, jandarmaların elinden Hatçe'yi kaçırmayı tasarlar. Kozan yolunda, jandarmaların geçeceği yerde, sazlığın içine pusu kurar. Cabbar kendisiyle gelmemiştir. Topal Aji yardımcı olur. Jandarmalar yaklaştıklarında ikisini yaralar, Topal Ali'nin atını da alarak,

Hatçe ve Iraz'ı Çiçeklidesi'ne kaçıtır. Iraz, Hatçe'nin hapisanede tanıştığı arkadaşıdır. Jandarma, bütün dağ köylerinde Memed'i arar, halka dayak atar, ama bulamaz. Asım Çavuş emrindeki jandarmalarla Alıdağı'nda çatışırlar. Çatışmadan kurtularak dağın doruklarındaki kayalıklarda bir mağaraya yerleşirler. Memed, cephane almak için gittiği Sarıcadüz'de Kara İbrahim tarafından pusuya düşürülür. Omuzundan yaralanır. Mağaraya bir haftada dönebilir. Köylüler tarlalardan kaldırdıkları ekinlerden Abdi Ağa'ya hiçbir pay vermezler. Herkes kaldırdığı ürünü evine götürür. Hatçe doğurmak üzeredir. Memed bazı ihtiyaçları için köye iner. Karda izini kaybetmek için her zaman arkasından çalı çekerken, bu defa unuttur. Asım Çavuş, Topal Ali'ye iz sürdürerek mağaranın önüne kadar gelir. Memed omuzundan yaralanır. Kurşunları bitinceye kadar çarpışırlar. Hatçe tam bu anda doğurmuş ve bir oğlu olmuştur. Çaresiz kalan Memed teslim olur. Asım Çavuş yanına geldiği zaman, Iraz, Asım Çavuş'a -çocuğu göstererek- "İşte bu teslim aldı ince Memed'i" der. Bunun üzerine Asım Çavuş, Memed'e beş tarak fişek verip ayrılır. Jandarmalara da Memed'in bir oyun yaptığını bildirir. Bir anda kasabada, Memed'in öldürüldüğü ve yakında dağdan indirileceği haberi yayılır. Abdi Ağa'nın keyfi yerindedir. Sevinçle köye döneceği sırada Asım Çavuş kasabaya girer ve gerçek öğrenilir: Memed yaralı olarak Asım Çavuş'un elinden kurtulmuştur. Memed'in takibine Yüzbaşı Faruk çıkar. Memed, yanındakilerle birlikte Alayarda sarılır. Hatçe vurulur ve ölür. Af da çıkmıştır. Cabbar, Memed'e haberi getirir. Kendisi teslim olacaktır. Memed'i bekleyen Vayvay köylüleri ona yüz dönüm tarla ayırmış, bir de ev yapmışlardır. Memed, Abdi Ağa'yı kasabadaki evinde öldürür. Iraz da küçük Memed'i alarak Antep köylerine gitmek üzere köyden ayrılır. Memed, Alıdağı tarafına yönelir. Ondan bir daha hiçbir haber alınamaz.

İnce Memed II

Abdi Ağa'yı öldürdükten sonra, Ali Dağı tarafına doğru giden ve kendisinden bir daha haber alınamayan İnce Memed, Vayvay köyünde gizlenir. Bu köyde bulunduğu sırada Yobazoğlu Hasan'ın evi, Ali Safa Bey'in adamlarınca yakılır. Ali Safa Bey, Yobazoğlu'nun on yedi dönüm tarlasına göz dikmiş, bunun için çok sevdiği arap atını -istemeye istemeye- Hasan'a verip tarlanın tapusunu almıştır. Bundan sonra Hasan, atla dolaşarak önce atını aldığını, yakında da Ali Safa Bey'in karısını alıp gezdireceğini söylemeye başlamıştır. Hasan, yangından sonra karakola çağrılır. Evini yaktığı suçlamasıyla, öldürüleseye dövülür. Köyü terk ederek Narlıkışla'ya yerleşmesi söylenir.

Çünkü Ali Safa Bey böyle istemektedir. Hasan köyü terk eder. Ali Safa Bey, yanaşması Âdem’i Yağız atı vurmakla görevlendirir.

Ali Safa, zaman zaman Vayvay köyüne adamlarını gönderip baskınlar yaptırır. Onun zulmüne karşı, Koca Osman ve Ferhat Hoca, çevre köylere dağılan Vayvaylıları ve Yobazoğlu Hasan’ı köye çağırırlar. Ama sonuç alamazlar. Koca Osman’ın evinde altı ay gizlenen Memed, tekrar geleceğini söyleyerek Vayvay’dan ayrılır, kendi köyüne gider. Hürü Ana’nın evindedir. Ondan, Kel Hamza’nın köye yerleştiğini, Abdi’nin iki karısını nikâhladığını ve Durmuş Ali’yi öldürdüğünü öğrenir. Kel Hamza, köylüler, üç yıldır ağaya hiçbir şey vermedikleri için köylülerin nesi var nesi yoksa ellerinden almıştır. İnce Memed’in ayrılışından sonra Vayvay’da bir hareket başlamıştır. Köylüler hem onu göremediklerine hem de köyden ayrılıp gitmesine üzürlüler. Bir gece de köyün atları Yağmur Ağa tarafından çaldırılır, yaşlıca olanları ise öldürülür.

İnce Memed kendi köyünden ayrılırken jandarmalarla çarpışır. Dört jandarmayı vurur. Kesme köyünde Süleyman’ın evine sığınır. Jandarmalar tarafından takip edilir. Hamza Ağa’nın köye yerleşmesinden sonra da köylüler, eski durumun -toprakları kendilerinin ekip biçmelerinin- süreceğini düşünürler. Rahatlarını bozduğu, ağalarını öldürdüğü için Memed’e kızarlar. Ancak bu düşünceleri çok kısa sürer. Hamza “ağa”lığını gösterir. Hayvanlarını ve ekinlerini ellerinden alır. Bundan sonra yine onun emrinde, onun tarlalarında çalışacaklardır. Köylüler, Abdi Ağa’yı öldürdüğü için Memed’e kızarlar. Başlarına gelenlerden Memed’i sorumlu tutarlar.

Ali Safa Bey, Vayvaylıları köylerinden çıkarmaya çalışırken, Kozan mebusu Arif Saim Bey de Akmezar köyündeki Çerkesleri topraklarından çıkarmaya çalışır. Orada Türkiye’nin en modern çiftliğini kuracaktır. İdris Bey ve bazı köylüler, buna karşı çıkarlar. Arif Saim Bey, İdris Bey’i işlemediği bir suç yüzünden yargılatır. İdris Bey, cinayete suçlanır. Ayrıca sahte bir senet düzenleyen Arif Saim Bey, İdris Bey’in kendisine borcu olduğunu iddia ederek topraklarını alır. İdris Bey, öfkesinden mahkeme binasını yıkar ve dağa çıkar.

Yüzbaşı Faruk, Asım Çavuş ve jandarmalar, İnce Memed’i Kulaksız İsmail’in değirmeninde sıkıştırırlar. İnce Memed, Kara İbrahim’i öldürür. Gece değirmen suyunun akıntısına dalarak kurtulmayı başarır. Çarpışma sırasında Kulaksız İsmail de ölür. Memed, Vayvay köyüne gelir. Ali Safa Bey’in adamı Zeynel, Memed’in geldiğini Bey’e

söylemeye gider, ama söylemez. Köye dönüşünde pusuya düşürülerek öldürülür. Ali Safa'nın harmanları yakılır. Atları çalınır. Hamza Ağa da can derdine düşer. Kendisinin öldürülmemesi için Hürü Ana'ya yalvarır. Memed'e bir şeyler söylemesini ister. Ama boşunadır. Vayvay köylüleri, İnce Memed'in köylerinde olmasının verdiği cesaretle Ali Safa Bey'e karşı çıkmaktadırlar.

Ankara'ya, kasabada asayişin bozulduğu yolunda telgraflar çekilir. Kasabaya gelen vali, bir daha böyle şeyler istemediğini söyleyerek ayrılır. Ali Safa Bey, Vayvay köyüne gider. Köylüler aldırış etmedikleri gibi, köyü terk edenler de birer birer köye dönerler.

Ali Safa'nın iftirası veya tuzağı sonucu, Ferhat Hoca, Zeynel'in; Yobazoğlu da Ali Safa'nın adamı Âdem'in katili olarak yakalanırlar. Âdem daha sonra, Ali Safa tarafından öldürtülür.

İnce Memed, Vayvay köylüleri tarafından bir bostanda saklanmaktadır. Yağız at, bostanın çevresinde dolaşmaya başlar. İnce Memed, atı yakalar. Böylece at, sahibini kendisi seçmiş olur. Seyran ile İnce Memed arasında bir ilişki başlar. Köylüler, İnce Memed'in Ali Safa'ya hiçbir şey yapmadan, bostanda oturmasına kızmaya başlarlar. İnce Memed'in aleyhinde sesler yükselir. İnce Memed, bu durumdan üzüntü duyar ama ağaları öldürmenin gereksiz olduğunu çünkü yerlerine yenilerinin geleceğini düşünür. Kendisiyle iş birliği yapmak için bostana gelen İdris Bey'e de bunları söyler.

İdris Bey, öcünü almak için Arif Saim Bey'in konağına gittiğinde arkasından vurularak öldürülür.

Ali Safa, Savrun'un suyunu, Pişmanoğlu'na kestirir. Vayvaylılar ve çevredeki köyler susuz kalırlar, Azaplı köyü ise çamur içinde kalır. Köylüler birleşerek bentleri yıkarlar. Kaymakam ve Yüzbaşı Faruk, Ali Safa'nın isteği üzerine köylüleri toplayıp, hapse atmakla tehdit ederler ve onlardan köyü terk etmelerini isterler. Köylüler, çaresiz göç hazırlıklara başlarlar. İnce Memed'e kırılmışlardır. Bir şeyler yapmayı düşünen Memed, önce Ali Safa Bey'i sonra Kel Hamza'yı öldürür. Kel Hamza'nın bütün malı, köylüler arasında paylaşılır. Memed, Alidağı'na doğru atını sürerek kaybolur.

İnce Memed III

İnce Memed II'de Ali Safa Bey'i öldüren İnce Memed'in askerlerden kaçışıyla roman başlar. Karısı ve kasabanın ileri gelenleri, herkesin gelip görmesi için Ali Safa Bey'in ölüsünü uzun süre gömdürmezler. Şişen ölünün kokusu tüm kasabaya yayılır.

Kasabanın ağalarından biri olan Karadağlızade Murtaza Ağa İnce Memed'in diğer ağalar gibi kendisini de öldüreceğini düşünür. Ölüm korkusuyla Ankara'ya İnce Memed'in tüm Çukurova'yı ele geçirip, halka işkenceler yaptığına dair pek çok dilekçe gönderir. Topal Ali'nin kendisini İnce Memed'den koruyacağına inandığı için onu hediyelere boğar ve yanından hiç ayırmaz. İnce Memed'in ağaları öldürmesinin tüm Çukurova'ya yayılacak bir köylü hareketi olacağını düşündüğünden hükümetin bir an önce önlem almasını istemektedir.

Topal Ali yarı çıplak bir şekilde İnce Memed'in öldürülüp öldürülmediğini anlamak için jandarmaların geçebileceği yolda uzun süre bekler fakat gelen giden olmayınca yakınlardaki değirmene gider ve Değirmenci Kara Hasan Ağa ile tanışır. Değirmenci, ona yardımcı olur. Topal Ali orada kalmaya başlar. Bu arada kasabada İnce Memed'in öldürülmesi nedeniyle şenlikler yapılmaktadır. Resmî törende, kaymakam, belediye başkanı ve öğretmen Sami Turgut, coşkulu konuşmalar yaparlar. Vayvay köyünde ise insanlar, özellikle de Seyran yas tutarlar. Koca Osman ise bu habere inanmadığı için çok neşelidir. Köylülere, İnce Memed'in ölüsünü görmeden öldüğüne inandıkları için çok kızar. Bunun üzerine Seyran, kasabaya ölümlere bakmaya gider. İçlerinde İnce Memed'in olmadığını görünce de sevincinden ağlar.

Ölümler, birer birer yakınları tarafından alınmaya başlanırlar. İnce Memed olarak bilinen ölüyü de almaya altı kişi gelir. Bunlar, ölünün İnce Memed olmadığını, kardeşleri Kara Osman olduğunu söylerler. Hatta nüfus cüzdanındaki fotoğrafi bile gösterirler. Yüzbaşı, onlara inanmak istemez ve durumu kasabanın ileri gelenlerine anlatınca, Molla Duran Efendi, onların babasını tanıdığını söyler. Babaları, Kaplan Ağa adlı zengin bir adamdır. Aile, at hırsızlığıyla uğraşmaktadır. Molla Duran da gençliğinde onların yanında at hırsızlığı yapmıştır. Olayı kimseye duyurmadan ölüyü, sabaha karşı kardeşlerine teslim ederler. Olay, kısa sürede tüm kasabada duyulur. Murtaza Ağa, korkudan, Ali'yi kovduğuna pişman olarak, her yerde onu aramaya başlar.

Topal Ali'yi Kara Hasan'ın değirmeninde bulan Murtaza Ağa, ondan özür dileyerek, eve geri götürmek ister fakat onu ikna edemez. Halk arasındaki söylentiler, İnce Memed'i ermiş mertebesine çıkarmıştır.

Kimse tarafından alınmadığı için kireç kuyusuna atılan Kel Eşkîya'nın ölüsü, Âşık Mustafa, Veysi Çocuk, Gülbahar Kız, Fevzi, Cemal ve İsmet adlı çocuklar tarafından gizlice gömülür. Topal Ali, artık Molla Duran'ın adamı olmuştur.

Akçasaz'ın Türkmen beylerinden Talip Bey, köylüler tarafından öldürülür. Kasabanın ileri gelenleri, bunu fırsat bilip Talip Bey'i de İnce Memed'in öldürdüğünü söylerler. Heyet, Ankara'ya hareket etmeden önce Talip Bey'in oğulları gelerek babalarını İnce Memed'in değil Aslan köylülerle Aydınli Yörüklerinin öldürdüğünü söylerler. Savcı, hemen kasaba halkını toplayarak, gerekli önlemi alır. Molla Duran Efendi, gençleri babalarını öldürmüş olabileceklerini ve bunun tüm kasabaya yayılabileceğini söyleyerek tehdit eder. Gençler, ısrarlarından vazgeçip, babalarını İnce Memed'in öldürdüğünü söylerler.

Hürü Ana, İnce Memed'in öldürüldüğünü duyunca inanmaz ve onu aramaya çıkar. Sarıkeçili adlı Yörük obasının başı, Battal Ağa'dan İnce Memed'in yaralı olarak saklandığı yeri öğrenir. İnce Memed'i iyileştirmesi için Kırkgöz Ocağı olarak bilinen ve insanları iyileştirdiğine inanılan yerden Anacık Sultan adlı kadına gider. İnce Memed bu kadının ilaçları ile iyileşir.

Köyüne dönen Tazı Tahsin, İnce Memed'in ölmediğini öğrenince onun yerini bulup ağalara haber vermek ve daha fazla para almak için yola düşer.

Murtaza Ağa, Arif Saim Bey'den ilgi göremeyince onun baş düşmanı olan Ramazanlı Bey'ine gider. Ramazanlı Bey'i ona bir avukat tavsiye eder. Avukat, Murtaza Ağa'nın muhtarları adına yazdığı mektup ve telgraflar için yüklü bir miktar para da alır.

Murtaza Ağa, İnce Memed'e karşı kullanmak için eski Eşkîya Bayramoğlu ile görüşmeye gider. Geliş nedenini, ona söylemez. Uzun uzun konuştuktan sonra Bayramoğlu'nun İnce Memed'in takibine çıkmayacağını anlar ama gene de böyle adamların sağının solunun belli olmayacağını düşünerek, Bayramoğlu'nu ilerleyen zamanlarda kullanmayı düşünür.

Arif Saim Bey, Murtaza Ağa'nın Ankara'ya gönderdiği telgraflar nedeniyle, hesap sormak için kasabaya gelir. Yüzbaşı, kendisinin de adı geçen telgraflardan dolayı telgraflardan birinde adı yazılı olan Muhtar Kenan'ı Kertiş Ali Onbaşı'ya sorgular. Muhtar Kenan, ölmeden önce Murtaza Ağa ile Tapucu Zülfü'nün adını verir. Yüzbaşı Faruk, Muhtar Kenan'ın ölümünü İnce Memed'in üstüne atmak için yalancı şahitlerin

ifadeleri ile bir zabıt tutturur. Daha sonra da ağızlarını aramak için Zülfü ile Murtaza Ağa'yı çağırır. Arzuhalleri yazan Deli Fahri ile Siyasetçi'yi de getirtmiş, Kertiş Ali'ye işkence yaptırmaktadır. Arzuhalci Deli Fahri, Murtaza'nın adını vermiş; Siyasetçi ise dayanmaktadır. Murtaza Ağa, Siyasetçi'yi bırakmaları için Yüzbaşı'ya telgrafları yazdırana bulma sözü verir. Yüzbaşı, her şeyi anlamıştır ama ağaların gücü karşısında yapacak bir şeyi yoktur.

İnce Memed, iyileşmiş ve eşkıyalığı bırakma kararı aldığı için silahlarını Yörüklerle bırakarak Hürü Ana'nın evine doğru yola çıkmıştır. Hürü Ana, onun bu kararına şiddetle karşı çıkar fakat onun kararını değiştiremez. İnce Memed, Seyran'ı da alıp, birlikte hayatlarının sonuna kadar yaşayacakları bir yer bulmak için yola düşerler. Yolda Tazı Tahsin ile karşılaşır. Tahsin'in yerini kasabaya haber vereceğini anladığı için yolunu değiştirerek, önce Anacık Sultan'a uğrar. Ona kendisini iyileştirdiği için teşekkür eder. Daha sonra Battal Ağa'ya gider ve eşkıyalığa devam etme kararı alır. Kasım ve Temir adlı Yürüklerle bir çete kurar. Sinemoğlu çetesi ile de birleşirler. Sinemoğlu çetesi, kasabayı kurşunlarken İnce Memed, Vayvay köyüne, Seyran ile evlenmek için gider. Düğünleri devam ederken oradan kaçmak zorunda kalır çünkü Vayvay köyünden, Yüzbaşı'nın muhbiri olan Feleksiz Fazlı, haberi kasabaya yetiştirir. İnce Memed, Topal Ali'yle beraber Molla Duran'a gider. Molla Duran'dan Yürüklerin kışlakları için para almamasını ister. Molla Duran da bunu kabul eder.

İnce Memed, hapisshaneden Ferhat Hoca ile Yobazoğlu'nu kurtarır. Yüzbaşı, Taşkın Halil Bey'i, kasaba yargıcına gönderir ve Ferhat Hoca'nın beraat ettirilmesini ister. Amaçları, İnce Memed'in Ferhat Hoca'yı kaçırdığını kimsenin duymamasını sağlamaktır. Hâkim, dürüst biri olduğu için bu teklifi kabul etmez ama Ferhat Hoca'nın suçsuz olduğunu anladığı için de çok üzülür ve istediklerini yapar.

Kasaba ileri gelenleri, İnce Memed'in eski arkadaşı, eşkıyalığı bırakmış olan Cabbar'a İnce Memed'i öldürtmeyi düşünürler. Cabbar, Zülfü Ağa'nın yanında çalışmaktadır. Yüzbaşı, hem İnce Memed'i kendisi öldürmek istediği, hem de bu şekilde öldürülmesi insanlığa sığmadığı için başlangıçta reddeder ama sonra kabul etmek zorunda kalır.

Tapucu Zülfü, Cabbar'a hem para teklif ederek hem de onu tehdit ederek İnce Memed'i öldürmesini ister. Cabbar'a düşünmesi için on beş gün süre verir.

İnce Memed, Kasım, Temir ve Ferhat Hoca'dan oluşan dört kişilik çetesiyle dağlarda dolaşırken kendisine, Topal Ali tarafından Çoban Müslüm'le bir haber gönderilir. Kuzgun Veli, İnce Memed'i öldürecektir. Bu sırada Çamlıyol köyünden Hıdır

gelir ve onlara, Kuzgun Veli'nin köylerinde olduğunu söyler. İnce Memed ve adamları, köye gittiklerinde köylülerin Kuzgun Veli'yi bağladıklarını görür. Köylüler, Veli'yi ona verirler. İnce Memed, onu bırakır. Aralarında çıkan çatışmada Veli, ölür; adamları da İnce Memed'e katılırlar. Köy, askerler tarafından sarılmıştır. Köyü saranlar, Yüzbaşı Şevket ile Mahmut Ağa'dır. İki ateş arasında kalan askerler ve Mahmut Ağa'nın köylüleri, çekilirler. İnce Memed ve arkadaşları, Çiçeklidesi köyünden Sarı Çavuş'un evinde konuk olurlar. Bunu gören Tazı Tahsin, hemen Mahmut Ağa'ya haber verir. Mahmut Ağa, adamlarıyla İnce Memed ve arkadaşlarını yakalar, konağına hapseder. Köyün kadınları, Emiş Hatun'un liderliğinde konağı basıp, onları kurtarırlar. Mahmut Ağa, köylülerin köyü, on gün sonra boşaltmalarını ister. İnce Memed, kasabaya giden Mahmut Ağa'yı, Murtaza Ağa'nın evinde öldürür.

İnce Memed IV

İnce Memed III'te, Çiçeklidüzü köyünün ağası Mahmut Ağa'yı öldüren İnce Memed, gene ortadan kaybolur. Askerlerden kaçan İnce Memed, Çukurova'da yılanların bol bulunduğu bir bölgede çoban Müslüm'le buluşur ve ondan haberleri alır. Kasaba, çalkalanmaktadır. Mahmut Ağa'nın öldürülmesi sırasında onun yanında bulunan Murtaza Ağa korkudan kasılıp kalmıştır. Onu, karısı Hüsne, üzerine su dökerek kendine getirir. İnce Memed, Mahmut Ağa'yı öldürdükten sonra Murtaza Ağa'ya Topal Ali'ye dua etmesini, Topal Ali istediği için onu öldürmediğini söyler. Murtaza Ağa, bu olayı kasabada, önüne gelene anlatmaya başlar. Nedenini tam olarak anlayamasa da hayatta kalmasını, Topal Ali'ye borçludur. Murtaza Ağa, bu olaydan sonra İnce Memed'e hayranlık duymaya başlar. Onun dışındaki bütün ağalar, beyler can telaşı içindedirler.

Yüzbaşı ve köylüler, Akçasaz'da İnce Memed'i ararlarken Müslüm ile İnce Memed, yol üzerindeki bir köye girerler. Müslüm'e bir yılan çarptığı için ayağı yaralanmıştır. Köyde bir eve girerler. Evde, Kara Zeynep adlı yaşlı bir kadın vardır. Köyün erkekleri İnce Memed'i yakalamaya gittikleri için köyde sadece kadınlar ve çocuklar kalmıştır. Zeynep Kadın, İnce Memed'i de köydeki erkekler gibi, İnce Memed'i aramaya çıkanlardan biri zannettiği için çok kızar. Konuşunun İnce Memed olduğunu öğrenince sevinir ve onları iyi bir şekilde ağırlar. Kara Zeynep'in oğlu Yunus, eve döndüğünde, İnce Memed'in evlerinde olduğunu öğrenince bütün köye haber verir ve şenlikler düzenlenir. Avşaroğlu Memed Ağa da şenliklere katılır.

Murtaza Ağa ile Taşkın Halil Bey, halk arasında İnce Memed kadar efsaneleşen atını öldürtmeyi planlarlar. Atı diri olarak yakalayıp getirene de bin beş yüz liralık bir ödül vereceklerdir. Atı, kasaba meydanında kurşuna dizeceklerdir. Murtaza Ağa, İnce Memed'in kendisini öldürmemesinin nedenini anlayınca, Topal Ali'yle tekrar yakınlaşmaya çalışır. Çünkü Murtaza Ağa'yı Topal Ali öldürecek. Topal Ali'yle ya arasını düzelterek ya da onu öldürecek. İnce Memed ile Müslüm, Ferhat Hoca'mn yakın arkadaşı olan Abdüselam Hoca'mn yaşadığı kasabaya giderler ve orada saklanmaya başlarlar. Abdüselam Hoca, çevreye İnce Memed'i yeğeni olarak tanıtır.

İnce Memed'in atını bulduğunu iddia ederek uyuz bir at getiren Kör Haydar Efendi, Murtaza Ağa'yı inandıramadığı için atın başına konan ödülü alamaz.

Ferhat Hoca, Kasım, Temir ve Şahan'm da yer aldığı çetesiyle Sarı Sultanoğlu adlı çok zengin bir beyin evini soyar. Beyin adamları onların peşine düşer.

İnce Memed, Abdüselam Hoca'nın kasabasında bir Rum kadınının evini satın alır. O evde eşkıyalığı bıraktıktan sonra, Seyran ve Hürü Ana ile beraber yaşamayı düşünmektedir. Kasaba ileri gelenlerini de yavaş yavaş tanımaya başlamıştır. Kasabada, Zeynullah Efendi'nin dükkânı, Muallim Zeki Nejad, Şakir Bey, Müftü, İmam, Yüzbaşı ve Kaymakam'ın buluşup memleket meselelerinden söz ettikleri bir yerdir.

Kürt Rüstem, Murtaza Ağa'nın koruyucusu olur. Topal Ali, onu vazgeçirmek için çok uğraşır ama başaramaz. Bunun üzerine onunla da düşman olur. Hüsne Hatun'un Topal Ali'yi ikna çabaları sonunda sonuç verir. Hüsne Hatun, Mahmut Ağa'nın öldürüldüğü gece, onu gördüğünü fakat kimseye söylemediğini anlatınca, Topal Ali, ona olan saygısı nedeniyle, Murtaza Ağa'nın yanında bulunmayı kabul eder ama onu öldürmeme sözü vermez.

İnce Memed'in atını kurşuna dizme komisyonu, uzun incelemelerden sonra Kedi Kadri'nin uyuz atını, İnce Memed'in atı diye kasaba meydanında kurşuna dizecekler. Topal Ali, Murtaza Ağa'nın İnce Memed'in kendisini öldüreceğinden korkmasına dayanamadığı için ona İnce Memed'in eşkıyalığı bıraktığını söyler. Murtaza Ağa, bunu duyunca artık Topal Ali'ye ihtiyacı kalmadığını anlar ve onu yine evden kovar.

İnce Memed'in yaşadığı kasabadaki Şakir Bey adlı çeltik tarlaları sahibi zengin bey, tarlalarda çalıştırdığı ırgatların parasını vermez. Ayrıca köylerin çok yakınına çeltik

ekerek, insanların sivrisineklerden bulaşan sıtmadan ölmelerine neden olmaktadır. Öğretmen Zeki Nejad, köylüleri örgütleyerek, Şakir Bey'e karşı çıkmalarını sağlar. Kendisi de telgraflarla Ankara'daki yetkilileri haberdar eder fakat Şakir Bey, yüksek mevkilerdeki tanıdıkları ve devlet memurlarına verdiği rüşvet sayesinde bu konudan hiç zarar görmez. Adamlarına da Zeki Nejad'ı öldürtür. İnce Memed, bu olay karşısında tekrar dağa çıkmamak için kendisiyle uzun bir mücadeleye girişir fakat sonunda dayanamayıp Şakir Bey'i öldürüp tekrar dağa çıkar. Ferhat Hoca'mn çetesine katılır. Anacık Sultan, İnce Memed'e Selahattin Eyyubi'nin tılsımlı gömleğini verir. Bu gömleği giyen kişiye kurşun değmeyeceğine inanılmaktadır.

Kasabadaki ağalar, beyler İnce Memed'i Arif Saim Bey'e öldürtmek için İnce Memed'in eski arkadaşı Cabbar'ı zorla İnce Memed'in yerine geçirirler. Cabbar'ın görevi; İnce Memed'in kılığına girip Arif Saim Bey'in evini soymaktır. Cabbar, bu görevi kabul eder. Bu arada kasabada çok sevilip sayılan Amber Bey'e kasabadan kaçan Ermenilerin bıraktıkları altınlar İnce Memed çetesi tarafından soyulur. Bu da Arif Saim Bey'in dikkatini İnce Memed üzerine çekmek isteyen beylerin işine yarar. Arif Saim Bey, çiftliğinin soyulmasına çok kızar. Bu işi kimin yaptırdığını anlamasına rağmen İnce Memed'i artık yok etmeye karar verir. Bu işi yapabilecek tek kişi olarak da Bayramoğlu'nu görmektedir. Bayramoğlu'nu pahalı hediyelerle ve tehditle kandıramayınca İnce Memed'i öldürmesini kendisinden Mustafa Kemal Paşa'mn istediğini söyler. İnce Memed, Yel Musa'nın İz sürmesiyle bir mağarada sıkıştırılır. Yanında Ferhat Hoca ve diğer çete üyeleri vardır. Bayramoğlu, İnce Memed'in öldürüleceğini anlayınca, onu teslim alma bahanesiyle yukarı çıkar. Yanında Topal Ali, Horoz Ramo ve Çiçekli Nuri vardır. Bayramoğlu, onların hepsini göndererek askerlere karşı tek başına karşı koyar. Sonunda Yüzbaşı Gavur Ali tarafından öldürülür.

İnce Memed'in halk tarafından bu kadar çok sevilip, yakalanmamasının nedeni olarak Anacık Sultan'ı gören Arif Saim Bey, Anacık Sultan'ı Yüzbaşı'ya getirtir. Anacık Sultan'a hakaretler yağdırarak onu Kertiş Ali'ye teslim eder. Kertiş Ali, Anacık Sultan'ı döve döve öldürür. Kırkgöz Ocağı'nın geyik çobanı Mülayim'in ortanca oğlu Bünyamin de Yüzbaşı Faruk ve Kertiş Ali'yi öldürür. Arif Saim, Anacık Sultan'ı İnce Memed'in öldürdüğü yalanını her yere duyurur.

Bu şekilde halkın İnce Memed'e olan sevgisini yok etmeyi düşünür. Ama halk gerçeği bildiği için bu yalanlara inanmaz. Arif Saim Bey, İnce Memed'i yakalaması için

Albay Azmi Bey'i çağırır. Azmi Bey, köylüleri konuşurmak için çok dayak atar. Dayak attırdığı köylülerden biri olan İlyas Çavuş tarafından öldürülür. İnce Memed, Toros köylüleri tarafından korunduğu için yakalanmaz. Arif Saim Bey, dağlardaki bütün köyleri boşalttırır. İnce Memed, köylüleri yerinden yurdundan eden Arif Saim Bey'i yatağında öldürür. Sonra da ortadan kaybolur ve ondan bir daha haber alınmaz.

4.2. İnce Memed Romanının Metin Analizi

Genelde metin, bir iletişim aracı ve örgü sistemi şeklinde ifade edilir. Daha özel anlamıyla “içi dil malzemesiyle örülen” (Köklügüller 2000:227) “Çok farklı düzeyde dille iletişimde bulunmak amacıyla oluşturulan bir anlatma ve anlaşma aracı, ileri sürülen fikri anlatmak için kullanılan kelimelerin tümü” (Karaalioglu, 1983:514) veya “cümlelerden oluşan, daha yerinde söyleyişle, cümlelerle örülen bir anlatma ve anlaşma aracı” (Aktaş 2009:14) olarak tanımlanır.

Cümle, yalnız başına eksiksiz bir anlaşmayı sağladığı zaman, kullanıldığı bağlamda metin değerindedir. Ancak bir cümle ile herhangi bir konuda soruya gerek duyulmadan ve şüpheye yer bırakmadan anlaşma sağlanamaz. Sesten paragrafa uzanan çizgide, her dil birliği metnin oluşmasına hizmet eder. Amaç, dille anlatma ve anlaşmadır (Aktaş 2009:14).

Her metnin kendine özgü anlamı, anlatımı ve sesi olduğu (Aktaş 2009:16) gerçeğinden hareketle amaçları farklı farklıdır. Kimisi öğretmeyi, kimisi düşündürmeyi, kimisi de sezdirip duygulandırmayı amaçlar.

“İster Umberto Eco'nun kavramsallaştırmasıyla bir metnin ‘yazarın niyeti’, ‘metnin niyeti’, ‘okurun niyeti’ gibi niyetler bütünlüğünde inşa edilen yapı, postmodern anlamda sadece bir ‘oyun’ olduğunu varsayalım, her hâlükârda metin bize bir şey söylemek için vardır.” (Coşkun 2012:54).

Tarih yazıları, biyografî, makale gibi fayda amacı güden öğretici metinlerde (gayri itibari) gerçeği yansıtmaya çabası ön planda iken; destan, hikâye, roman gibi olaya dayalı kurgu metinlerinde (itibari) ise gerçeğin yeniden yorumu söz konusudur. Kurmaca metinlerde dış dünyayı yorumlarken, farklı ve öznel bir dünya kurma, öğretici metinlerde ise dış dünyanın aynen aktarılması söz konusudur.

Pospelov bir edebiyat eserinde fikri açıklarken onun içeriğini oluşturan bütün yanların, yani konu bütünü, sorunsal yanın ve gösterilen yaşama ilişkin, düşünsel-heyacansal değerlemenin birliğini olduğunu (Pospelov 2005:124) ifade eder. Daha sonra fikrin nasıl ortaya çıktığını şöyle ifade eder: “Hakiki sanat eserlerinde, düşünsel yönseme, eserdeki kişilerin tüm ilişkilerinden, eylemlerinden yaşantıların ve eserlerdeki tüm gösterim ve ifade araçlarının içinden çıkmıştır.” (Pospelov 2005:127).

Yazar, anlatısında bütün diğer elemanlarda olduğu gibi, nesnelere de niyeti doğrultusunda kullanır. (Tökel 2002:220) Tema burada “ana fikir”dir.

Yazar niyetini ifade ederken şu sorulara dikkatimizi çeker:

“Sanatçı neden bir şeyler anlatmak istemektedir, anlatacağı şeyi nasıl seçmektedir, sanatçı anlatacağı mevzuyu hangi varlıkları seçerek görünürlük dünyasına getirir, daha da önemlisi sanatçı, anlatacağı konuyu ifade etmeye çalışırken aracı olarak seçtiği varlıklarla niyetini birbirleriyle nasıl örtüştürmektedir?” (Tökel, 2002:207)

Öyleyse metin kısaca cümlelerle örülen bir anlatma ve anlaşma aracıdır diye tanımlanabilir. Halk edebiyatında ve yakındoğu edebiyatında eşkıyalık konusunda hikâye ve romanlarda şablon halinde uygulanmış dört maddelik bir kalıp vardır: (Moran, 1990:12).

- 1) Kahramanın çocukluk yıllarını kapsayan ve başkaldırısına neden olan olaydan önceki durumun anlatıldığı ilk ana bölümde acımasız ağaların ya da beylerin yönetimi altında zulüm gören köylünün durumu sergilenir.
- 2) İkinci bölümde kahramanın kendisine ya da anası, babası, karısı gibi sevdiği bir yakınma karşı aganın/beyin yaptığı büyük bir kötülük yer alır ve bunun sonucu kahraman dağa çıkar, eşkıya olur.
- 3) Eşkıyalık dönemine ayrılan üçüncü bölümde kahramanın soylu eşkıya olarak yoksul köylüye yaptığı iyilikler, zalimlere verdiği cezalar ve kendi öcünü alması anlatılır.
- 4) Dördüncü bölümde kahramanın sonunu okuruz. Eşkıya kahraman ya halkına döner ve onlar da kahramana sahip çıkarlar, ya da ortadan kaybolur.

İM I, bu kalıplara uymakla birlikte bunları aşan ve bundan dolayı çağdaş roman seviyesine çıkmayı başaran özellikler ve zenginlikler gösterir. Romanın asıl başarısını bu kalıpların dışındaki özelliklerde aramak gerekir.

İbrahim Tatarlı ve Rıza Mollof, İM I'ı toprak reformu ve eşkıyalık açısından değerlendirmişler, toprak reformunun bir an önce yapılması gerektiğini, bunun da "toplumun devrim yoluyla değiştirilmesine tabi" olduğunu belirtmişlerdir. Eserin özünde böyle bir tema vardır. Ancak, İM'in başlangıçta Abdi Ağa'ya karşı duyduğu kişisel öç alma duygusu, eserin sonunda kıtlığa, köylünün ezilmesine sebep olan "canavar"ın yani Abdi'nin yok edilmesine ve böylelikle bolluğun sağlanmasına, zulmün ortadan kalkmasına dönüşmüştür. Destanlar çağından beri işlenmiş bu tema, İM I'de de geleneksel hikâye yapısına uygun olarak tekrar edilmiştir.

İM I'de kullanılan geleneksel temaları çözümleyen (William C. Hickman 1983), şu sonuca ulaşmıştır:

"Yaşar Kemal, büyük başarısını İM'de bulduğumuz geleneksel biçimi, kişisel yaratıcılığa uyarlamasına borçludur. (...) Yaşar Kemal, kendisini tümüyle geleneksel biçimden koparmamıştır. Kuşkusuz o, romanlarının tümünde geleneksel örnekleri izlememiş ama yeri ve sırası geldiğinde derinden akan bu kaynaktan yararlanma yoluna gitmiştir." (Çev.Mengi:1983:66).

Dört ciltten oluşan bu eserde Çukurova bölgesinde yaşayan köy halkının ağalar, beyler ve bürokratlar tarafından ezilmesi ve bunlara karşı koyan İnce Memed adlı eşkıyanın efsanesi anlatılmaktadır. İnce Memed aklımıza gelen anlamıyla yol kesip adam öldüren, adam soyan eşkıya değildir. Ağalık sisteminin ezdiği köylü insanını koruyup kollamakla vazifeli "mecbur" insandır.

Bu roman serisinde sosyal kurguyu oluşturan ve çatışmayı hazırlayan birkaç gruptan söz edebiliriz: Birinci ciltte İnce Memed'in çocukluğu, ağalık sisteminden yediği darbeler, annesinin ağa tarafından öldürülmesi gibi hazırlayıcı sebepler anlatılır. Ferdî düşmanlığı nedeniyle dağlara çıkıp eşkıya olan İnce Memed'in başından türlü maceralar geçer İ.M. 1'in sonunda köyün zalim ağası Abdi Ağa'yı öldürerek kayıplara karıştır. Halkın gözünde yücelmiş, onların sevgisini kazanmıştır artık. İkinci ciltte toprak sevdası yüzünden köylüye türlü eziyetler yapan Arif Saim Bey ve Ali Safa Bey ele alınır. Bu arada Abdi Ağa'nın yerini kardeşi Hamza Ağa almış, Abdi Ağa'yı aratır olmuştur. Bu ciltte de İnce Memed, Ali Safa Bey'i ve Hamza Ağa'yı öldürür ve ortadan kaybolur.

Üçüncü ciltte İnce Memed, kendi çıkarları için köylünün hakkını hiçe sayan, onları sömüren ağalara karşı savaşıır. Cildin sonunda Mahmut Ağa'yı öldürür. Dördüncü ciltte düze inip sakin bir hayat süren İnce Memed, çeltik ekerek halkın sıtmaya tutulmasına, ölmesine göz yuman Şakir Bey'i öldürür ve tekrar dağa çıkar. Cildin sonunda da Arif Saim Bey'i öldürüp "imi timi belirsiz olur." Aslında, İM'lerin teması araştırılırken dört cildi bir bütün halinde düşünmek gerekmektedir. Dizinin tamamından çıkan sonuç, "İM başkaldıran 'mecbur' insanın destanıdır" biçiminde özetlenebilir. Kısacası İM'in temel felsefesini "mecbur" insan olması oluşturmaktadır. Kişisel öcünü aldıktan sonra da halk onun yakasını bırakmamıştır. İM'in "içindeki kurt" da haksızlıklar, adaletsizlikler ortaya çıktığında kıpırdanmaya başlamaktadır. İM, halkın yarattığı bir kahraman olduğundan halkın rahatını sağlamaya, bolluk ve bereket kazandırmaya, haksızlıkları önlemeye "mecbur"dur. Hükümetin yapamadıklarını halk, kendi kahramanından beklemektedir.

Cumhuriyetin kuruluşunun ilk yılları olduğundan yaşanan çevrede bir kargaşa ortamı vardır. Köylü kendi haline bırakılmış, eşraf ve ağalar toprak kazanma ve köylüyü sömürme yarışma girmiş, bürokrasi eşraf ve ağalarla iş birliği yaparak her biri biryandan halkı ezmektedir. Bunlara karşı çıkmak için halkın yapacağı iki şey vardır: Ya bir kahramana ya da bir dinî lidere sığınacaklardır. Onu mitleştirip olağanüstü özelliklerle süsleyerek kendilerine bir kurtuluş umudu yaratacaklardır. Yazar, İM'i sadece halkın yarattığı olağanüstü özelliklere sahiplenilmez bir kahraman yapmakla kalmamış, ona sonraki ciltlerde bir takım dinî özellikler ve motifler de katmıştır: "Alevi dedeleri, Sünnî imamlar", Kırkgöz ocağının manevî lideri Anacık Sultan hep İM'in arkasındadır ve onu sonuna kadar desteklemektedir. Hükümetin zaafı yüzünden haksızlıkları önleme, adaleti sağlama, zalimleri cezalandırma ve böylece otorite boşluğunu doldurma görevi bir "soylu eşkıya"ya "ya, yani İM'e verilmiştir. Yazar İM'lerin kurgusu hakkında kendisiyle yapılan bir görüşmede şunları söylüyor:

"İM'in yapısı, klasik roman yapısı değildir. Daha çok şiire kaçan bir kurgu, yapıdır. Bu mimaride şunu yapmak istedim: Büyük destanlardaki, bizim halk şiirindeki, hatta ingilizlerin balladlarındaki lirizmi özümsemeye çalıştım ve balladların, destanların tekniğini kullandım. Tekrarlarıyla, başlangıcıyla, sonuyla. Ayrıntılarda ekonomiye giderek. Sözelimi bin tane ot çeşidi anlatmak yerine, üç çeşidi anlatarak. Bir ovayı, bir bozkırı, bir çiçekte, bir ağaçta, bir kurumuş dalda verebilmek... Bu, romanın akıcılığını ve lirizmini sağlıyor. İM'de benim için, getirdiğim psikolojik imkânlardan çok, getirdiğim bir kurgu olanağı var. Yani şiirsellik, lirizm sağlayan bir olanak. Sanıyorum bu bizde de dünyada da yeni bir şey." (Kabacalı, 1981:89) '

4.3. İnce Memed Romanı Karakterlerinin Eleştirel Pedagoji Bakış Açısından İncelenmesi

Yaşar Kemal'in İnce Memed Romanının karakterler cinsiyetlerine göre sınıflandırılırsa erkeklerin kadınlara oranla çok daha fazla olduğu görülür. Ön planda gelen karakterlerin hemen hepsi erkektir. Kadınlar, genellikle, erkeğinin yanında, ona destek olan, eğitimsiz, yoksul kadın tipleridir. Bunun yanında Hürü ve Kamer gibi yaşlı, güçlü, inatçı kadın tipleri de vardır. Bu kadınlar, asıl kahramana yardımcı olurlar. Zaman zaman çevrelerindeki insanları etkileyip, onlara önderlik ederler. Kadınlar içinde eğitimli olanları da vardır ama bunların sayıları azdır. Romanda ön planda yer alan kişilerin çoğunluğu gençtir ve iyi insanlardır. Özellikle eşkıyaların büyük bölümü genç kişilerden oluşmaktadır. Ağalar, beyler, bürokratlar gibi yoksul köylülere eziyet eden kötü insanlar ise çoğunlukla orta yaşlılardan oluşmuştur. Romanında çocuklar kadar yaşlılara da özel bir yer ayıran Yaşar Kemal'in Romanındaki yaşlıların büyük bölümü iyi insanlardır. Onların da çocuklar gibi özel bir dünyaları vardır. Asıl kahramana yardımcı olurlar ve haksızlıkların karşısında dururlar. Yaşlı kadın tipleri, güçlü kişiliklerdir. Sözlerini dinletirler, inatçı, şakacı, neşeli, yaşamaktan zevk alan bu kadınlar, çevrelerindeki insanlara yardımcı olurlar. Geleneklere bağlıdırlar. Aynı zamanda hepsi birer yöresel hekimdir. Çeşitli bitkilerden yaptıkları ilaçlarla hastaları iyileştirirler. Toplum tarafından sevilir ve sayılırlar. Herkese istediklerini söylerler, yeri gelince küfür ederler ama toplumda bir dokunulmazlıkları olduğu için kimse onlara kötü bir karşılık vermez. Bu tiplere denk olan yaşlı erkek tipleri de bu özellikleri taşırlar. Yaşar Kemal'in yaşlılara ve çocuklara karşı sevgi duyduğu romanındaki bu tiplerden kolayca anlaşılabilir.

Sosyal durumlarına göre kişiler sınıflandırılırsa şu gruplar ortaya çıkar:

- | | |
|--|-------------------------------|
| A. Ağalar, beyler ve eşraf | G. Dengbejler ve âşıklar |
| B. Eşküyalar ve kaçakçılar | H. Izciler |
| C. Yoksul köylüler | İ. Ağıtçı kadınlar, Hırsızlar |
| D. ç. Askerler, bürokratlar ve yerel yöneticiler | J. Akıl hastaları |
| E. Yanaşmalar ve kiralık katiller | K. Avcılar |
| F. Din adamları | L. Şehvet düşkünü kadınlar |
| | M. Mahkûmlar ve zindancı |

Romanın çoğunda zengin ağalar, beyler ve eşraf ile yoksul köylüler arasındaki çatışma anlatılır. Ağalar, beyler, bürokrat ve askerleri de kullanarak yoksul köylüleri ezerler. Onların emeğini sömürürler ve topraklarına el koyarlar. Ağalar ve beylerin çoğunluğu kötü insanlardır. Bunların içinde iyi insanlar da vardır ama sayıları azdır. Özellikle iskâna zorlanan Türkmen beylerinin bir kısmı iyidir. Bunlar içinde Battal Bey gibi asıl kahramana yardımcı olanlar da vardır. Ağalar, tarımda sanayileşmenin başlaması ile iki gruba ayrılır. Geleneklere, soya sopa bağlı derebeyleri ile paradan başka bir şeye önem vermeyen yeni yetme ağalar. Derebeyleri, yüzlerce yıl babadan dededen kalma toprakları ve insanları töreler ve kaba kuvvetle yönetmişler, bölgelerinde ilah gibi yaşamışlardır. Kendilerine karşı gelenleri ise ağır işkencelerle öldürmüşler ve kimseye hesap vermemişlerdir. Tarımda modernleşmenin gelmesiyle değişen ekonomik sistem derebeylerin de sonunu getirir. Onların yerini geleneklere, insanlara ve ahlak kurallarına değer vermeyen para, toprak ve güç kazanmak için her türlü yola başvuran yeni yetme ağalar alır. Köylüler, gene ezilmeye devam ederler ama onların işlerini yapan makineler gelince çalışacak yer bulamayıp daha da yoksullaşırlar. Ağalar, beyler ve eşraf, isteklerini elde etmek için askerleri, bürokratları ve yerel yöneticileri kullanırlar.

Eşkîyalar, soylu ve soysuz olmak üzere ikiye ayrılır. Soylu eşkıya, kendisine yapılan bir haksızlık sonucu dağa çıkar. Bir süre sonra kişisel intikam duyguları, yoksul halkı koruma duygularına dönüşür. Zenginden alıp, fakire verirler. Soysuz eşkıya ise soylu eşkıyanın tersidir. Soylu eşkıyanın olumlu özelliklerini belirginleştirmek için romana konmuş gibidir. Soysuz eşkıyalar, çıkar için eşkıya olurlar. Dağlarda her ağanın beslediği bir eşkıya vardır. Ağalar, ihtiyaçları olduğunda, kanunsuz işleri için bunları kullanırlar.

Yoksul Anadolu köylüsü, eğitimsizdir. Haklan ağalar tarafından sömürülür. Çoğu buna sesini çıkarmaz. Onların hakkını koruyan bir eşkıya çıktığı zaman sevinirler. Eşkîyayı öven sözler söylerler. Yunan tragedyelerindeki gibi koro halinde konuşurlar. Zorda kaldıklarında aralarından birini mitleştirirler. Sıkıntıdan kurtulduklarında mitleştirdikleri kişinin yüzüne bile bakmazlar. Eşkîyalar, işlerine gelmeyen bir davranışta bulunduğu koro halinde beddualar ederler.

Yaşar Kemal, köylüyü, ikiyüzlü, çıkarıcı, döneke tavrılarıyla vermiştir. Köy romanlarının çoğunda olduğu gibi köylüleri idealize etmez. Onları olumlu ve olumsuz yönleriyle olduğu gibi yansıtır.

Eğitim görmelerine rağmen çoğu aydın düşünce yapısına sahip olmayan askerler, bürokratlar ve yerel yöneticiler, rüşvet alarak, ağaların beylerin yanında yer alırlar. ıkarları gereği kanunsuz işler yaparlar. Özellikle uzatmalı avuşlar ve jandarmalar köylüye işkence konusunda uzmanlaşmışlardır. Bunların içinde sayıları az olmakla beraber olumlu tipler de vardır.

Yanaşmalar ağaların her türlü pis içini yapan, yoksul, çaresiz insanlardır. oğunun babası dedesi de yanaşmadır. Bunlar ağalar istediği zaman adam öldürürler, insanlara işkence ederler.

Hapisteki kişiler genellikle iyi tiplerdir. Haksız yere hapse düşenlerin yanında suçlu olanlar da vardır. Mahkûmlar kader birliği yapıp birbirlerine yardımcı olurlar. Bunun yanında hapislananın haracını almaya kalkanlar da vardır. Onlar, cezasını diğer mahkmlar verir.

Romanda yer alan kişiler meslekleri bakımından incelenirse çeşitlilik görülür. Arzuhalciler, ğretmenler, askerler, doktorlar, savcılar, valiler, belediye başkanları, milletvekilleri, eczacılar, veterinerler, kaymakamlar, avukatlar, noterler, hâkimler, sendikacılar, seyisler, demirciler, marangozlar, bostan bekçileri, yöresel hekimler, değirmenciler, çiftçiler, saraçlar, bakkallar, fotoğrafçılar, şoförler, balığılar, hamallar, pler, tefeciler, lokantacılar, defneciler, gzbağcılar, meyhaneciler, tüccarlar, azat buzatılar, muhtarlar, iş adamları, imamlar, polisler, ziraat mühendisi, tapu memuru, tahrirat kâtibî, nüfus müdürü, mft, türbedar, tellal, hattat, defterdar, mal müdürü, hızarıcı ve yazmacı olarak roman kişilerinin meslekleri sıralanabilir.

Romadaki kişilerin büyük bölümü eğitim görmemiş, eğitimden mahrum kalmış tiplerdir. niverite eğitimi almış olan kişiler genellikle devlet memurlarıdır. Bazı ağalar ve beyler de iyi eğitim almışlardır. Kadınlar arasında eğitim görmüş kişilerin sayısı çok azdır.

İnce Memed serisinin dört cildindeki karakterleri sosyal ilişkiler ekseninde şöyle sınıflandırabiliriz:

4.3.1. Direnişin Temsilcileri

İnce Memed:

Romanın başında Değirmenoluk köyünde annesiyle beraber yaşayan bir çocuktur. Babası ölmüştür. 11 yaşındaki Memed’le annesi tarla sürüp geçimlerini sağlamaya çalışmaktadır. Ancak bütün köylünün olduğu gibi bunların da başında bir dert vardır: Abdi Ağa Dikenlidüzü’ndeki beş köyün ağası olan Abdi Ağa, Derimenoluk köyünde yaşamakta, tüm köy halına zulüm yağdırmaktadır. Memed’le annesi de onun eziyetleri karşısında çaresizdirler. Romanın başında Memed kendi köyünden kaçmıştır. “O köy”ü aramaya çıkmıştır. Arkadaşı Dursun’dan duyduğu bir yerdir “o köy”. Kendilerinininkine benzemeyen bir yerdir orası. Geldiği köyde evine misafir olduğu Süleyman Emmi’ye aradığı yeri şöyle anlatır:

“Dursun bana dedi ki... Bizim köyde, dedi, çocukları dövmezler. Çocukları çifte salmazlar. Bizim köyün tarlalarında, dedi, çakırdikeni bitmez. Ben oraya gidiyorum işte.” (İ.M. 1, 2004: 19) Daha romanın başında bu sözleri söyleyen Memed, içinde bulunduğu hayat şartları karşısında sessiz kalmayan, bu duruma karşı koyma cesaretini kendinde bulan bir kişilik sergilemektedir. Abdi Ağa tarafından çok dayak yemiş, tarla işlerinde ezilmiş bir çocuk olan Memed, daha insanca yaşamının yollarını aramaya koyulmuştur. Çalışıp didinip kazandığını Ağa’ya yediren zavallı köy insanlarının koyun gibi güdülmesine karşın, Memed, bu insanlar arasından sivrilip başkaldırının temsilcisi olacaktır.

Memed’in aradığı yerde tarlalarda mahsule zarar verecek çakırdikeni de yoktur. Çakırdikeni bir semboldür. Tıpkı halkı sömüren ağalar gibi o da toprağı verimsizleştirir. Onun olduğu toprakta “ne ot biter ne ağaç yetişir.” (İ.M. 1,2004: 12) Memed’in Süleyman Emmi’ye anlattıkları aracılığıyla Ağa’yla olan münasebetlerinden de haberdar oluyoruz:

“Beni döve döve öldürürdü. Hem çift sürdürürdü çakırdikenlikte yalınayak. O da ayazda. Hem öldürürdü. Birinde beni bir dövdü, bir dövdü... Bir ay yataktan kalkamadım. Herkesi döver ya, beni çok döver. Anam diyor ki, Sarı Hocanın muskası olmasaymış, ben ölürmüşüm...” (İ.M. 1, 2004: 23) Bu söylediklerinden, İnce Memed’in Abdi Ağa’dan çok çektiğini, çocukluğunu çocuk gibi yaşayamadığını anlıyoruz. Bunlar ilerde İnce Memed’in Abdi Ağa’ya karşı tavır almasına sebep olacak hazırlayıcı gelişmelerdir. Babası öldükten sonra ellerinde ne var ne yoksa hep Abdi Ağa almıştır.

İnce Memed, bir gün köyüne geri döner. Abdi Ağa olanları öğrenip sinirlenir ama Memed'i dövmez. Memed, anasıyla günlerce tarlada çalışır. Harman işi bitince buğdayı eve taşımazlar. Çünkü Abdi Ağa gelip hakkını alacaktır. Ağa gelir ama çok adaletsiz bir şekilde buğdayı pay eder. "Dörtte üçü bize, birisi de Döneye" (İ.M. 1, 2004: 52) diyerek ürünün büyük bir kısmına el koyar. İnce Memed'i köye döndüğünde dövmeyen Ağa bunun acısını fazlasıyla çıkarır. O kış, ana oğul için çok güç geçer. Yiyecek yemek, yakacak odun bulamazlar. Tek ineklerini de Ağa'ya verip, karşılığında buğday alırlar. Zaman zaman köylü de gizlice yiyecek bir şeyler getirir. İnce Memed'in sevdiği bir kız vardır; adı Hatçe. Onunla küçüklükten beri birbirlerini sevmekte, evlenmeyi düşünmektedirler. Abdi Ağa bu konuda da çomak sokar Memed'in işine. Yeğeni Veli ile Hatçe'yi nişanlarlar. Hatçe bu duruma razı değildir. İnce Memed, Hatçe'yi kaçıır. Ormana kaçar, gizlenirler. Hatçe, Memed'in karısı olur. Abdi Ağa, Topal Ali'ye iz sürdürerek onların yakınına kadar gelir. Memed, ateş eder; Veli ölür, Ağa yaralanır. İnce Memed, Hatçe'ye köye dönmesini, sonra geri gelip onu olacağını söyler. İnce Memed, bu olaydan sonra dağlara gizlenir. Bu olanlar, onu dağlara, dolayısıyla da eşkıyalığa sürükler. Bir zaman sonra eşkıya çetelerinin arasına karışan İnce Memed, onların suçsuz insanlara zarar vermelerine tahammül edemez. Çünkü o bir "erdemli eşkıya"dır. Yol kesip adam öldüren, adam soyan zalim eşkıya tipine çok uzaktır. Dağlara çıkmaya mecbur kalmıştır. Bir süre dağlarda gezdikten sonra Memed, Abdi Ağa'nın Hatçe'ye iftira atıp onu hapse attırdığını, anasını da öldürdüğünü öğrenir. Bu olaylar İnce Memed'in kinini daha da artırır. Artık Abdi Ağa'nın ölmesi gerekmektedir. Abdi Ağa ölürse her şey düzelecektir. Başlangıçta onu Abdi Ağa'yı öldürmeye iten sebepler tamamen şahsi görünmektedir. Ama sonra bu iş, şahsi olmaktan çıkıp sosyal bir dava halini alacaktır.

İnce Memed dağlardayken, jandarmayla çarpışırken, köylerde gizlenirken köy halkı ona çok yardım eder. Gerektiğinde onu evlerinde gizler, ölmek pahasına da olsa jandarmaya teslim etmezler. Böylece canını koruyan Memed, Abdi Ağa'nın gizlendiği evi bulup ateşe verir. Tam öldü derlerken, bir kadının onu yatakların arasına sarıp evden çıkardığı öğrenilir. İnce Memed, Hatçe'yi ve Hatçe'nin hapishane arkadaşı Iraz'ı hapisten kaçıır. Dağlarda bir çarpışma sırasında Hatçe, doğum yapıp ölür. Oğlunu Iraz büyütür.

İnce Memed, af çıkınca düze inmeyi ister. Zaten gönülsüz eşkıyalık yapmaktadır. Ama Hürü Ana onu tetikleyici rol oynar. Onu, öcünü alması gerektiğine

inandırır. Böylece Memed, kasabada gizlendiği evde Abdi Ağa'yı bulup öldürür. Böylece köy insanının kanını emen bu insan ortadan kalkmıştır. Her şey güllük gülistanlık olacaktır. İ.M. 1'in sonunda Memed, kayıplara karışır.

İ.M. 2'de geri dönen İnce Memed, olanlar karşısında bir çöküş yaşar. Abdi Ağa gitmiş ama yerini ondan bin beter olan ağabeyi Hamza Ağa almıştır. Köylü, Abdi Ağa'yı arar olmuştur. Memed'in bu durum karşısında olaylara bakış açısı değişir:

“Abdiyi öldürdük. Zalim, imansız bir adamdı. Anam gitti, Hatçe gitti. Ben de dağlara düştüm. Ölümün ardınca yürüyorum. Ne oldu? Kel Hamza geldi. Hiç aklıma gelmezdi. Kel Hamza'nın gelip de köye çökeceği... Toprağı geri alacağı, köylüyü beterin beteri hallere sokacağı. Hiç aklıma gelmezdi... Şimdi Kel Hamza'yı öldüreyim diyorum; yerine bin beter bir Kel Hamza daha gelecek.” (İ.M. 2,2004:208) Önceleri Abdi Ağa ölünce her şeyin düzeleceğini düşünen İnce Memed, Hamza'nın gelip de köylüye daha çok çektirdiğini duyunca “Abdi gider Hamza gelir.” Fikrine sabitlenir:

“Abdi gitti, Hamza geldi. Bir Hamza, bin Abdi etti... Eeee, benim emeklerime, çektiklerime ne oldu, nereye gitti?” (İ.M. 2, 2004: 233)

Memed, ümitsizliğe düşmüştür. Çabalarının boşa gitmiş olması onu karamsarlığa iter. Ağaların sonunun gelmeyeceğini, bu nedenle de çabalamasının boşa gideceğini düşünür.

Köylülerin tek problemi Hamza Ağa değildir. Aynı zamanda Ali Safa Bey ve Kozan Mebusu Arif Saim Bey de köylüye eziyet etmektedirler. Toprak hırsı yüzünden hükümet adamlarıyla da birlikte hareket ederek halka türlü türlü zulüm ederler. Bütün bunlar Memed'in kulağına gelir. İnsanlar ondan yardım umarlar. Ağalardan, Beylerden, Hükümetten çok çeken köy insanı, Memed'i bir umut olarak göklere çıkarır:

“Daha neler neler olacak şahinim burada uykudayken. Yeter ki onun gölgesi eksik olmasın Çukurova düzünün üstünden. İsterse kıyamete kadar böylece, sümüğünü çeke çeke uyusun. Onun gölgesi bize yeter. Eden bulacak. Yeter ki toprağımıza bir şahin gölgesi düşsün. (...)” (İ.M. 2, 2004: 312) Köylü, onun varlığını hissetmekle bile kendisini daha emniyette hissetmektedir. Onun tılsımlı bir kişi olduğuna, ona kurşun geçmediğine inanmışlardır. İnsanlar kendisine bu kadar bel bağlamışken olaylara ilgisiz

kalamaz İnce Memed. Sonunda dayanamaz, İ.M. 2'nin sonunda hem Ali Safa'yı hem de Hamza Ağa'yı öldürür. Sonra da yine kayıplara karışır.

İ.M. 3'te İnce Memed yaralanmıştır. Köylü ise yine ağaların elinden çekmektedir. Sadece ağalardan değil, devlet adamlarından da çekmektedirler. Daha çok eşraf, ağalar ve köylüler etrafında gelişen İ.M. 3'te İnce Memed, çok fazla ön plana çıkmaz. Ancak onun geri planda kalması, unutulmasına neden olmaz, aksine halkın gözünde daha da yüksek mertebelere gelmesini sağlar.

İnce Memed, bu ciltte iyice abartılı bir üne kavuşur. Herkes onun ermiş olduğuna inanmıştır. Hatta Murtaza Ağa'nın karısı Hüsne Hatun bile onun hakkında şu sözleri söyler: “İnce Memed Düldül dağındaki Kırk Ölmezlerin arasına götürülmüş. Çok yakında, yalın kılıçlı, yeşil donlu bin kişiyle zuhur edecek... Zuhur ve huruç edecek, inecek Çukurovaya, bütün Çukurovayı ele geçirecek. Malı çok olandan alıp, malı olmayanlara verecekmış. Zuhur ve huruç ettikten sonra Çukurovada ve hem de koca Toroslarda kurt ile kuzu birlikte yayılacaktı. Herkes çalışacak, herkes eşit kazanıp eşit yiyecekti. Kimsenin kimsede gözü kalmayacaktı.” (İ.M. 3, 2004: 193) Hüsne Hatun'un söyledikleri aslında bütün yöre insanının inanışını özetler niteliktedir. Onlar, Memed'i kesin kurtuluşlarının temsilcisi saymaktadırlar. Köylü kimi zaman işlerine gelmeyince döneklik yapıp Memed'i yerden yere vursa da ona gönülden inanmıştır aslında. Hüsne Hatun'un sözlerinde anlatıcının dünya görüşü de gizlidir. Komünizm anlayışında da zaten herkesin eşit çalışıp eşit yemesi ilkesi hâkimdir.

Köylüler İnce Memed'in tılsımlı olduğuna da inanmaktadırlar. Ona kurşun geçmediğini düşünürler. Hürü Ana onu yaralı olarak bulunca, onu Kırkgöz ocağına, Anacık Sultan'a götürür. Anacık Sultan, ona kurşun geçmemesi için tılsımlı bir yüzük verir. Tılsımlı bir de gömlek verir. Bazıları da onun, sadece gözünden öldürülebileceğini söyler. Bu, Tepegöz'ü hatırlatmaktadır. Onun atı da tıpkı Köroğlu'nun Kırat'ı gibi olağanüstüdür. Hatta öylesine atıyla özdeşleşmiştir ki, Yüzbaşı Faruk sonunda şunları söyler: “İnce Memed'in canı bu attadır sizden bunun ölüsünü ya da dirisini istiyorum.” Yüzbaşı bile olağanüstü çabasına rağmen Memed'i öldüremeyince böyle bir düşünceye inanmak zorunda kalmıştır.

Bu arada İnce Memed için Vayvaylıların İ.M. 2'de yaptırdığı eve Seyran adında bir kız yerleşmiştir. Seyranla İ.M. 3'te bir yakınlaşma yaşayan Memed, onunla Vayvay

köyünde evlenir. Seyran da olağanüstü bir güzelliğe sahiptir. Zaten İnce Memed gibi olağanüstü birine de böylesi olağanüstü bir güzellik yakışır.

Bu ciltte İnce Memed'in dinî şahıslarla münasebeti artar. Anacık Sultan tarafından ilgi görmesi, Ferhat Hoca adındaki imamın ona tam destek vermesi dikkat çekicidir. Belki Yaşar Kemal, onun dini mercilerce de desteklenmesini uygun görmüştür. Böylece İnce Memed'in haklılığı, dinen de meşrulaştırılmış olmaktadır. Hatta Ferhat Hoca İ.M. 2'de "Zulme karşı koymamak kafirliktir" deme cesaretini göstermiş, İ.M. 3'te daha da ileri giderek İnce Memed çetesine dâhil olup Memed'in sağ kolu olmuştur.

İnce Memed, başından beri olduğu gibi, bu ciltte de affa uğrayıp düze inmeyi planlar. Hele "Ağalar bitmez. Abdi gider, Hamza gelir" düşüncesine inandıktan sonra düze inip, Seyran'la sakin bir hayat kurma planları yapar. Ancak meydana gelen olaylar onu yine dağlara sürükler. Mahmut Ağa Çiçeklidere köyünde İnce Memed'i çetesıyla kıstırır. Köyün kadınlarının yardımıyla bu çemberden kurtulan Memed, Mahmut Ağa'nın peşine düşer. Cildin sonunda Mahmut Ağa'yı öldürür.

İnce Memed dördüncü ciltte yerleşik hayata geçme konusunda daha kararlı görünmektedir. Çeteyi Ferhat Hoca'nın idaresine bırakıp kendisi, Seyran ve Hürü Ana'yla Akyalı'ya yerleşir. Bir süre sakin bir hayat yaşar. Ama bu bölgede Şakir Bey adında bir toprak sahibi vardır ki, o adam Memed'in yeniden dağlara çıkmasına sebep olur. Çeltik ekerek insanların sıtmaya yakalanmasına, çocukların ölmesine sebep olmaktadır. İnsan hayatını hiçe sayan bu adam için para kazanmanın sınırı yoktur. Üstelik ona karşı koyduğu için öğretmen Nejad'ı da vurdurtur. İnce Memed, olanlara daha fazla tahammül edemez. Çünkü o, böylesi yolsuzluklara tahammül edemeyecek bir "erdemli eşkıya"dır. Sonunda Memed, Şakir Bey'i öldürüp tekrar dağlara çıkar.

Arif Saim Bey, diğer ağaların kışkırtmasıyla Memed'e yönelmiştir. Onun bulunması için Anacık Sultan'ı getirtir. Yüzbaşı Faruk ile Onbaşı Kertiş Ali ona hakaret edince Anacık Sultan kahrından ölür. Birçok köylüye eziyet eder. Arif Saim Bey'in yaptıkları Memed'in kulağına gelir. Dördüncü cildin sonunda Arif Saim Bey'i de öldürür.

Dört ciltte de adam öldüren Memed, aslında bunları istemeden yapmıştır. Bütün bunlar onun kişiliğiyle hiç bağdaşmayan olaylardır. O, eziyet gören, horlanan, kendisini savunmayı beceremeyen köy halkının hakkını korumaya "mecbur" olduğu için adam

öldürmüş adam soymuştur. İnce Memed'in "mecbur adam" oluşunu Sarı Ümmet şöyle ifade eder:

"Yazık olacak sana İnce Memed. Sen soluk aldıkça fakir fikaranın umudusun, istersen hiçbir şey yapma. Sen eşkıyalığı bırakacak cinsten bir insan değilsin, buna hiç umutlanma. Sen içinde başkaldırma kurduyla doğmuşsun, başka türlü yapamazsın." (İ.M. 3, 2004: 487) Soyduğu kişilerin de parasının bir kuruşuna dokunmamış, tamamını ihtiyaç sahiplerine dağıtmıştır. Yani Köroğlu gibi, Çakırcalı Efe gibi "Zenginden alıp fakire vermiştir." Aslında İnce Memed, karınca bile incitemeyecek kadar yumuşak bir insandır. Kendisini müdafaa için bir yılanı doğru tüfeğini doğrulttuğu anda yılanı istemeden öldüren İnce Memed, şöyle düşünür:

"Memed tüh, diye içinden geçirdi, eli ayağı kesilmiş, yüzü apak kâğıt gibi olmuş, yüreği delicesine atıyordu, tüh, uğurumuzu öldürdük." (İ.M. 4, 2004: 15) der. Bir insanı öldürmeyi bırakın, zararlı bir yılanı bile öldürdüğüne üzülecek kadar yufka yürekli olarak çizilmiştir Memed. Bu aslında Yaşar Kemal'in ona tam destek verişinden de kaynaklanmış olabilir. İnce Memed'i her yönden öylesine kusursuz tanıtmıştır ki, okuyucu ister istemez kendisini onun safında hissetmek durumuda kalır. Karşıt güçler, ilk fırsatta çıkarları için bölüp parçalayabilecek özelliklerde anlatılırken, Memed, kişiliğiyle, haksızlığa uğramasıyla, hatta fizikî görünümüyle suçsuz, zavallı, güçsüz "mecbur" olarak okuyucuya sunulur. Okuyucu da bu durumda ister istemez onun yanında hisseder kendini. Bedenen de beklendiği gibi değildir İnce Memed. İri yarı, cüsseli biri olduğunu düşünen herkes, onu görünce adeta hayal kırıklığı yaşar. Mahmut Ağa Çiçeklidesi'nde ilk defa gördüğü İnce Memed'i çelimsiz görünüşünden dolayı aşağılar:

"Vay anasını, süt dökmüş kediye benziyorsun ulan, İnce Memede hiç benzemiyorsun'. Muhtara döndü. 'İyi bak şu babayığide, şu aç kalmış bir sığana benzeyen Toros dağlarının kahramanına! Bu adam İnce Memed mi?'" (İ.M. 4, 2004:590) Mahmut Ağa dalga geçtiği bu çelimsiz kahraman tarafından hayata veda edecektir.

Hürü Ana:

İnce Memed'in köyünde yaşayan yaşlı bir kadındır. Memed'i çok sever. Ayrıca her ümitsizliğe düştüğünde ona sözleriyle cesaret verir. Hatta Memed'i tetikleyen bir unsurdur diyebiliriz. Tıpkı Teneke'deki Zeyno Karı gibi pasifleşen kahramanı uyandıran, harekete geçiren kadın kahramandır. İnce Memed, Abdi Ağa'yı öldürmekten vazgeçtiği

zaman Hürü Ana ona şunları söyler: “Memed! Hatçeyi yedirdin onlara da şimdi teslim olmaya mı gidiyorsun? Abdi Ağa gelecek gene köyde paşa gibi oturacak. Sen teslim olmaya mı gidiyorsun? Avrat yürekli. Dikenlidüzü bir bu yıl aç kalmadı. Bir bu yıl bol bolamadı ekmek yedi. Gene Abdi Ağayı başımıza bela mı edeceksin? Nereye İnce Memed? Teslim olmaya mı gidiyorsun?” (İ.M. 1, 2004: 433)

Hürü Ana sürekli İnce Memed’i koruyan, kollayan, dik başlı cesur bir kadındır. İnce Memed “Abdi gider Hazma gelir.” düşüncesiyle eşkıyalığı bırakmayı her düşündüğünde, Hürü Ana ağır sözleriyle onun hem yüreğine oturtur hem de onu yüreklendirir. Battal Ağa, Hürü Ana’nın İnce Memed’in içindeki kurtlardan biri olduğunu söyler: “Hürü senin içindeki kurdun birisidir.” (İ.M. 3, 2004: 471)

İnce Memed’in ikinci ciltte dönmesinden sonra ona Hamza’nın yaptıklarını da o anlatır. Böylece Memed, kendisi yokken köylünün Hamza Ağa’dan neler çektiğini öğrenir. Hamza’ya karşı görevini, yapılması gerekenleri hisseder. Hürü Ana sadece Memed’i değil tüm köylüyü tetikler: “Siz erkek değil misiniz, insan değil misiniz, İnce Memedin de iki gözü, iki eli, iki kulağı var, sizin de... İnce Memed vurulursa vurulsun. Koçyiğit Köroğlu yitti gitti de bir daha gelmedi, Kırklara karıştı da dünya duruldu mu, Demircioğlunu delikli demir deldi de dünya Demircioğlusuz mu kaldı, Gizik Duranı vurdular da ne oldu, dünya padişaha mı kaldı, öldürsünler İnce Memedi, öldürsünler...” (İ.M. 3, 2004: 246)

Topal Ali:

İz sürmede başarılı, ün salmış bir kişidir. İ.M. 1’de Memed’le Hatçe kaçtığı zaman karşımıza çıkar. Abdi Ağa, onu İnce Memed’in izini bulmak için görevlendirir. İnce Memed’i ele vermeyi istemese de içindeki arzu onu izin peşinde yürümeye zorlar. Bundan duyduğu pişmanlıkla Ali kalben Memed’in adamı olur. Bundan sonraki iz sürmelerde herkesi yanıltır. Memed’i ele vermez. Hatta başkalarının da Memed’in izini sürmesine engel olur. Artık Topal Ali İnce Memed’in en has adamlarından olmuştur. Ama bunu dışardan kimse bilmez. Murtaza Ağa İnce Memed’den korktuğu için Topal Ali’yi yanına alır. Onu yedirir içirir. İnce Memed tehlikesinin geçtiği zamanlarda onu kovar, İnce Memed’in geleceği korkusu yeniden başladığında ise onun ayaklarına kapanır. Topal Ali ise onun yanında kalmaktan memnun olur. Çünkü hem kendisi hem de ailesi açlıktan kurtulur.

Öğretmen Zeki Nejad:

Akyollu köyünde yaşayan aydın insanı temsil eden birisidir. Çeltik ekerek insan hayatını tehlikeye atan, bu konuda hiçbir engel tanımayan Şakir Bey'e karşı direnişin sembolüdür. Zeki Nejad ölümlere yol açan uygunsuz çeltik ekiminin önüne geçmek için çok uğraşır. Bu yönüyle Teneke romanındaki Zeyno Karı'yı hatırlatır. Ama aralarında büyük fark vardır: Zeyno Karı cahil, sıradan bir köylü olarak olaya bağırıp çağırarak karşı koymaya çalışırken, Zeki Nejad aydın bir tip olarak daha yasal yöntemler kullanır. Ankara'ya telgraflar çeker, resmî mercilerle görüşür. Ancak ikisinin de ortak yönü şudur: Girişimleri boşa çıkar, rüşvete karşı koyamazlar:

“Zeki Nejad ve arkadaşları istiyorlardı ki, çeltik yasası iyi uygulansın. Köylerin üç bin metreden daha az yakınına çeltik ekilmesin. Kesik sulama dedikleri, köyleri bataklıkların ortasında koyan yasanın uygulanma olanağı yoktur. Bu korkunç yalandan vazgeçilsin. Ova sıcak, sıtmalık bir bölgedir, burada sıtmadan nice uygarlıklar sönmüştür, burada çeltik ekimi toptan yasaklansın. İstediklerinin hiçbirisi olamıyordu, olamayacaktı da çünkü dehşet bir rüşvet ağı kurulmuş, en namuslu bir kişi bile o ağa düşmekten kurtulamıyordu.” (İ.M. 4, 2004: 268) Zeki Nejad'ın girişimleri hep sonuçsuz kalır, çünkü devletin jandarması, her mercii rüşvet karşılığı ağaların ekmeğine yağ sürmektedir. Sonunda da Zeki Nejad, işine çomak soktuğu Şakir Bey tarafından öldürülür.

4.3.2. Eşraf ve Ağalar

Romanda ağalar hep zalim, hak hukuk tanımayan, sadece kendi kesesini düşünen gaddar kişiler olarak yer almaktadır. İ.M. 1'de Abdi Ağa, İ.M. 2'de Hamza Ağa, İ.M. 3'te Mahmut Ağa ve Murtaza Ağa ön plana çıkar. Ayrıca Eşraftan da Ali Safa Bey ile Şakir Bey'i sayabiliriz. Arif Saim Bey ise mebus olduğu için onu bürokratlar bölümünde ele almak daha uygun olabilir görüşünderiz.

Abdi Ağa:

Dikenlidüzü'ndeki beş köyün ağasıdır. Bu beş köyden en büyüğü olan Değirmenoluk köyünde oturmaktadır. Çok eşlidir. Herhalde Yaşar Kemal; böyle bir Ağa için böyle bir aile düzenini daha uygun görmüştür. Hiçbir konuda gözü doymayan bu ağaların tek eşle yetinemeyeceği tahmin edilmesi güç olmayan bir durumdur.

Abdi Ağa, İnce Memed ile aynı köyde yaşamaktadır. Köylüleri öldüresiye çalıştırıp mahsulün büyük kısmına el koyar. Köylüye zulmeder. Köylü, çoğu zaman, kışın ortasında aç kalır. Böyle durumlarda da bir parça yiyecek vermek için karşılığında ellerinde ne varsa alır. Böylesine acımasızdır.

Bir ara İnce Memed, insanın insanca yaşadığına inandığı “o yer”e gitmek için yola çıkar. Birkaç gün ortada görünmeyince Abdi Ağa çok sinirlenir. Memed köye döndüğünde her zamankinin aksine onu dövmez. Anasıyla İnce eMemed, ölümüne çalışırlar. Ağa, payını almaya gelir ve İnce Memed’den acısını şöyle çıkarır:

“O gün, buğdayları çuvallara doldurup eve taşıyamadılar. Ceç, hamanın ortasında olduğu gibi kaldı. Sebebi de Abdi Ağanın gelip hakkını almamasıydı. O gece Memedle anası sineklere yene yene seni beklediler. O gün kuşluk oldu Abdi Ağa gelmedi. Öğle oldu gene bir haber yok. İkindiye doğruyd ki, arkasında semerli beygirlere binmiş üç yanaşmayla çıkageldi. Yüzü karanlık, korkunçtu. Döne bu yüzü görünce korktu. Yıllardan beri çok iyi tanırdı onu. Dönenin kara bir deri gibi kırışik yüzü biraz daha kırışti.

Abdi Ağa, Döne’yi işaretle yanına çağırıldı. Yanaşmalara da şu emri verdi: ‘Dörtte üçü bize, biri de Döne’ye. Döne Ağanın üzengisine sarıldı: ‘Etme Aşam! Acımızdan ölürüz bu kış. Etme eyleme. Tabanların öpeyim Aşam!’ Ağa: ‘Hiç sızlanma Döne!’ dedi ‘Hakkını veriyorum.’ (İ.M. 1, 2004: 52)

O kış İnce Memed ile anası yiyeceksiz ve yakacaksız kalır. Köylülerden bazıları onlara gizlice yardımda bulunsa da sonunda yiyecek hiçbir şeyleri kalmaz. Ellerindeki tek ineği de Abdi Ağa’ya yiyecek buğday karşılığında satarlar. Bu durumda olan tek aile bunlar değildir. Farklı zamanlarda farklı kişiler aynı zulme uğramışlardır.

İnce Memed, Hatçe adında bir kızını sevmektedir. Kız da onu sevmektedir. Abdi Ağa Hatçe’yi yeğeni Veli’ye ister. Kız kabul etmese de zorla nişan yapılır. İnce Memed’le Hatçe kaçarlar ve Hatçe Memed’in karısı olur. Abdi Ağa adamlarıyla onların peşine düşer. Memed, tabancasıyla Veli’yi ve Abdi Ağa’yı vurur. Veli ölür Abdi Ağa yaralanır. Abdi Ağa, köye dönen Hatçe’yi, Veli’yi öldürmekle suçlayarak hapse attırır.

İnce Memed, Veli’yi ve Abdi Ağa’yı vurduktan sonra dağlara çıkmıştır. Bir ara Hatçe’yi Abdi Ağa’nın hapse attırdığını, anasını da öldürdüğünü öğrenir. Onunla şahsi bir hesaplaşması olacaktır. Abdi Ağa İnce Memed’in eşkıya olduğunu ve kendisini

öldüreceğini öğrenince saklanır. Memed, onun bulunduğu evi yakar. Ama Abdi Ağa bu olaydan da kurtulur. Sonunda kasabada gizlendiği eve gelen Memed, onu silahıyla öldürür.

İnce Memed'in onu öldürmek istemesi başta kendi aralarındaki problemlerden kaynaklanmış olsa da sonradan sosyal bir vazife halini almıştır. Abdi Ağa ölürse her şey düzelecektir. Nitekim öyle de olmuştur. Köylü artık kendi ekip biçtiğini kendisi sahiplenmektedir. Ancak bu durum çok uzun sürmez.

Hamza Ağa:

Abdi Ağa'nın ağabeyidir. Aralarındaki düşmanlıktan dolayı Abdi Ağa'yla pek yakın olmayan Kel Hamza, Abdi'nin ölümünden yaklaşık üç yıl sonra köye gelir. Abdi'nin bütün mal varlığına, hatta eşlerine bile el koyar.

Hamza, Abdi'nin köylüye yaptıklarını daha da artırarak sürdürür. Hatta oradaki boş geçmiş üç yılın da karşılığını ister.

İ.M. 2'nin sonunda ortadan kaybolan İnce Memed, geri döndüğünde Hürü Ana ona olanları şöyle özetler:

“Kel Hamza köylüye haber gönderdi, üç yıl ektiniz, biçtiniz, beylik hakkını, toprak hakkını vermediniz. Üç yıl evinizde neyiniz varsa alacağım. Önünde bir çavuş, on candarma, ev ev dolaştı köyü, evlerde ne varsa, un, buğday, at, inek, eşek, hepsini hepsini aldı götürdü, yığıldı Abdi'nin ambarına. Köylü o yıl aç kaldı. Aç kurtlar gibi sızlaştılar. Yakın köyler duydular da halimizi bize birer ikişer ekmek getirdiler. Köylünün çoğu yakın köylere gitti... O kış acından da on beş kişi şişti şişti öldü.” (İ.M. 2, 2004: 153-154) Köylü Abdi Ağa'yı mumla aramaktadır. Hatta Abdi'ye rahmet okumakta, İnce Memed'e lanetler yağdırmaktadır:

“Ağaların ağası, yiğitlerin yiğidi!’ ‘Mezarına ışık yağası.’

‘Nasıl kıydı sana bir ...’

“Bir kanı ciğeri beş para etmezsin birisi...” (İ.M. 2, 2004: 273)

İnce Memed de umutsuzluğa düşmüştür. Budan sonraki düşünceleri hep “Abdi gider, Hamza gelir. Ağalar bitmez.” doğrultusundadır. Sistemi düzeltmeyeceğinin farkına varır. Ama yine de İ.M. 2’nin sonunda Hamza Ağa’yı öldür.

Mahmut Ağa:

Köylülere zulüm eden bir ağadır. İnce Memed’i küçümser. Bir grup adamla Çiçeklidere köyünde İnce Memed çetesini kuşatır. Onları bir eve kapatıp kasabaya haber gönderir. Köyün kadınları bekçilerin üzerine yürüyerek Mahmut Ağa’dan habersiz İnce Memed ve yanındakilerin kaçmasını sağlarlar. İnce Memed’i elinden kaçırın Mahmut Ağa, köylü halka zulmünü artırır. Onları zorla köyden çıkarır. Olanları öğrenen İnce Memed, İ.M. 3’ün sonunda Mahmut Ağa’yı öldürür.

Murtaza Ağa:

Murtaza Ağa, İnce Memed’den çok korkar. Bu nedenle Topal Ali’yi yanına alır. Çünkü Topal Ali İnce Memed’in adamıdır. Topal Ali yanında olunca, Memed’in kendisine dokunmayacağını düşünür. Topal Ali’yi yedirir, giydirir. Ailesine de bakar. Topal Ali de bu avantajları düşünerek onun yanında kalmaya razı olur. Canı çok tatlı olan Murtaza Ağa, korku yüzünden çok gülünç hallere düşer. Onun derdi topraktan, maldan ziyade, İnce Memed’dir. İnce Memed’in kendisini ve diğer ağaları öldüreceğine inandığı zamanlarda Topal Ali’yi el üstünde tutarken, İnce Memed’in eşkıyalığı bıraktığı ya da yakalandığı yönünde haberler alınca da ona hakaret eder ve onu kovar. Yine kovduğu zamanlardan birinde İnce Memed’in yine dağlarda olduğunu öğrenince Topal Ali’ye şöyle yalvarır: “Beni affetmeni, bağışlamani dilemeye geldim senden. Özür dilemeye geldim. Beni eylediğim kusurlardan dolayı canı yürekten bağışlamani dilemeye geldim, muhterem ve hem de yüce gönüllü kardaşım. Ben seni sınamak istediydim, keşki sınamaz olaydım da dilim ağzımda çürüyeydi. (...)” (İ. M. 3, 2004: 197) Zor durumda kalınca Topal Ali’yi çocukça avutmaya çalışan Murtaza Ağa, gülünç hallere düşmektedir.

Şakir Bey:

İnce Memed’in düze inip Akyalı’ya yerleşmesinden sonra ortaya çıkan Şakir Bey, bu yörede insan sağlığını hiç sayarak çeltik ekmektedir. Kanunsuz yollardan yerleşim yerlerine yakın bölgelerdeki tarlalarını sulatıp insanların sıtmaya yakalanmasına sebep olur. Öğretmen Zeki Nejad, Şakir Bey’in kanunsuz işlerine karşı savaşıır. Ama hangi yola, hangi merciye başvursa da, Şakir Bey, rüşvetle jandarmayı kendi hesabına

kullanır. Sonunda da Zeki Nejad'ı öldürür. Bunun üzerine kendisi de İnce Memed tarafından öldürülür.

Ali Safa Bey:

Anlatıcıdan öğrendiklerimize göre Ali Safa Bey, fakir düşmüş bir ağanın oğludur. Yoksulluğuna rağmen babası onu İstanbul Hukuk Mektebi'nde okutmuştur. Ancak Ali Safa Bey, daha kısa yoldan zengin olma peşinde olduğundan okulunu yarıda bırakıp memleketine dönmüştür.

İ.M. 1'de karşımıza çıkan Ali Safa Bey, asıl İ.M. 2'de kendisini gösterir. Yaşar Kemal, İ.M. 1'de, İ.M. 2'ye zemin hazırlamıştır. İ. M. 1'de Ali Safa, İnce Memed'e karşı Abdi Ağa'nın safında yer alır:

“Abdi Ağayla Ali Safa Bey'in isteği üzerine Kalaycının İnce Memede kancıkçasına pusu kurduğu, (...) Kadırliden Kozana, Ceyhandan Adanaya, Omaniye kadar bütün Çukurovada duyuldu.” (İ.M. 1, 2004: 344)

Ali Safa Bey de Abdi Ağa gibi köylüleri ezmekte, onların topraklarına hileyle, zorbalıkla el koymaktadır:

“... Ali Safa Beyin it oğlu it zekâsı kendisini bu savaşta gösterir. Türlü dolaplar çevirir, toprağı köylünün elinden almak için tülü çareler bulur. Önceleri, işe yarar usulü, iki köyü üç köyü birbirine düşman etmek, onlar birbirine düşmüşken, bir yanı tutup, onun yardımıyla, öbür yanın tarlasına el koymaktadır. Bu, en kolaydır, çok da işe yarar. Ama uzun sürmez. Biribirlerine düşmüş köylüler durumu anlayıp asıl düşmanlarının kim olduğunu bulurlar. Bulurlar ama iş işten geçmiş, topraklarının en az yarısı ellerinden çıkmıştır. Ali Safa Beyin çiftliği de iki üç köy arazisi kadar çoğalmıştır.” (İ.M. 1, 2004: 287)

Bütün bunlar olurken köylüden karşı koyan olursa Ali Safa Bey'in eşkıyaları bu çibanbaşılarda ilgilenirler. Evlerini yakarlar, karılarını kaçırlar, türlü işkenceler yaparlar. Ali Safa Bey'in bu işleri yaptırdığını herkes bilir ama hiçbir zaman Ali Safa Bey'in burnu bile kanamaz. Bunun için sonuçta jandarmalar eşkıyaların peşine düşerler. Yani uyanık Ali Safa, topraklarını büyütebilmek için hem köylüyü maşa gibi kullanır hem de eşkıyaları. Ali Safa Bey'in göz diktiği toprakların çoğu Karadut ve Vayvay köyüne aittir. Buradaki insanlara çok zulmeder. Daha İ.M. 1'de Yaşar Kemal onun sonu hakkında şöyle

bir ipucu verir: “İnce Memed mi? İnce Memed dedikleri bir sabi çocuk. Ama tepeden tırnağa yürek... Anasının kanını Abdi Ağada koymayacak. Ali Safa Beyde de Vayvay köyünün ahını koymayacak.” (İ.M. 1, 2004: 344) Bundan anlaşılıyor ki, Abdi Ağa’yle Ali Safa’nın sonu ortaktır. Yani ikisinin de ölümü İnce Memed’in elinden olacaktır. Nitekim öyle de olur. İ.M. 2’de Vayvay köyünden Yobazoğlu’nun tarlalarına göz dikmiştir Ali Safa. Yobazoğlu, onunla mücadele eder. Ali Safa, bir gün onun evini yaktırıp olayı Yobazoğlu’nun üstüne atar. Jandarma da Yobazoğlu’na kendi evini yaktığı düşüncesiyle eziyet eder.

Ali Safa Bey, Vayvay köylüsünü köyden çıkmaya zorlar. Birçoğu da köyünü terk eder gider. Bir gece de köyü kuşun yağmuruna tutar. Bütün bu olanlar sonucunda “mecbur” adam İnce Memed, Ali Safa’nın ölmesi gerektiğine inanır ve İ.M. 2’nin sonunda onu öldürür.

4.3.3. Bürokratlar

Romanda bürokrat olarak en çok adı geçen, en önemli yere sahip olan kişi, Kozan Mebusu Arif Saim Bey’dir. Arif Saim Bey’in yanı sıra romanda yer alan devlet memurları; Tapucu Zülfü, Müstantık Rüştü Bey, Taşkın Halil Bey, Molla Duan Efendi, Yüzbaşı Faruk, Asım Çavuş, Onbaşı Kerviş Ali... gibi isimlerdir. Romanda, birkaçı hariç, devlet adamları da tıpkı ağalar gibi kendi çıkarını düşünen, hileyle, zorbalıkla köylünün malına el koyan, hak hukuk tanımayan tiplerdir. Bunların başında da Arif Saim Bey gelir.

Arif Saim Bey, Mustafa Kemal’in en yakın adamıdır. İçini toprak sevdası bürümüşü olan bu adam, bir milletvekilidir. Cephelerde kan dökmüş bir insan olarak(?) kendisine daha fazla, daha fazla toprak verilmesi gerektiğini düşünür: “Arif Saim Beyin beğenip satın aldığı çiftliğin tapusu ancak iki üç bin dönümü kapsıyordu. Arif Saim Bey gibi cephelerde kan dökmüş, Paşaya en yakın bir arkadaş olmuş, milli kahraman payesine ulaşmış bir insana bu kadar toprak yeter miydi? Gerçekten ayıptı. Bu pay dilenci payıydı. Bir milli kahramanı insan kendisi de olsa bu dereceye düşüremezdi.” (İM 2, 2004: 165)

Vatan için kanını dökmüş, milli kahraman olmuş olan Arif Saim Bey, yaptıklarına karşılık vatanın kendisine borçlu olduğunu düşünmektedir. Yaşar Kemal bu noktada kara mizaha yer vererek, sahte kahramanlık taslayanları yerden yere vurmaktadır.

Hatta daha da çirkinleştirerek bu sahte kahramanları temsil eden Arif Saim Bey'i ve beraberinde Tapucu Zülfü'yü Fransız işbirlikçisi olarak göstermekten de çekinmemiştir:

“Uzun bir süre Fransızların buyruğunda çalıştıktan sonra, her ikisi için de Kuvayı Milliyecilere katılmak kolay olmamıştı. Ama Zülfünün cin gibi akli her bir zorluğu yenmiş, bunlar da Millicilerle birlikte savaşa katılmışlardı. Arif Saim Bey almış yürümüş, Başkumandan Paşanın en güvendiği üç adamından birisi olmuştu. Zülfüye gelince o, devlette hiçbir şey istememiş, salt ilçe tapuculuğunu ona yeniden vermelerini istemişti. Ve başta Arif Saim Bey olmak üzere, Toros dağlarında müstevliye karşı kanlarını akıtmışlara, kanlarının karşılığı, her avucu bir kan eder toprakları büyük bir uzmanlık rahatlığıyla pay etmişti. Bu kan pahası topraklardan en büyük pay da Arif Saim Bey'le canı biraderi Zülfüye düşmüştü.” (İ.M. 3, 2004: 37).

İşte vatan için kan akıttığını iddia edenlerin; karşılaştığında vatandan bir şeyler umma yüzüzlüğünde bulunanların gerçek yüzü budur. Değil kan akıtmak, düşmanla birlik olacak kadar alçak, vatan haini olarak gösterilmektedirler.

Arif Saim Bey, işi kılıfına uydurarak yürütür. Almak istediği bir toprağı kimsenin haberi olmadan açık artırmaya çıkarttırır. Çok büyük miktardaki toprağı böylece çok ucuza kendisi kapar. Aynı hileyle Arif Saim Bey, Kimsecik üçlüsünde de karşımıza çıkar. Orada da Y.K.'da bir Ermeni çiftliği olan Panoysan çiftliğini, kimseye haber vermeden, kendi adına İsmail Ağa'ya aldırır. İsmail Ağa ölünce fakirleşen ailesiyle hiç ilgilenmediği gibi hiçbir harcama yapmadığı çiftliği onların elinden alır. Böylece, devletin en başındaki insanların bile zavallı halkı sömürdüğü anlatılmak istenmiştir. Arif Saim Bey yaptıklarının hesabını Paşa soracak olursa, ona sunulacak yüzüzlükleri de tasarlamıştır: “Arif Saim Bey bundan sonra toprak yağmacılığına bir kulp bulmuştu. Çukurova'da döndürdüğü dolapları eğer Paşa duyar da kızarsa: ‘Paşam’ diyecekti, ‘halk çalışmalarımıza bir Cemile olarak bana, aynen size yapılan hediye gibi birazcık toprak parçası hediye etti. Derebeyler beni çekemediklerinden dolayı size şikâyet ettiler. Halkın bu cemilesini nasıl kabul etmeyebilirim!’” (İ.M. 2, 2004: 163) Bu ifadelerden anlaşılıyor ki; Paşa da benzeri bir durumla eleştiriliyor. Çünkü Arif Saim Bey, kendi suçunu örtbas edebilmek için Paşa'ya kendisine de hediye verilmiş olduğunu söylemeyi tasarlamaktadır.

Kaymakam:

Ali Safa Bey kendisine toprak vermedikleri için öfkelendiği Vayvay köylülerini köyden çıkarmak istediğinde hileli belgelerle Kaymakamı da kendisinin haklılığına inandırır. Ali Safa Bey'in çıkarları doğrultusunda hareket eden Kaymakam gülünç hallere düşer. Köylü, köyün dedeleri tarafından kurulduğunu iddia edince, Kaymakam onlara hakaret eder. Kestikleri kurbanı da reddeder: “Köpekler yesin onların kurbanlarını, köpekler! Yalancıların, utanmazların kurbanlarını... Şu köyü utanmadan yüz yıl önce atalarımız kurdu diyorlar, utanmıyorlar, beni kandırıyorlar. Şu ot yığınını... Dinleyin köpekler, doğru söyleyin şu ot yığınını kaç gün önce yığdınız? Eğer bu ot yığını yüz sene önce yığılmışsa buraya, yüz yıldır bu ot yığını içinde yaşıyorsunuz diye size hakaret etmeli, yüzünüze tükürmeli.” (İ.M. 2, 2004:224) Köylüye böyle hakaret eden, Ali Safa'nın kuklası olan Kaymakam, bu söylediklerinden sonra üst mercilerin olanları duymasından çekinerek pişmanlık duyar. Ali Safa'nın şoföründen bile korkar:

“Sizden çok çok rica ediyorum. Şoför Beyefendi bugünkü hareketimizi, benim haklı öfkemi Arif Saim Beye ağızlarından kaçırırlarsa... Çok çok rica ederim. Onun ağzını kapatmanın bir yolunu bulamaz mısınız?” (İ.M. 2, 2004: 224) Koca devletin Kaymakamı bir şoför karşısında böyle aciz, basit kalmış, alçalmıştır. Yaptıklarının hukukî olmadığı kendisi de farkındadır ki, şunları ekler: “Şu köylüler, köylerinde kalsalar olmaz mı? Bir yolunu bulsanız. Yahut da ben karışmasam da siz kendi tedhiş usulünüzce köylüleri kaçırsanız?” (İ.M. 2, 2004: 225) “Bana dokunmayan yılan bin yaşasın” tabirince, Kaymakam, kendi koltuğunu korumak pahasına her şeye göz yumabileceğini Ali Safa'ya hissettirir.

Arif Saim Bey'in kendisinin köylüye hakaret ettiğini duyup sinirlenmesinden korkan Kaymakam'a Şoförün söyledikleri de ilginçtir: “Yok Beyim, ne sert, çok yumuşak, çok insanca davrandınız. Bizim Arif Saim Bey onları dayaktan geçirir. Arif Saim Bey der ki köylü kısmı yalnız be yalnız dayaktan anlar. Bey Akmezar köylülerine çok kızdı. Çoğunu vurdu vurdu öldürdü.” (İ.M. 2, 2004: 226) Şoför bunları söylerken bile Kaymakam onun bir casus olduğunu ve kendisiyle alay ettiğini düşünür ve çok korkar. Devletin bir kaymakamı bu derece gülünç ve ödlele bir tip olarak çizilir.

Jandarmalar:

Ağalar, beyler, devlet adamları hep birlikte sıradan halkı ezmeye uğraşırken, halk onları şikâyet edecek bir merci bulamaz. Jandarmalar da hep ağalarla, beylerle beraber hareket etmektedirler. Ali Safa Bey bin bir hile ile köylünün toprağını elinden almak için araya eşkıyaları sokar. Böylece Ali Safa'nın yaptıklarını herkes bilmesine rağmen jandarmalar Ali Safa'ya tek söz söylemez, eşkıyaların peşine düşerler. Hamza Ağa köye geldiğinde halka olmadık zulümleri yaşatırken jandarmalar onun ziyafetinden memnun kalarak yaptıklarına ses çıkarmazlar: “Sonra Kel Hamza köye candarmalar getirdi. Çavuşlara, onbaşılara her gün kuzular kızartıp rakılar içirtti.” (İ.M. 2, 2004: 153) Hürü Ana Memed'e onun ziyafetlerini böyle anlatırken, bir başka yerde de şunları söyler:

“... Bir de ardında hükümeti var Hamza'nın yedi saray dolusu. Hükümet Hamzaya ne diyecek, eline sağlık Hamza diyecek.” (İ.M. 2, 2004: 267) Bu şekilde ağaların, beylerin ekmeğine yağ süren jandarma, köylüyü dayaktan öldürür. Özellikle Onbaşı Kertiş Ali bu iş için yaratılmış biridir. Köylü, jandarmanın, hükümetin eziyetinden de ayrıca dert çeker. Ali Safa Bey, topraklarını zorla almak istediği Yobazoğlu'nun evine ateşe verip sonra da bunu Yobazoğlu'nun üstüne atınca jandarmalar onu iyice dövüp bir de köyden çıkmak zorunda bırakırlar:

“... Sen Vayvay köyünde kalırsan, bir daha bu karakoldan ölü çıkar. Bey öyle söyledi. Evini de bir daha yakarsan sen bilirsin bu seferlik Ali Safa Beyin ricası üzerine bırakıyorum.” (İ.M. 2, 2004: 58) Ali Safa Bey'in yaptığı haksızlık karşısında kapısı çalınabilecek tek yer olan jandarma, Ali Safa Bey'den de beterini yapmıştır. Ümitsizlik içindeki Yobazoğlu şunları söyler: “Hükümet beni sürgün etti. Hükümete güç mü yeter. Beni öldürdü hükümet. Söyleyin hükümetlen, başa çıkılır mı? Çıkılmaz. Açık alınla çıktık on yılda her savaştan. Hükümetle başa çıkılır mı?” (İ.M. 2, 2004: 59) Hükümetten ümidini kesen tek kişi değildir Yobazoğlu. Vayvay köyü Ali Safa tarafından kurşunlatılırken köylüler şunları konuşurlar: “Seyfali: ‘Şimdi beş altı kişi atlanıp karakola gidip şikâyet edeceğiz. Karakoldan sonra da Valiye tel çekeceğiz. Oradan da Mustafa Kemal Paşaya tel çekeceğiz, dedi.

Koca Osman bu sözlere uzun uzun, karnı tuta tuta, öksüre öksüre bir iyice güldükten sonra: ‘Ulan Seyfali, saf olduğunu bilirdim ama bu kadar saf olduğun da aklımın köşesinden geçmezdi. Ulan Seyfali, ananı belleyen kadı, kime şikâyet edeceksin?

Ananı belleyen kadı.’ ” (İ.M. 2, 2004: 86) Halk ağalara, beylere karşı koyamaz onların elinden kan ağlarken, başvuracak bir merci bulamaz. Devletin en alttan en üste bütün kademelerinde bir kokuşmuşluk vardır. Hatta başkalarını şikâyet etmek bir yana, hükümet daha zalim davranır. Köylüler, birbirlerine, “Hükümet, beterin beteri.” (İ.M. 2, 2004: 379) demekten kendini alamaz. İ.M. 4’te Şakir Bey’in rüşvetini kabul edip usulsüz çeltik ekimine yardımcı olan da yine jandarmalardır.

4.3.4. Din Adamları

Romanda İnce Memed’le din büyükleri arasında sıkı bir ilişki gözlenmektedir. İnce Memed, çeşitli din büyükleri tarafından desteklenmektedir. Böylece Memed’in yaptıkları, yapacakları, dinî açıdan da meşrulaştırılmaktadır. Dini temsil edenlerden romanda en ön plana çıkanlar Ferhat Hoca ve Anacık Sultan’dır.

Ferhat Hoca:

Ali Safa’ya karşı direnerek hapse girmiş çıkmış bir imamdır. Vayvay köyünün imamı olan Ferhat Hoca zulme karşı sessiz kalamayan, baş kaldıran insanlardan biridir. Ancak o da İnce Memed gibi halim selim bir insandır. Herkesin sevip saydığı, güvendiği bir kişidir. Koca Osman, çok sevdiği Memed’i evinde gizlerken bunu birilerine anlatma ihtiyacıyla yanıp tutuşur. Birilerine söylesen, ağaların, jandarmanın durumu öğreneceğinden de çekinir. Kimselere güvenemez. Bir Ferhat Hoca’ya güvenebileceğini düşünür: “... İlle de ağaların, beylerin gülüşleri geliyordu gözlerinin önüne. Memedi bir gözünden bir gözüne güvenmeyeceksin. Ama söylemese de olmaz. Şu Ferhat Hocaya, Kuran üstüne bir yemin ettirip söylemeli mi? Hocaya falan benzemiyor. Yiğit adam, Ferhat Hoca. Çok güngörmüş, çok geçirmiş.” (İ.M. 2, 2004: 84) Koca Osman’ın “Hocaya falan benzemiyor. Yiğit adam, Ferhat Hoca.” Gibi ifadelerinden onun alışılmış hoca tipinden uzak bir kişiliği olduğunu anlıyoruz. İkiyüzlü, yobaz, fırsatçı bir hoca değildir o. Yiğit, mert, güvenilir bir insandır. Ferhat Hoca zulme karşı sessiz kalmaktan hoşlanmaz. Hatta köylüyü de tetikleyici bir rol oynar. Onlara sahip olduğu imamlık rütbesini de kullanarak yapılan zulümlere karşı koymak gerektiğini anlatır: “Yılmış adam Allahın makbul kulu değildir. Yılmış, korkmuş, ürkmüş insan kadar kötü bir mahlûk halk etmemiştir yaradan. Dünyada cehennemden hiç çıkmayacak, ebedi yanacak bir yaratık, yılmış adamdır. Allahın en edna bir kulu korkmuş adamdır, kormuş adam insanlığın yüz karasıdır.” (İ.M. 2, 2004: 88)

İmam olan bir kişinin olaya dinî açıdan bakması gayet normaldir. Dinine bağlı köy halkı da bu dilden büyük ölçüde anlayacaktır. Başka şekilde harekete geçirilimeyen mazlum köy insanı, dini inançları söz konusu olunca işin ciddiyetini anlayacaktır. Yaşar Kemal Türk insanının bu yönünü bilerek Ferhat Hocayı bu şekilde konuşturmuştur. Ferhat Hoca, roman boyunca İnce Memed'in yanında olmuş, hatta onun çetesine girmiş, Memed'in sağ kolu olmuştur. İ.M. 4'te İnce Memed, düze inip Akyalı'ya yerleştiğinde Ferhat Hoca, Memed'in yerine geçer, çetenin lideri olur. Yani artık o da bir eşkıyadır. İmamlıktan eşkıyalığa bir geçiş yapmıştır. Onun bu davranışı eşkıyalığı onayladığını gösterir. Ama bu sırada bir eşkıyalığı onayladığını gösterir. Ama bu sırada bir eşkıyalık değildir. Başından beri söylediğimiz gibi, o da bir “erdemli eşkıya” olmuştur. Ferhat Hoca aslında çeteye katılmadan önce de “erdemli eşkıya” gibi “zenginden alıp fakire vermiş” bir kişidir. Bunu İM, köylülerden öğrenir: “Memed anladı ki bu köylüler, yakın köyler hocayı ermiş eylemişler, onu kutsuyorlar. Sebebini de öğrendi. Ferhat Hoca kıtlık yılında üç arkadaşıyla, bu köye sığınmış, yol kesmiş, Kayseriden, Develiden, Sivastan, köylerden zengin evleri basmış, sürüler talan etmiş, getirmiş bu köylerin aç insanlarına dağıtmıştır. Gücünün yettiğince de buralardaki aç asker kaçağı sürülerinden onları korumuştur.” (İ. M. 3, 2004: 543) Bu durum gösteriyor ki İnce Memed'le tanışmadan önce de Ferhat Hoca'nın yaratılışında vardır “erdemli” eşkıyalık.

Anacık Sultan:

Kırkgöz ocağının sultanıdır. İnce Memed yaralandığında Hürü Ana onu Anacık Sultan'a getirir. Anacık Sultan da bir din büyüğü olarak, İnce Memed'i geri çevirmez, onu iyileştirir. Hatta Memed'e tılsımlı yüzük, gölek ve kılıç verir. Battal Ağa İnce Memed'e bu yüzüğü gördüğünde, Anacık Sultan'nın kendisini çok önemseydiğini, bu yüzüğün ermişlerden başkasına verilemeyeceğini söyler. Kısacası Anacık Sultan da İnce Memed'i desteklemiştir.

4.3.5. Köylüler

Köylü; ağalar, beyler ve hükümet tarafından ezilmekte, sömürülmektedir. Bütün çekilenlere rağmen de karşı koyamayacak kadar zavallı, pasiftir. Onlar sessiz kaldıkça zulmedenler daha çok artırır zulümlerini. Romanda birçok yerde ağalar, beyler tarafından Türk köylüsünün bu pasifliğine dikkat çekilir: “Arif Saim Bey gene gülmüş:

‘Köylüler ayaklanamazlar. Türk köylüsünde öyle bir kabiliyet yoktur.’ diye karşılık vermişti. ‘Ayaklanamaz. Onda öyle bir gelenek yok.’ ” (İ.M. 2, 2004: 343)

“Arif Saim Beyin yüzü ciddileşti. Bastonunu sıkıca kavradı: ‘Bakın arkadaşlar’ diye yeniden başladı. ‘Bakın arkadaşlar bir İnce Memed değil, yüz bin İnce Memed olsa, böyle yüz bin de dağlarda dolanan atı bulunsa bu halk başkaldıramaz. Bizim halkımız binlerce yıldan bu yana yoksulluk çekmiş, ezilmiş, çiğnenmiş, bütün insan olma gücü elinden alınmış bir halktır. Böyle bir halk değil başkaldırmak, korkusundan gözünü bile açamaz, siz keyfinize bakın. İnce Memed de birkaç gün dağda dolaşsın bakalım. Fazla telaşlanmışsınız, telaşlanmayın.” (İ.M. 4, 2004: 407) Halkı temsil etmekle görevli bir mebus bile böyle düşünmektedir. Halkın sessiz, pasif oluşundan yararlanılabildiği kadar yararlanmak gerektiğini, onları sömürülebildiği kadar sömürmek gerektiğini ifade etmektedir. Şakir Bey de Türk köylüsü için şunları düşünür: “... hep, hep Zeki Nejad vatan haininin iğvasına bağlıyordu. Yoksa bu, bu aslan Türk köylüleri, bu munis, bu eline vur da ekmeğini elinden al, bu ipten ince de pamuktan yumuşak köylüler hiç ekmek yedikleri sofraya bıçak sokarlar mıydı? Çeltikçiler onlara, az ya da çok para veriyorlardı. Sıtmadan, bundan önce olduğu gibi, bundan sonra da kıvrınacaklardı. Bu onların kaderiydi. Çocukları da ölecekti. Ve de ölmeliydi. Yoksa o kadar ürer, o kadar ürerlerdi ki, çünkü her köylü kadını en az on iki çocuk doğuruyordu, birkaç yılda bu Türk köylüleri dünyayı alıverirlerdi. (...) Bu alçak, bu köpek, bu vatan haini Zeki Nejad eşek arılarının deliklerine çöp sokuyor, o yumuşacık, uyuşuk, deliklerinde kaskatı kesilmiş, kanatlarını oynatamayan arılar, kıpkızıl, yalım gibi kesilip dışarı uğruyorlardı.” (İ.M. 4, 2004: 269)

Şakir Bey de köylünün pasifliğinden yararlanmayı düşünmektedir. Bu nedenle de onları uyandıran Zeki Nejad’a öfke saçmaktadır. Yaptıklarını da haklı göstermek için olanların, köylünün kaderi olduğunu, ölmelerinin gerekliliğini ifade etmektedir. Ona göre köylü, eline vurup ekmeğini alabileceği insanlardır. Uyuşuk, kanatlarını oynatamayan arılara benzemektedirler.

Romanın birkaç yerinde köylülerin bu pasifliği ve ağaların, beylerin onların bu yönlerinden yararlanmaya çalıştıkları irdelenmiştir. Bu köylünün dayaktan anladığı, üzerlerinden sopanın eksik edilmemesi gerektiği de belirtilmiştir. Bu kadar pasif olan, kendisini savunmayı beceremeyen köylü insanını harekete geçirecek birileri lazımdır. İşte İnce Memed, Ferhat Hoca, Zeki Nejad gibiler bu işi yüklenmiş insanlardır. Köylü de onları çok sevmekte, onlara aşırı bir güven duymaktadır. İnce Memed’i çok seven köy

insanı onu tek kurtarıcı olarak görmüş, evlerinde gizlemiş, canları pahasına da olsa onu ele vermemişlerdir. Ağalara karşı takındığı tavırdan dolayı onu alkışlamışlardır. Abdi Ağa'yı öldürdüğü haberini aldıklarında onu yere göğe sığdıramamışlardır. “Bizim İnce Memedimiz’ (...) ‘Onun böyle bir adam olacağı çocukluğundan belliydi.’ (...) ‘Memedin düğününü beş köy yapacak’ (İ.M. 1, 2004: 325-326) İnce Memed’i böylesine seven, onu yere göğe sığdıramayan halk, işine gelmeyince de onu yerden yere vurur. Köy insanı, romanda çok defa çıkarı doğrultusunda tavır takınan “dönek” tipler olarak çizilmiştir.

Abdi Ağa ölünce bir süre ettiklerini biçtiklerini kimseye vermek zorunda olmayan, bolluk içinde yaşayan köylü, Hamza Ağa gelince Abdi Ağa günlerini aramaya başlarlar. Hasan Ağa'nın bin beter zulmü karşısında ezilen halk, bu sefer İnce Memed’i suçlamaya, Abdi Ağa'yı ermişleştirmeye başlar:

“‘Çarpık Memed’

‘Ağamız bize ne yaptı iyilikten başka?’ ‘Ne dedin de kıydın ağamıza?’

‘Seher yeline benzerdi.’

‘Adı güzel Muhammed’in ak suyuna benzerdi.’ ‘Aaah, Ağamız Abdi Ağa!’” (İ.M. 2, 2004: 271-272)

Çaresiz kaldıkları için Hamza Ağa'yı bile haklı görmeye başlarlar:

“Bunca yıl adamların toprağını ettik, biçtik. Şimdi Hamza Ağamız, toprağın sahibi geldi, geri aldı topraklarını. Gene de Allah razı olsun, ambarlarımız tahıl dolu, ineklerimiz çifte buzağılı, peteklerimiz ballar taşıyor, öküzlerimiz, atlarımız çifter çifter... Ağasız köy olur muymuş, başsız beyinsiz kaldık, birbirimize düştüydük. İyi ki geldi Hamza Ağa, azıcık daha gecikseydi birbirimizin gözünü oyacaktık. İyi ki tez gününde ulaştı Hamza Ağa da dizginleri eline aldı.” (İ.M. 2, 2004: 240) “Denize düşen yılana sarılır” hesabı köylü de karşısındakine gücü yetmeyince, onun suyundan gitmenin onun gazabından kurtulmak olduğunu düşünmektedir. Bu nedenle de Hamza Ağa'ya karşı koyamayınca onun hoşuna gidecek şekilde konuşurlar. Çiçeklidesi'nde de Mahmut Ağa İM ve çetesini yakalayınca köylüler İM için çok üzülürler. Kadınlar hep birden harekete geçip nöbetçilerin elinden çeteyi kurtarırlar. Karşılığında Mahmut Ağa'nın zulmüne uğrayıp köyden kovulunca İnce Memed'e demediklerini bırakmazlar: “ ‘Yıktı viran etti köyümüzü.’ (...) ‘Gelmez olaydı da Çiçeklidesine İnce Memed!’ ‘Görmez olaydık o devrilesi boyunu.’ (...) ‘Mezar yüzü görmeyesi.’” (İ.M. 3, 2004: 598-

599) Dört ciltte de köylü bu şekilde döneç olarak ele alınmıştır. İşine gelince eşkıyadan yana, işine gelmeyince ağalardan beylerden yana olmuştur.



BÖLÜM V

5. SONUÇ VE TARTIŞMALAR

“Yaşar Kemal’in İnce Memed Romanının Eleştirel Pedagoji Bakış Açısından İncelenmesi” adlı çalışmamızda romanda yer alan karakterler eleştirel pedagoji bakış açısından incelenmiştir. Bu amaçla öncelikle yetişkin eğitimi ve edebiyat arasında ilişki kurmaya yönelik olarak epistemolojik bir çerçeve çizilerek yazarın dört ciltlik İnce Memed romanında yer verdiği karakterler; direnişin temsilcileri, eşraf ve ağalar, bürokratlar, din adamları, köylüler olarak sınıflandırılarak yetişkin eğitimi pratiklerinden elde edilmiştir. Çalışmada eleştirel pedagoji bakış açısı daha kapsayıcı bir çerçeve sunduğundan tercih edilmiştir. Çalışmanın esasını oluşturan örnek olay bütünüyle bir yazarın hayalinin eseri olma durumu, sosyal bilimlere nüfuz etmiş olan sadece yüzeydeki görünümleri açıklamaya çalışma sorununu da yanında getirmiştir. Sosyal bilimler, burjuva düşünüşünün bütünlüğü parçalama ve uzmanlaştırma yönündeki eğiliminden bağımsız değildir. Bütünlüklü bilginin, bilim, felsefe-sanat şeklinde parçalanmış olması, her bir bilgi formunu özerkleştirdiği ölçüde gerçeği anlama ve açıklama önünde engel teşkil etmektedir. Bu yüzden farklı bilgi formları arasında ortak bir dil geliştirmenin, söz konusu engellerin en aza indirilmesi anlamına geleceğini söylemek çok da yanlış olmayacaktır. İnsana dair bir bilgi alanı olarak edebiyat ise, belki de sosyal bilimlerle ilişki kurmaya en yatkın sanattır.

Çalışmamızda, yer verdiğimiz Yaşar Kemal, yaşantısını ve edindiği bilgi birikimini eserlerinde yansıtmıştır. Eserlerinde folklorik malzeme oldukça fazladır. Göçebe hayatını ve çiftçiliği yakından tanıyan ve çok değişik işlerde çalışmış olan yazar, bunları da eserlerinde başarıyla kullanmıştır. Genellikle sömürenlerle sömürülenlerin dünyasını ele almış; devlet mercilerindeki kokuşmuşluğu, rüşvetçiliği gözler önüne sermiştir. Bunları işlerken, gözlemcilik yönünü kullanarak güçlü doğa betimlemeleriyle eserlerini zenginleştirmiştir. Sade bir Türkçe ve akıcı bir dil kullanan yazar, yerel söyleyişlere de yer vermiştir. Eserlerindeki en belirgin tiplerden biri “ağa” tipidir. Köylü halkı ezen, onları çalıştırıp çalıştırıp, kazançlarına el koyan bu ağaların sonu gelmez. Biri öldürüldüğünde her şeyin düzeleceğine inanan çaresiz köy halkı, öldürülenin yerine daha

beteri gelince tamamen ümitsizliğe düşer. Kimi zaman ağaların yüzünden aç kalırlar, ölümle yüz yüze gelirler.

Halka zulmeden sadece ağalar değildir. Halkın elindeki toprağa göz diken, usulsüz çeltik ekimi yaparak insanların ölümüne sebep olan beyler de çokça yer alır romanda: Ali Safa Bey gibi, Şakir Bey gibi... Devlet adamları, ağalar ve beylerle birlik gösterilmektedir. Freire'nin "*sektar*" olarak tanımladığı bu durum özellikle Ali Safa Bey örneğinde görülmektedir. Onlar da kendi çıkarları için köylü halka zulüm ederler veya edilmesine göz yumarlar. İ.M. romanında bir milletvekili olan Arif Saim Bey, bürokratların yakınıdır ve bu konumunu, çıkarları doğrultusunda kullanır. Arif Saim Bey ve onun gibiler vatanı kendilerinin kurtardığını ve bunun karşılığında en çok toprağa kendilerinin sahip olması gerektiğini iddia ederler. Ancak yazar, bu tip insanların Fransız işbirlikçisi olduğunu, savaş sonrası haksız kazanç elde ettiklerini okuyucuya hissettirir.

Romanda, köylüler toprak sahibi olsa da "topraksız" kalan sessiz bir yığın olarak karşımıza çıkmaktadırlar. Toprakların tamamı ezen unsur olan Abdi Ağa'ya aittir. Zaman içinde ezilenlerin temsili olan dönüşüm gerçekleştiren İnce Memed de bir başkaldırı öznesidir. Kişisel öğ alma amacı bir süre sonra tüm köylünün, ezilenlerin sesi olarak yankılanır. İlk başta topraksız bırakılan köylü Memed, zaman içinde bilinçleşir, olgunlaşır ve dönüşür.

Anlatıda, İnce Memed başkaldırının mecbur adamıdır. Suskunluk sarmalının özellikle geçimini tarımla sağlayan coğrafyalarda tüm ahaliye çöktüğü bir bağlamda, halkın perspektif dönüşümünü sağlayan bir karakterdir İnce Memed. Cumhuriyetin ilk yıllarındaki Türkiye manzarası açısından da son derece önemlidir. Yeni emeklemeye başlamış bir rejimin ilk yıllarında, ağalık-beylik düzenin kemikleştiği ve terk edilemediği, bal tutanın parmağını yaladığı bir dönemde yaşanan, haksızlıklar, halkın panoraması bu karakter üzerinden anlatılmıştır.

Romanın yazarı, kendi ifadesiyle "*içinde başkaldırma kurduyla doğmuş*" bir insandır, çünkü dünyada var olan her şeyin herkes için olduğunu düşündüğü için insandır. Tıpkı Paulo Freire; Ezilenlerin Pedagojisi kitabını "*Ezilenlere ve onlarla acı çeken, onların safında mücadele edenlere*" ithaf etmesi gibidir. Bu çalışmanın ruhunu da yazdıklarıyla ezilenlerin safında mücadele eden Yaşar Kemal almıştır.

Eserin bağlamına tekrar baktığımızda, cumhuriyet'in kuruluşunun henüz ilk yıllarıdır, kargaşa ve kaos ortamı devam etmektedir. Halk ve yoksul köylüler kendi kaderine terk edilmiş, eşraf ve ağalar toprak kazanma ve köylüyü sömürme yarışına girmiş, yöneticiler de eşraf ve ağalarla iş birliği yaparak, her biri bir yandan halkı ezmektedir. Böylesine zorlu ve acımasız bir düzene karşı koymak, ezilen halkı farklı çözümler üretmeye sevk etmiştir. Ya kaderlerine razı olup ezilmeye devam etmek, ya doğaüstü, dini güçlere sahip birinden medet ummak, ya da bir kahramana sığınmak en iyi yoldur. Bulacakları kahramanı, olağanüstü özelliklerle süsleyerek kendilerine bir kurtuluş umudu yaratacaklardır. İşte bu kişi İnce Memed olacaktır. Diğer önemli bir konu ise, iki farklı eşkiyalık kavramının vurgulanmasıdır. Romanda, halka zulüm eden, soyup soğana çeviren, güçlü eşraf ve yönetim ile iş birliği yapan soysuz eşkiyalardan ve halkı soygunculardan, vurgunculardan koruyan, onlara sahip çıkan, doğruluktan ve dürüstlükten taviz vermeyen, onların kurtarıcısı olan soylu bir eşkiyadan bahsedilir.

Anlatının her cildinin başlangıcında farklı bir dikenin tasvirini yapmış, ilk ciltte “çakırdikeni”, ikinci ciltte “karaçalı”, üçüncü ciltte “keven diken”, dördüncü ciltte “devedikeni”; yine her cildin sonunda köylüler bu dikenleri yakmışlardır. Bu dikenler sembolik bir anlam taşımaktadır. Dikenler, köylüye kötülük eden zalim, gözü dönmüş ağaları, yöneticileri, askerleri sembolize etmektedir. İnce Memed her cildin sonunda halka zulmeden ağaları öldürür, köylüler de bu dikenleri ateşe verirler.

Anlatının tarihine baktığımızda kullanılan dil, köylünün ezilme biçimi, ezen unsurların durumu dünyanın bambaşka topraklarında da karışlığını bulan evrensel bir problem olarak görmekteyiz. Anlatının ilk olarak 1950'li yıllarda ortaya çıktığını görmekteyiz. Bu yıllar eleştirel pedagojinin de kendini gösterdiği yıllar olmuştur. Freire'nin eğitim felsefesi konusundaki düşüncesini ilk kez 1959'da Recife Üniversitesi'ndeki doktora tezinde ifade ettiği görülmektedir. Bu tarihler Latin Amerika köylülerine dair, köylünün özellikle tarım işçilerinin suskunluk sarmalını ve sessizlik kültürünü gözlemleri ve görüşme notlarından okuduğumuz Freire ile benzerdir.

Sartre ve Mounier'ye, Erich, Fromm ve Louis Althusser'e, Ortega y Gasset ve Mao'ya, Martin Luther King ve Che Guevara'ya, Unamuno ve Marcuse'e. vb. bu kişilerin bakış tarzlarından, tamamen kendine ait ve Latin Amerika'nın somut gerçekliklerine cevap vermeye çalışan bir eğitim perspektifi geliştirmeye çalışan Freire, bu perspektifi tarım işçileri ile yaptığı görüşmelerden, topraksız köylüleri gözlemlemekten elde

etmiştir. Bizim topraklarımızda birkaç eleştirel pedagoğ dışında bu görevi, halkın dönüşmesi gerekliliğini kurgu eserler üzerinden Yaşar Kemal anlatmıştır. İnce Memed karakteri, Freire'nin de bahsettiği “yeni bir bilince” kavuşmuştur. Eleştirel bilincin uyanması, sosyal hoşnutsuzlukların ifade edilmesinin yolunu hazırlar, çünkü bu hoşnutsuzluklar baskıcı bir durumun gerçek bileşenleridir.

Eleştirel pedagoji açısından insan yaşamı içerisinde “insanlaşma” ya da “insandışılaşma” bilinç hallerinden birini tercih eder. Bu hali tercih etmeden önce de şüphesiz etrafına bakışı, bu bilinç uyarıcıları dikkate değerdir. Sadece ezilenlerin, perspektif dönüşümlerini sağlamış olmaları da yeterli değildir. Kendilerini ezenlere karşı da onlarda da bir değişim sağlamak, ezenleri de özgürleştirmek gereklidir.

Anlatıda, İnce Memed karakteri kendini ezilenlerin bir kurtarıcı olarak görmez ama kendini ezilenlerin safında dövüşmekle yükümlü kılar. Ezilenlerin safında onlara destek olur. *Ezilenlerin Pedagojisi*'nde, Freire'nin üzerinde durduğu ezenlerin de “alt ezenler” haline gelme eğilimi, anlatıda kendini göstermiştir. Köylüler Ağa'ya karşı örgütlenmek yerine, diğer köylüleri, ezilenleri Ağa'ya/ sisteme şikâyet etmektedirler. Tam bu noktada, yazarın anlatıda üzerinde durduğu ve eleştirel pedagoğlarla aynı paralellik arz eden bir durum tekrar açığa çıkmış olur: ezende de bilinç oluşturma, dönüştürücü olmak. Örnek alınan, insanlık modeli; ezen, erk sahibi bir yanlış rol modelidir. Ezenlerin eylem kuramının bir başka temel boyutudur ve ezmenin kendisi kadar eskidir. Ezen azınlık bir çoğunluğa boyun eğdirdiği ve egemen olduğundan, iktidarda kalmak için çoğunluğu bölmek ve bölünmüş halde tutmak zorundadır. Azınlık kendine halkın birliğini hoşgörme lüksünü tanıyamaz; çünkü bu, hiç kuşku yok ki hegemonyasına ciddi bir tehdit demek olurdu. Dolayısıyla, ezenler, ezilenlerde biraz olsun birleşme ihtiyacı uyandırabilecek her tür eylemi tüm araçlarla (şiddet dâhil) önlerler. Birlik, örgütlenme ve mücadele gibi kavramlar derhal tehlikeli olarak damgalanır. Bu kavramlar elbette tehlikelidir -ezenler için-, çünkü hayata geçirilmeleri özgürleşme eylemleri için gereklidir.

Hümanist ve özgürlükçü bir pedagoji olması bakımından, ezilenlerin pedagojisinin açıkça seçilen iki ayrı aşaması vardır: Birinci aşamada ezilenler, içinde ezildikleri dünyayı deşifre ederler ve praksis aracılığıyla, bu dünyanın dönüştürülmesine kendilerini adarlar. İkinci aşamada ki bu aşamada içinde ezildikleri gerçeklik zaten dönüştürülmüştür, bu pedagoji ezilenlere ait olmaktan çıkar ve sürekli özgürleşme

sürecinde tüm insanların pedagojisi haline gelir. Her iki aşamada da derine inen eylemlerle egemenlik kültürüne, kültürel bakımdan karşı çıkılması söz konusudur. Bu karşı çıkış, ilk aşamada ezilenlerin içinde ezildikleri dünyayı algılama tarzındaki değişim; ikinci aşamada ise devrimci dönüşümle ortaya çıkan yeni düzenin üzerine bir karabasan gibi çöken, eski düzende yaratılmış ve geliştirilmiş mitlerin kovulması yoluyla gerçekleşir. İlk aşamanın pedagojisi, ezilen bilinci ve ezen bilinci problemiyle, ezen insanların ve ezilen insanların sorunuyla ilgilenmek zorundadır. Bu pedagoji, onların davranışını, onların dünya görüşünü, onların ahlâkını göz önüne almak zorundadır. Özel bir problem, ezilenlerin ikiliğidir: Çelişkilidirler, bölünmüşlerdir, somut bir ezme ve şiddet durumunda biçimlenmişlerdir ve bu durum içinde var olmaktadır. Eğitim olanaklarından mahrum kalmış geniş halk yığınları ya zulme boyun eğerler ya da onları kurtacak bir kahraman beklentisi içinde olmuşturlar. Ancak Freire'nin dilediği mücadele, bu tür bir rol değişimi değildir. Onun üzerinde durduğu mücadele, bir özgürleşme mücadelesidir. Şayet ezilenler, ezilmişliklerinden kurtulduklarında ezenler haline gelirlerse, onların getirecekleri yeni düzen de hükmedici bir yapıya bürünmüş olur ve mücadelenin insancıl boyutu kaybolur. Bu da özgürleşmenin gerçekleşmemesine neden olur. Ezilenlere kazandırılması gereken bilinç, içinde buldukları durumun farkında olma ve böylelikle ezenlere karşı mücadele etme gerekliliği bilincidir. Bu bilinç de eleştirel bir pedagoji ile kazandırılabilir. Bu sayede Freire'nin arzuladığı insalcıl dünya düzenine ulaşılmış olacaktır.

Sonuç olarak; Yetişkin Eğitimi Programı çatısı altında hazırlanan bu çalışma, *İnce Memed* eserinin edebi yönünden ziyade bu eseri bir öğrenme kaynağı olarak, anlatının olay örgüsünde yer alan karakterlerin bilinçlenme süreçleri üzerinde ısrarla durulmuştur. İnce Memed'in isyanı, başkaldırısıyla kendi gerçekliğiyle yüzleşen topraksız köylülerin, geniş halk kesiminin anlam perspektiflerinde birtakım dönüşümlere yol açmıştır. Eserde de görüldüğü üzere kolektif toplumsal eyleme yol gösteren perspektif dönüşümü için toplumsal normların, dil kodlarının ve egemen ideolojinin eleştirisi gerekir. Toplumsal örgütlerin eleştirisi ise epistemik ve psikolojik kodları sorgulamayı hedef almalıdır. Öğrenmeye direnme ise, bizim anlam yapımıza/referans çerçevemize uymadığı durumlarda ortaya çıkar. Bu durum anlam yapılarının sınırlarını işaret eder ve ezilenlerin özgürleşmelerini sağlayacak bir pedagoji baş kaldırır ve halkın birlikte örgütlü hareket etmesi halinde olduğunda mümkün olabilmektedir.

KAYNAKÇA

- ADORNO, Theodor W. (2004). Edebiyat Yazıları. Sabir Yücesoy ve Orhan Koçak (çev.). 1. Basım. İstanbul: Metis Yay.
- AKSİT, Bahattin. (1985). "Gelişme mi Evrimleşemeyen Karmaşıklık mı". ? Köy, Kasaba ve Kentlerde Toplumsal Değişme. Ankara: Turhan Kitabevi, 1985. ss.121-140.
- AKSİT, Bahattin ve Çağlar Keyder. (1985). "Kırsal Dönüşüm Tipolojisi". Köy, Kasaba ve Kentlerde Toplumsal Değişme. Ankara: Turhan Kitabevi, 1985. ss.87-104.
- AKSOY, Suat. (1969). 100 Soruda Türkiye'de Toprak Meselesi. 1. Baskı. İstanbul: Gerçek Yayınevi
- AKYÜZ, H. (1991). Eğitim Sosyolojisinin Temel Kavram ve Alanları Üzerine Bir Araştırma, İstanbul, MEB Yay.,
- ALTHUSSER, L. (1989). İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları, (Çev. Yusuf Alp ve Mahmut Özışık), İstanbul, İletişim Yay.
- APPLE, W. Michael, GIROUX, A. Henry, MCLAREN, Peter, FREIRE, Paulo and HARVEY, David (2009). Eleştirel Pedagoji Söyleşileri, İstanbul: Kalkedon Yay.
- APPLE, M. W., (1990). Ideology and Curriculum, Routledge New York and London, USA., (Çev. Ergin Bulut), Kalkedon Yay., İstanbul
- ARİSTOTELES, P. (1983). Poetika, Ankara, Remzi Kitabevi.
- AYDIN, İ. (2006). Alternatif Okullar, Ankara, PegemA Yay.
- AYHAN, S. (1988). Halk Eğitiminde Katılma. Yayımlanmamış Doktora Tezi. A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.
- AYHAN, S. (1997). "Paula Freire: Yaşamı, Eğitim Felsefesi ve Uygulaması Üzerine," A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi. Cilt 28, sayı: 22. Ankara, 1997: 193-205.
- AYTAÇ, G. (1990). Çağdaş Türk Romanları Üzerine İncelemeler, Gündoğan

- BALZAC, Honore de. (1985). Köylüler. Zaven Biberyan (çev.). 3. Basım. İstanbul: Oda Yay.
- BAUDRILLARD, J. (1998). Sessiz Yığınların Gölgesinde ya da Toplumsalın Sonu, (Çev. Oğuz Adanır), İstanbul, Ayrıntı Yay.
- BAKER; C. (1995). Zorunlu Eğitime Hayır, (Çev. Ayşegül Sönmezay), İstanbul, Ayrıntı Yay.
- BELGE, Murat. (1997). Marksist Estetik. 1. Basım. İstanbul: Birikim Yay.
- BEŞİKÇİ, İ. (1992). Bütün eserler: Doğu Anadolu'nun düzeni: sosyo-ekonomik ve etnik temeller: 2.-1. basım. Yurt Kitap-Yayın.
- BORATAV, P. N. (1982). Folklor ve Edebiyat. Cilt 1. İstanbul, Adam Yay..
- BORATAV,K (1982). Türkiye’de Devletçilik. 1.Baskı. Ankara: Savas Yay.,
- BÜLBÜL, S. (1991). Türkiye’de Halk Eğitimi. Anadolu Üniversitesi Yay., No: 477,
- ÇALIŞLAR, A. (1986). Gerçekçilik Estetiği. İstanbul: De Yayınevi, 1986.
- ÇİFTLİKÇİ, R, (1993). Yaşar Kemal, İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.
- ÇİFTLİKÇİ, R, (1997), Yaşar Kemal Yazar- Eser- Üslup, Kültür Bakanlığı Yay. Ankara
- CEVİZCİ, A., 1999. Paradigma Felsefe Sözlüğü, Paradigma Yay., İstanbul.
- ÇETİN, N. (2003), Roman Çözümleme Yöntemi, Öncü Basımevi, Ankara
- DELAEGE, J. P. (1999). Yaşar Kemal’in Sözleri: Bir Yapıtın İzini Sürerken, Yasar Kemal’i Okumak, İstanbul Adam Yay..
- DİNO, G. (1978), Türk Romanlarının Doğuşu, Cem Yay., İst.
- DUMAN, A. (2007). Yetişkinler Eğitimi. Ankara, Ütopya Yayınevi.
- EAGLETON, Terry. (2004). Edebiyat Kuramı. Tuncay Birkan (çev.). 2. Basım. İstanbul:
- ECO, U. (2014). Yanlış okumalar. İstanbul, Can Yay..

- ERCAN, Fuat. (2008). Kırsal Yapıda Toplumsal Değişme. 1.Basım. İstanbul: SAV Yay.
- ERCAN, Fuat. (2005). Para ve Kapitalizm.2. Baskı. İstanbul: Devın Yay.
- ERCAN, Fuat. (1998). Toplumlar ve Ekonomiler. 1.Baskı. İstanbul: Sarmal Yayınevi, 1998.
- ERDOST, Muzaffer İlhan (1984). Kapitalizm ve Tarım. 1. Baskı. İstanbul: Onur Yay., 1984.
- EROĞUL, Cem. (2003). Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi. 4. Baskı. Ankara: İmge Yay.
- FİSCHER, Ernst (1993). Sanatın Gerekliği. Cevat Çapan (çev.). 7. Baskı. İstanbul: V Yay.
- FREIRE, Paulo (2000). Yüreğin Pedagojisi, (Çev. Ö. Orhangazi), Ankara: Üyopya Yay.
- FREIRE, Paulo (2006). Ezilenlerin Pedagojisi, (Çev. D. Hattatoğlu ve E. Özbek), İstanbul: Ayrıntı Yay.
- FOUCAULT, M., (1992). Hapishanenin Doğuşu, (Çev. M. Ali Kılıçbay), İmge Yay., Ankara.
- GALEANO, Eduardo. (2006)..Latin Amerika'nın Kesik Damarları. Atilla Tokatlı ve Roza Hakmen (çev.). İstanbul: Çitlembik Yay.,
- GERAY, C. (1978). Halk Eğitimi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yay..
- GIROUX, A. Henry (2008). Eleştirel Pedagojinin Vaadi, (Çev. Umre Deniz Tuna), İstanbul: Kalkedon Yay.
- GIROUX, A. Henry (2009). Dil/Kültürel İncelemeler Alanında Eleştirel Pedagojinin Bir Rolü Var mıdır? Eleştirel Pedagoji Söyleşileri, (Çev. E. Ç. Babaoğlu). İstanbul: Kalkedon Yay..
- GÜRBİLEK, Nurdan. (2017) Mağdurun Dili. 1. Basım. İstanbul: Metis Yay., 2008.HOBSBAWN, E. (1989). Devrim Çağı: 1789-1848. Çev. J. Ergüder-A. Senel. İstanbul.V Yay.,

- GUR-ZE'EV, I., (2005). Critical Theory, Critical Pedagogy and Diaspora Today, Critical Theory and Critical Pedagogy Today, Ed.Ilan Gur-Ze'ev, Studies in Education, University of Haifa, Israel.
- GÜRSEL, N. (2000). Yaşar Kemal: Bir Geçiş Dönemi Romancısı, İstanbul, Everest Yay..
- HACISALİHOĞLU, Elif (2008). “1945-1960 Döneminde Türkiye’de Çalışma Yaşamının Orhan Kemal Romanlarında Temsili”. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi SBE
- HOBBSAWN, E. (1989). Devrim Çağı: 1789-1848. Çev. J. Ergüder-A. Senel. İstanbul.V Yay.,
- HİCKMAN, W. (1980). Yaşar Kemal’in İnce Memed’indeki Geleneksel Temalar. Edebiyat, I(2), 55-68.
- ILLICH, I., (1988). Okulsuz Toplumdan Sonrası, (Çev. Mine Tan), Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, Cilt 21, Sayı:1-2: 283-298.
- ILLICH, I., (1994). Profesyoneller İktidarı, (Çev. Cevdet Cerit), Pınar Yay., İstanbul.
- ILLICH, I., (1995). Sağlık Gaspı, (Çev. Suha Sertabiboğlu), Ayrıntı Yay., İstanbul.
- ILLICH, I., (1996). Gender, (Çev. Ahmet Fethi), Ayraç Yay., Ankara.
- ILLICH, I., (2000). Okulsuz Toplum, (Çev. Mehmet Özay), Şule Yay., 2. Baskı, İstanbul.
- İNAL, K. (2010). “Eleştirel Pedagoji: Eğitim (d)e Modern Özgürleştirici Bir Yaklaşım”, Alternatif Eğitim e-Dergisi
- İNAL, K., (1993). “Bazı Paradigmalarda Eğitim ve Özgürlük İlişkisi”, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, Cilt:25, Sayı:2: 795-820
- İNAL, K., (2004). Eğitim ve İktidar, Ütopya Yayınevi, Ankara.
- İNAL, K., 2007. Çocuğun Örselenen Dünyası, Sobil Yayıncılık, Ankara.
- İNAL, K.,(2008). Eğitim ve İdeoloji, Kalkedon Yay., İstanbul.

- İNAL, K.,(2009). “Eleştirel Pedagoji: Ezilenler İçin Eğitim”, Eleştirel Pedagoji Dergisi, Sayı 1: 2-10
- İNCE, Ö. (2002). “Yaşar Kemal’in Bir Şair Olarak Portresi”, Adam Sanat: Yaşar Kemal Özel Sayısı, sy. 197, İstanbul, Adam Yay..
- GÜRSEL, N. (2000). Yaşar Kemal: Bir Geçiş Dönemi Romancısı, İstanbul, Everest Yay..
- HOLLOWAY, J. (2006). İktidar Olmadan Dünyayı Değiştirmek, (çev: Pelin Sıral), İstanbul, İletişim Yay.
- KABACALI, A. (2004). A’dan Z’ye Yaşar Kemal: Kitaplık Dergisi’nin Armağanı. İstanbul, YKY.
- KAPLAN, R, (1997). Cumhuriyet Dönemi Türk Romanında Köy, Ankara, Akçağ Yay.
- KEMAL, Y. (2014). Yaşar Kemal Kendini Anlatıyor: Alain Bosquet ile Görüşmeler, İstanbul, YKY.
- KEMAL, Y. (2005). Yaşar Kemal Kendini Anlatıyor, Alain Bosquet İle Görüşmeler. 2. Baskı. İstanbul: Yapı Kredi Yay.
- KEMAL, Y. (2001). İnce Memed I, İstanbul, Adam Yay.
- KEMAL, Y. (2000). İnce Memed II, İstanbul, Adam Yay.
- KEMAL, Y. (2000). İnce Memed III, İstanbul, Adam Yay.
- KEMAL, Y. (2002). İnce Memed IV, İstanbul, Adam Yay.
- KHRISHNAMURTI, J., 2008, Eğitim Üzerine, (Çev. Sayat Arslanlıoğlu), Ayna Yay.
- KOCABAŞ, İ. (2004). Eğitim yönetiminde kıyaslama (benchmarking) yöntemi. Eğitim ve Bilim
- KÖYMEN, O. (2008). Kapitalizm ve Köylülük, ‘Ağalar, Üretenler, Patronlar’. 1. Basım. İstanbul: Yordam Yay.
- KIZILÇELİK, S., 2000. Frankfurt Okulu, Anı Yayıncılık, Ankara.

- KNOWLES, M. S., & Ayhan, S. (1996). Yetişkin Öğrenenler: Göz Ardı Edilen Bir Kesim. Ankara Üniversitesi Basımevi.
- KUDRET, C. (1990). Türk Edebiyatında Hikâye ve Roman, İstanbul, İnkılap Kitabevi.
- LİVANELİ, Z. (2002). Yaşar Kemal, İstanbul, Adam Sanat.
- McLAREN, P., 2005. Critical Pedagogy and Class Struggle in the Age of Neoliberal Globalization: Notes From History's Underside, The I.Journal of Inclusive Democracy, Vol.2, No.1.
- MORAN, B. (1983). Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış 1: Ahmet Mithat'tan Ah Tanpınar'a İstanbul, İletişim Yay..
- NACİ, F. (1990). Yaşar Kemal'in Romancılığı, İstanbul, Adam Yay..
- OKÇABOL, R. (1994). Halk Eğitimi (Yetişkin Eğitimi). İstanbul. Der Yay.,
- ÖZKIRIMLI, A. (1994). Romanların Dünyasında, Ankara, Ümit Yay..
- SAYILAN, F. (2001). Yetişkin Eğitimi Bağlamında İşçi Eğitimi. Üç İşçi Sendikasında Etnografik Örnek Olay İncelemesi. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.
- SARTRE, Jean Paul.(2008). Edebiyat Nedir. Bertan Onaran (çev.). 3. Basım. İstanbul: Can Yay.
- TANPINAR. A. Hamdi, (1992), Edebiyat Üzerine Makaleler, Dergah Yay.,
- TOZLU, N., 1997. Eğitim Felsefesi, MEB Yay., Ankara.
- TROÇKİ, Leon. (1989). Edebiyat ve Devrim. Hüseyin Portakal (çev.). 2. Basım. İstanbul: Kabalıcı Yayınevi
- TUNCER, Y. (1999). Bir Homeros ve Cevantes Mirasçısı, Yaşar Kemal'i Okumak. İstanbul, Adam Yay..
- TEKİN, M. (1989), Roman Sanatı ve Romanın Unsurları, Selçuk Üniv. Yay.,

- W. Michael (2009). Müfredatın ve Eğitimin Yeniden Yapılandırılması/Neo- Liberalizmin ve Yeni-Muhafazakârlığın Gündemi Eleştirel Pedagoji Söyleşileri, (Çev. E. Ç. Babaoğlu). İstanbul: Kalkedon Yay.
- YILDIRIM, A. ve Şimşek, H. (2000) Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri, Ankara: Seçkin Yay
- YILDIRIM, A. (2010). Eleştirel Pedagoji, Ankara: Anı Yay.
- YILMAZ, Kürşad ve ALTINKURT, Yahya (2011). “Öğretmen Adaylarının Eleştirel Pedagoji ile İlgili Görüşleri”, Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 12(3), 195-21
- YILANCIOĞLU, S. (1999). Halk Masallarından Alman, Bazı Öğeler Üzerine, Yaşar Kemal’i Okumak, İstanbul, Adam Yay., Yay., İst. Konya.